

Povezanost crta mračne trijade i sklonosti dramtiziranju sa samoregulacijom i interpersonalnom regulacijom emocija

Vulin, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:841418>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju

Diplomski sveučilišni studij psihologije (jednopedmetni)

Ana Vulin

**POVEZANOST CRTA MRAČNE TRIJADE I
SKLONOSTI DRAMATIZIRANJU SA
SAMOREGULACIJOM I INTERPERSONALNOM
REGULACIJOM EMOCIJA**

Diplomski rad

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju

Diplomski sveučilišni studij psihologije (jednopedmetni)

**POVEZANOST CRTA MRAČNE TRIJADE I SKLONOSTI
DRAMATIZIRANJU SA SAMOREGULACIJOM I
INTERPERSONALNOM REGULACIJOM EMOCIJA**

Diplomski rad

Studentica:

Ana Vulin

Mentorica:

Izv. prof. dr. sc. Vera Čubela Adorić

Zadar, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, Ana Vulin, ovime izjavljujem da je moj diplomski rad pod naslovom „Povezanost crta mračne trijade i sklonosti dramatiziranju sa samoregulacijom i interpersonalnom regulacijom emocija“ rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 29. travnja 2019.

Sažetak

POVEZANOST CRTA MRAČNE TRIJADE I SKLONOSTI DRAMATIZIRANJU SA SAMOREGULACIJOM I INTERPERSONALNOM REGULACIJOM EMOCIJA

Mračna trijada predstavlja sindrom socijalno averzivnih osobina ličnosti koje obuhvaćaju makijavelizam, narcizam i subkličku psihopatiju. Osobine mračne trijade čine društveno zlonamjernu ličnost s tendencijama samopromocije, emocionalne hladnoće, dvoličnosti i agresivnosti. Općenito, mračnu trijadu karakteriziraju impulzivnost, traženje uzbuđenja i rizična ponašanja. Sklonost dramatiziranju je složena maladaptivna osobina ličnosti koja se odnosi na impulzivno manipuliranje drugima iz pozicije žrtve. Sklonost dramatiziranju obuhvaća interpersonalnu manipulaciju, impulzivnu direktnost i tendenciju izigravanja žrtve. Regulacija emocija je automatski ili kontrolirani, svjesni ili nesvjesni proces kojim pojedinac djeluje na vlastite i/ili tuđe emocije. Cilj ovog istraživanja je utvrditi kako su osobine mračne trijade i sklonosti dramatiziranju povezane sa strategijama regulacije emocija. Istraživanje je provedeno metodom papir-olovka na uzorku od 320 sudionika u dobi od 18 do 62 godine ($M=36.52$, $sd=12.96$). Korišteni instrumenti u ovom istraživanju pokazali su zadovoljavajuće mjerne karakteristike. Strategije ruminiranje, adaptivne strategije samoregulacije i strategije modulacije antecedenata značajno su učestalije kod žena, a strategija modulacija emocionalnog odgovora značajno je učestalija kod muškaraca. Stariji sudionici u ovom uzorku češće koriste interpersonalnu strategiju modulacija emocionalnog odgovora i strategiju samoregulacije katastrofiziranje. Mlađi sudionici češće koriste adaptivnu strategiju samoregulacije pozitivna reprocjena. Osobine mračne trijade i sklonost dramatiziranju su u umjereno visokoj pozitivnoj korelaciji. Adaptivne strategije samoregulacije u pozitivnoj su korelaciji sa strategijama modulacije antecedenata. Značajne pozitivne korelacije utvrđuju se i između neadaptivnih strategija ruminiranje, samookrivljavanje i strategija modulacije antecedenata. Neadaptivne strategije samoregulacije emocija, katastrofiziranje i okrivljavanje drugih, u pozitivnoj su korelaciji sa strategijom modulacije emocionalnog odgovora. Osobine mračne trijade i sklonost dramatiziranju najviše koreliraju s neadaptivnim strategijama samoregulacije okrivljavanje drugih, katastrofiziranje, ruminiranje i samookrivljavanje te s interpersonalnom strategijom modulacija emocionalnog odgovora. Dob, subklička psihopatija i tendencija izigravanja žrtve najefikasniji su prediktori strategija okrivljavanje drugih, modulacija emocionalnog odgovora i katastrofiziranje u ovom uzorku.

Ključne riječi: mračna trijada, sklonost dramatiziranju, strategije samoregulacije emocija, strategije interpersonalne regulacije emocija

Abstract

RELATIONSHIP OF THE DARK TRIAD AND NEED FOR DRAMA TRAITS WITH SELF-REGULATION AND INTERPERSONAL EMOTION REGULATION STRATEGIES

The Dark triad represent syndrome of socially aversive personality traits comprised of Machiavellianism, narcissism and subclinical psychopathy. The Dark triad is a compound of socially malevolent personality with tendencies to self-promotion, emotional coldness, duplicity and aggression. Generally, the Dark triad is characterized by impulsivity, thrill-seeking behaviour and risk behaviour. Need for drama is a compound of maladaptive personality trait which refers to impulsive manipulation of others from perceived victimhood. Need for drama includes interpersonal manipulation, impulsive outspokenness and persistent perceived victimhood. Emotion regulation is automatic or controlled, conscious or unconscious process by which individual affects his own emotions or emotion of others. The goal of this research is to examine how are the Dark triad traits and the Need for drama traits associated with strategies of emotion regulation. This study is paper survey, and sample consists of 320 participants aged 18-62 years ($M=36.52$, $sd=12.96$). Instruments used in this study showed satisfying metric characteristic. Rumination, adaptive strategies of self-regulation and antecedent-focused strategies are significantly more frequent in women, and strategy of modulation of emotional response is significantly more frequent in men. Older participants in this sample more frequently use interpersonal strategy modulation of emotional response and self-regulation strategy of catastrophizing. Younger participants more frequently use adaptive self-regulation strategy of positive reappraisal. The Dark triad traits and the Need for drama are in moderately high positive correlation. Adaptive self-regulation strategies are in positive correlation with antecedent-focused strategies. Significant positive correlations were also observed between maladaptive strategies rumination, self-blame and antecedent-focused strategies. Maladaptive self-regulation emotion strategies, catastrophizing and other-blame, are in positive correlation with strategy of modulation of emotional response. The Dark triad traits and the Need for drama are most correlated with maladaptive self-regulation strategies other-blame, catastrophizing, rumination and self-blame and also with interpersonal strategy of modulation of emotional response. Age, subclinical psychopathy and persistent perceived victimhood are the most effective predictors of strategies other-blame, modulation of emotional response and catastrophizing in this sample.

Key words: the Dark triad, Need for drama, self-regulation emotion strategies, interpersonal emotion regulation strategies

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Mračna trijada.....	1
1.1.1. Makijavelizam	7
1.1.2. Subklinička psihopatija	10
1.1.3. Narcizam	13
1.2. Sklonost dramtiziranju	16
1.2.1. Interpersonalna manipulacija	18
1.2.2. Impulzivna direktnost	19
1.2.3. Tendencija izigravanja žrtve	19
1.3. Regulacija emocija.....	20
1.3.1. Samoregulacija emocija	24
1.3.2. Interpersonalna regulacija emocija	26
2. POLAZIŠTE, CILJ I PROBLEMI	28
3. METODA.....	30
3.1. Sudionici	30
3.2. Instrumenti.....	31
3.3. Postupak	34
4. REZULTATI	35
4.1. Provjera faktorske strukture i pouzdanosti instrumenata	35
4.1.1. Provjera faktorske strukture i pouzdanosti Kratke skale mračne trijade	35
4.1.2. Provjera faktorske strukture i pouzdanosti Skale sklonosti dramtiziranju	37
4.1.3. Provjera faktorske strukture i pouzdanosti Upitnika kognitivne regulacije emocija	38
4.1.4. Provjera faktorske strukture i pouzdanosti Skale interpersonalnog upravljanja emocijama	41
4.1.5. Deskriptivni parametri mjernih instrumenata	42
4.2. Provjera spolnih i dobnih razlika u izraženosti osobina mračne trijade, sklonosti dramtiziranju te učestalosti pojedinih strategija regulacije emocije.....	45
4.3. Ispitivanje povezanosti osobina mračne trijade, sklonosti dramtiziranju i strategija regulacije emocija	48
4.4. Utvrđivanje prediktivnog doprinosa osobina mračne trijade, sklonosti dramtiziranju, spola i dobi u objašnjavanju varijance pojedinih strategija regulacije emocija.....	50
5. RASPRAVA.....	52
5.1. Faktorska struktura i pouzdanost instrumenata	52

5.2. Spolne i dobne razlike u izraženosti osobina mračne trijade, sklonosti dramatiziranju te učestalosti pojedinih strategija regulacije emocija.....	54
5.3. Povezanost osobina mračne trijade, sklonosti dramatiziranju i strategija regulacije emocija.....	56
5.4. Prediktivni doprinos osobina mračne trijade, sklonosti dramatiziranju, spola i dobi u objašnjavanju varijance pojedinih strategija regulacije emocija.....	58
5.5. Implikacije, ograničenja i smjernice za buduća istraživanja.....	59
6. ZAKLJUČAK.....	63
7. LITERATURA.....	64
8. PRILOZI.....	81

1. UVOD

Svakodnevno životno iskustvo pojedinca uvelike je određeno njegovim osobinama ličnosti i emocijama koje doživljava. Emocije se može shvaćati kao iracionalne sile koje omogućuju destruktivne misli i ponašanje vođeno impulsima, ali i kao zadivljujući produkt evolucije koji sadrži mudrost za uspješno rješavanje životnih izazova. Istina je da emocije mogu biti destruktivne, ali mogu biti i korisne. Uloga i važnost regulacije emocija odnosi se na sposobnost zadržavanja korisnih karakteristika emocija te ograničavanja utjecaja njihovih destruktivnih aspekata (John i Gross, 2004). Regulacija emocija utječe na socijalnu interakciju i povezana je s kvalitetom socijalnog funkcioniranja. Uspješna regulacija emocija povezana je s većim brojem pozitivnih odnosa te manje konflikata i antagonizma, a više podrške u odnosima (Lopes, Salovey, Côté, Beers i Petty, 2005).

Dakako, osim uspješne regulacije emocija, važnu ulogu u socijalnim odnosima imaju osobine ličnosti. Raznolikost interpersonalnih odnosa dobro oslikava interakciju osobina ličnosti i emocija. Neke osobine same po sebi uzrokuju specifične socijalne odnose. Takve su primjerice osobine mračne trijade te sklonost dramtiziranju. Averzivne osobine mračne trijade (Paulhus i Williams, 2002) privukle su veliku pažnju istraživača tijekom proteklih desetak godina. S druge strane, manje je istražena sklonost dramtiziranju koju su Frankowski i suradnici definirali 2016. godine.

Dosad je malo pažnje posvećeno istraživanju odnosa averzivnih osobina ličnosti i regulacije emocija, a postoje naznake da osobe s averzivnim osobinama ličnosti na specifičan način reguliraju emocije. Primjerice, osobe s izraženim osobinama mračne trijade najčešće upotrebljavaju nezrele obrambene strategije (Richardson i Boag, 2016). Prema tome, u fokusu ovog istraživanja je dinamika samoregulacije i interpersonalne regulacije emocija pojedinaca koji imaju averzivne osobine ličnosti.

1.1. Mračna trijada

Socijalno averzivne osobine ličnosti koje su privukle značajnu empirijsku pažnju su makijavelizam, narcizam i subklinička psihopatija. Interes za ove osobine postoji već desetljećima, međutim, Paulhus i Williams (2002) su ih prvi odredili kao osobine mračne trijade. Ove osobine ličnosti su tri konceptualno različita, ali empirijski povezana konstrukta. Poticaj za simultano istraživanje konstrukata mračne trijade upravo je diskrepancija u

njihovim distinktivnim teorijskim korijenima i empirijskim nalazima koji upućuju na preklapanje (Furnham, Richards i Paulhus, 2013). Već u svom pionirskom istraživanju mračne trijade Paulhus i Williams (2002) uočili su da iako ove osobine ličnosti imaju različite korijene, dijele neke zajedničke značajke.

Prije svega, može se reći da u različitim stupnjevima sve tri osobine sačinjavaju društveno zlonamjernu ličnost s tendencijama samopromocije, emocionalne hladnoće, dvoličnosti i agresivnosti (Paulhus i Williams, 2002). Općenito, mračnu trijadu karakteriziraju impulzivnost, traženje uzbuđenja i rizična ponašanja (Crysel, Crosier i Webster, 2013), međutim, rizična ponašanja koja predstavljaju prijetnju egu izostaju kod osoba s izraženim narcizmom.

Konstrukti mračne trijade potječu iz kliničke prakse (narcizam) ili su usko vezani uz nju, poput psihopatije i makijavelizma (Paulhus i Williams, 2002). Osobine mračne trijade su ponekad zbog zajedničkih značajki i pozitivnih interkorelacija smatrane nerazdvojnima u normalnim uzorcima (McHoskey, Worzel i Szyarto, 1998), pa su čak kombinirane u globalni indeks mračne trijade (Jonason, Li i Teicher, 2010). Empirijsko preklapanje vidljivo je u istraživanjima gdje je faktorskom analizom dobiveno da su subklinička psihopatija i narcizam zasićene istim faktorom (Furnham i Crump, 2005; Furnham i Trickey, 2011; Hogan i Hogan, 1997). Osim toga, neka istraživanja pokazuju slične obrasce kada su psihopatija i narcizam korelirani sa samoizvještajima, izvještajima opažачa i ponašajnim mjerama (McHoskey i sur., 1998; Khoo i Burch, 2008; Moscoso i Salgado, 2004). Interkorelacije osobina mračne trijade u normalnim uzorcima su pozitivne i značajne, često veće od 0,50 te najviše između psihopatije i makijavelizma, a najniže između narcizma i makijavelizma (Furnham i sur., 2013). U svom istraživanju iz 2002. godine, Paulhus i Williams su dobili statistički značajne korelacije koje su iznosile 0,25 između narcizma i makijavelizma, 0,31 između makijavelizma i subkliničke psihopatije te 0,50 između narcizma i subkliničke psihopatije. Isprepletenost ovih osobina ne iznenađuje s obzirom da su dva poremećaja ličnosti, narcisoidni i antisocijalni poremećaj ličnosti, koja dijele ponašajne simptome s izraženim osobinama mračne trijade, uvrštena u isti klaster dramatičnih poremećaja ličnosti (DSM-V, APA, 2013).

Pretpostavlja se da bešćutnost čini zajedničku jezgru osobina mračne trijade te zbog toga pojedine osobine mračne trijade uzrokuju slična ponašanja, primjerice interpersonalnu manipulaciju (Jones i Paulhus, 2011, prema Furnham i sur., 2013; Jones i Figueredo, 2013;

Wai i Tiliopoulos, 2012). Također, osobinama mračne trijade pripisuje se nedostatak afektivne empatije, koji omogućuje sebičnu manipulaciju i maltretiranje bez negativnih emocija (Pajevic, Vukosavljevic-Gvozden, Stevanovic i Neumann, 2018). S time se može objasniti nalaz da osobe s izraženim osobinama mračne trijade imaju manje pozitivan stav prema životinjama i u odnosu na druge, češće iskazuju okrutnost prema životinjama (Kavanagh, Signal i Taylor, 2013). Osim toga, osobine mračne trijade povezane su s tendencijom crno-bijelog pogleda na svijet (Jonason i Oshio, 2018; Richardson i Boag, 2016). Tome zasigurno doprinosi lošije raspoznavanje emocija (Amiri i Behnezhad, 2017; Pajevic i sur., 2018). U skladu s time, osobama s izraženim osobinama mračne trijade pripisuje se nedostatak uvida, odnosno svjesnosti kako ih drugi vide (Maples-Keller i Miller, 2018).

S druge strane, osobine mračne trijade manifestiraju se kroz jedinstvena ponašanja: narcizam oblikuje ponašanja s egopromovirajućim ishodima, a makijavelizam i psihopatija pospješuju ostvarivanje instrumentalnih ciljeva (Jones i Paulhus, 2011). Točnije, psihopatija najbolje predviđa bešćutna antisocijalna ponašanja, a makijavelizam oblikuje ishode predviđene strateškom orijentacijom (Jones i Paulhus, 2014). Razlike između osobina mračne trijade uočljivije su kada se izučava njihov odnos s drugim konstruktima. Primjerice, u modelu ličnosti Velikih pet (Costa i McCrae, 1991) najkonzistentnije su negativne povezanosti dimenzija ugodnosti i savjesnosti sa sastavnicama mračne trijade (npr. Jakobwitz i Egan, 2006). Narcizam i subklička psihopatija pozitivno koreliraju s ekstraverzijom i otvorenosti prema iskustvu, makijavelizam i subklička psihopatija negativno koreliraju sa savjesnosti, a subklička psihopatija negativno je korelirana s neuroticizmom (John i Srivastava, 1999). Ukratko, ove korelacije objašnjavaju atribuiranje mračne trijade kao skupa socijalno averzivnih osobina. O karakteristikama pojedinih osobina mračne trijade detaljnije je navedeno u nastavku.

Paulhus i Williams (2002) nazivaju ih mračnom trijadom kako bi označili njihovu maladaptivnu prirodu. Makijavelizam i psihopatija procjenjuju se kao podjednako nepoželjne društvene osobine, zbog čega se zajedno nazivaju “zli duet” (Rauthmann i Kolar, 2013). Međutim, osobine mračne trijade, iako averzivne, oblikuju subkličke obrasce ponašanja i imaju neke adaptivne elemente. Prema pseudopatološkoj evolucijskoj perspektivi, mračna trijada nije oblik patološke nego alternativne socijalne strategije koja ostvaruje beneficije za pojedinca na račun grupe jer je kod takvih pojedinaca orijentacija vlastitim interesima veća nego orijentacija interesima grupe (Jonason, Duineveld i

Middleton, 2015). Svaka pojedina osobina mračne trijade iskorištava druge u jedinstvenom socijalnom okruženju pri čemu zajednička jezgra bešćutnog iskorištavanja ostvaruje reproduktivni uspjeh (Furnham i sur., 2013).

Hipoteza o „zlim genijima“ (Paulhus i Williams, 2002; O'Boyle, Forsyth, Banks i Story, 2013) govori da su pojedinci s izraženom mračnom trijadom zasigurno inteligentniji i zločestiji od ostalih s obzirom na lakoću iskorištavanja svoje okoline. Ova hipoteza je opovrgnuta (O'Boyle i sur., 2013; Jones i Paulhus, 2011; Paal i Bereczkei, 2007; Chabrol, Leeuwen, Rodgers i Sejourne, 2009) i nije utvrđena konzistentna relacija generalne mentalne sposobnosti niti s jednom osobinom mračne trijade. S druge strane, oborena je i kompenzatorna hipoteza (npr. Wilson, Near i Miller, 1996) koja govori o manjku inteligencije kod ovakvih pojedinaca koji taj svoj nedostatak kompenziraju prilagođenim sustavom vrednovanja i ponašanja (O'Boyle i sur., 2013). Uostalom, nasljeđe ima veliki utjecaj na izraženost osobina mračne trijade (Vernon, Villani, Vickers i Harris, 2008). Postoji nasljedna osnova za izraženost subkličke psihopatije i narcizma, što je i razlog pojavljivanja ovih osobina u paru. S druge strane, pojavnost makijavelizma je prvenstveno određena okolinskim faktorima. Međutim, osobine mračne trijade konzistentno kroz istraživanja su izraženije kod muškaraca i kod mladih osoba, bez obzira na mjerne instrumente (npr. Jones i Paulhus, 2014; Furnham i Trickey, 2011; Barlett i Barlett, 2015). Također, osobine mračne trijade povezane su s niskom femininosti i visokom maskulinošću (Jonason i Davis, 2018), te su prihvatljivije kod muških likova u filmovima (Snyder, Smith, Øverup, Paul, i Davis, 2018).

Spolna razlika u izraženosti osobina mračne trijade često moderira obrazac nalaza u interpersonalnim odnosima (Jones, 2012, prema Furnham i sur., 2013). Primjerice, iako se općenito osobine mračne trijade povezuju s kratkoročnim strategijama pri odabiru partnera (Jones i Paulhus, 2011), muškarci s izraženim osobinama mračne trijade češće se služe impulzivnim kratkoročnim strategijama pri pronalasku partnera (Jonason, Li, Webster i Schmitt, 2009). Nadalje, osobe s izraženom psihopatijom i osobe s izraženim makijavelizmom podjednako stupaju u preljub, neovisno o tipu veze (Jones i Paulhus, 2011). Što se tiče romantične privlačnosti pojedinih osobina mračne trijade, ne postoje naročite preferencije, ali ipak su osobine narcizma privlačnije od drugih koje su podjednako neprivlačne (Rauthmann i Kolar, 2012). Najizraženiji seksualni nagon, odnosno najveći broj eksploratornih i sadomazohističkih seksualnih tendencija je kod osoba s izraženom subkličkom psihopatijom (Baughman, Jonason, Lyons, i Vernon, 2014).

Prilikom uspostavljanja interpersonalnih odnosa, sve tri osobine mračne trijade povezuju se najčešće s humorom kao interpersonalnom strategijom (Veselka i sur., 2011). Pozitivni stilovi humora su afilijativni i samojačajući, a povezani su s boljom slikom o sebi, emocionalnom dobrobiti i zdravijim socijalnim odnosima. Negativni stilovi humora su agresivni i samoporažavajući, a negativno su povezani sa zadovoljstvom socijalnim odnosima, sa zadovoljstvom sobom, sa interpersonalnim vještinama i sa optimizmom (Martin, 2007, prema Martin, Lastuk, Jeffery, Vernon, i Veselka, 2012). Osobe s izraženim makijavelizmom kao i osobe s izraženom psihopatijom preferiraju agresivni i samoporažavajući stil humora (Veselka i sur., 2011; Martin i sur., 2012), a osobe s izraženim narcizmom preferiraju afilijativni i agresivni stil humora (Martin i sur., 2012).

Jonason i Webster (2012) pokazali su da osobine mračne trijade koreliraju s brojnim jedinstvenim taktikama socijalnog utjecaja. Primjerice, šarmiranje i tvrdoglavost su povezani s makijavelizmom i psihopatijom, zavođenje s makijavelizmom, prisila s psihopatijom, a socijalna usporedba, omalovažavanje, šarmiranje, prizivanje odgovornosti te prisila s narcizmom (Jonason i Webster, 2012). Zbog takvog arsenala taktika socijalnog utjecaja, osobine mračne trijade povezuju se s protejskim pristupom utjecaja u interpersonalnim odnosima. Dakle, takvi pojedinci vrlo lako mijenjaju svoje stavove i ponašanja kako bi se asimilirali socijalnoj okolini i prikriili svoje namjere. Međutim, s biološkog aspekta, velika je adaptivna vrijednost protejskog i nepredvidljivog ponašanja (Driver i Humphries, 1988, prema Jonason i Webster, 2012). Primjerice, kada je više taktika na raspolaganju, manja je vjerojatnost da će osoba uočiti da se njome manipulira (Jonason i Webster, 2012). S druge strane, osobe s izraženom mračnom trijadom rigidne su u korištenju različitih taktika i sklone su koristiti neprikladne strategije s obzirom na metu manipulacije (Jonason i Webster, 2012). Takvo ponašanje može se objasniti time da osobe s izraženom mračnom trijadom zapravo ne mogu razumjeti druge (Ali, Amorim i Chamorro-Premuzic, 2009) i zbog toga koriste apsolutistički pristup socijalnog utjecaja (Gunnthorsdottir, McCabe, i Smith, 2002).

Emocionalna manipulacija kao taktika zadržavanja partnera povezuje se s osobinama mračne trijade (Chegeni, Pirkalani i Dehshiri, 2018). Općenito, osobine mračne trijade povezuju se s upotrebom kratkoročnih eksploatacijskih socijalnih strategija (Jonason i sur., 2009; Jonason, Slomski i Partyka, 2012). Pojedinci s izraženim narcizmom koriste meke taktike manipulacije, pojedinci s izraženom subkliničkom psihopatijom tvrde taktike manipulacije, a pojedinci s izraženim makijavelizmom su fleksibilni i koriste oba tipa taktika

manipulacije (Jonason i sur., 2012). Istraživanja organizacijskih kriminala pomogla su razlučiti osobine mračne trijade (Mathieu, Hare, Jones, Babiak i Neumann, 2012). Primjerice, dugogodišnji kriminal bijelih ovratnika izvediv je kada nije ugrožen impulzivnošću psihopatije (Jones i sur., 2012, prema Furnham i sur., 2013). Zbog ovakvih nalaza, pojedini istraživači usmjerili su se na tzv. uspješne psihopate (Babiak i Hare, 2006, prema Furnham i sur., 2013), kao i tzv. uspješne narciste (Chatterjee i Hambrick, 2007). Istraživanja (Hogan i Hogan, 2001; Furnham, 2010, prema Furnham i sur., 2013) pokazuju da takve osobine mogu biti prednost u poslu. Primjerice, izraženost osobina mračne trijade u kombinaciji s drugim faktorima (inteligencija, fizička privlačnost) može pomoći pojedincu da stekne vodeću poziciju (Furnham, 2010, prema Furnham i sur., 2013). Iako osobine mračne trijade mogu pomoći pojedincima da budu ispred drugih, one najčešće onemogućuju slaganje s drugima u radnom okruženju (Hogan, 2007, prema Furnham i sur., 2013). Zbog toga se osobe s izraženim osobinama mračne trijade u organizacijskom kontekstu često opisuju kao toksične vođe, „zmije u odijelima“ i loše šefove (Furnham i sur., 2013). Dakle, iako se pojedinci s izraženim osobinama mračne trijade mogu dokazati u pojedinim kontekstima, većina s vremenom izgubi ugled (Furnham, 2010, prema Furnham i sur., 2013; Hogan, 2007, prema Furnham i sur., 2013).

Mračna trijada povezuje se s agresivnim i manipulativnim ponašanjima (Jonason i sur., 2012) što ukazuje na rijetko ostvarivanje kompromisnih poslovnih rješenja s takvim pojedincima. Pri tome, muškarci su puno skloniji agresivnim i nasilnim stilovima interpersonalnog utjecaja u radnoj okolini. Općenito, osobine mračne trijade su negativno povezane s organizacijskim građanskim ponašanjem (Szabo, Czibor, Restás i Bereczkei, 2018), odnosno pozitivno su povezane s kontraproduktivnim radnim ponašanjem na poslu (Harms, Spain i Hannah, 2011). Osobine mračne trijade koreliraju s kontraproduktivnim radnim ponašanjem kada su medijatori politika organizacije i percipirana važnost položaja unutar organizacije (Cohen, 2016). Kontraproduktivno radno ponašanje, ali i nezadovoljstvo vlastitim položajem u organizaciji, vjerojatnije će se pojaviti kada osoba s izraženim osobinama mračne trijade ima manje poštovanja prema načinu na koji se upravlja organizacijom.

Jonason i Webster razvili su kratku mjeru mračne trijade Prljavih dvanaest (*The Dirty Dozen*; Jonason i Webster, 2010) koja ima četiri čestice po konstrukt što se pokazalo prekratkim. Ipak, Skala ima visoku pouzdanost subskala što se može pripisati upotrebi repetitivnih riječi i uskom kontekstu (Jones i Paulhus, 2014). Kratka skala mračne trijade

(*Short Dark Triad Scale*; Jones i Paulhus, 2014) ima devet čestica po konstrukt i veću prediktivnu vrijednost od Skale prljavih dvanaest (Jones i Paulhus, 2014). Manje poznate mjere mračne trijade su *Dark Triad Screening Measure* (MacNeil, Whaley i Holden, 2007, prema Furnham i sur., 2013) te *Mini-Markers of Evil* (Harms, Roberts i Kuncel, 2004, prema Furnham i sur., 2013).

Korelat osobina mračne trijade je samomotrenje što je jedan oblik pokoravanja društvenim normama s ciljem prikrivanja mana i ostvarivanja koristi. Samomotrenje je osobina ličnosti koja se odnosi na perceptualne i bihevioralne komponente socijalnih vještina. Obuhvaća opažanje, regulaciju i kontrolu javnog samopredstavljanja ili upravljanja dojmom u socijalnim situacijama (Snyder, 1974; Snyder, 1987, prema Rauthmann, 2011). Osobe koje su visoko na samomotrenju sposobne su kontrolirati svoje ekspresivno ponašanje koje je odgovor na informacije iz okoline što znači da se kod takvih osoba ne može očekivati dosljednost ponašanja na temelju stavova (Snyder, 1974; Snyder, 1987, prema Rauthmann, 2011). Razlikuje se gramzivo samomotrenje kojim se postižu socijalne nagrade i uspjeh u interpersonalnim odnosima te zaštitno samomotrenje kojim se izbjegava odbijanje u socijalnim odnosima (Arkin, 1981, prema Rauthmann, 2011). Osobe s izraženim narcizmom vrlo su sklone gramzivom samomotrenju, osobe s izraženim makijavelizmom sklone su zaštitnom samomotrenju, a samomotrenje kod osoba s izraženom subkliničkom psihopatijom ovisi o situaciji (Rauthmann, 2011). Još neki korelati mračne trijade su moralni deficit (Arvan, 2012, prema Furnham i sur., 2013), orijentacija socijalnoj dominaciji, agresivnoj senzitivnosti (Lawrence, 2006) i interesima senzacije (Egan i sur., 2005, prema Furnham i sur., 2013).

Sve u svemu, može se zaključiti da osobe s izraženim osobinama mračne trijade na kompleksan način evaluiraju sliku o sebi, upravljaju dojmom i reguliraju vlastito ponašanje. U nastavku su detaljnije opisane pojedine osobine mračne trijade i prikazana relevantna istraživanja.

1.1.1. Makijavelizam

Niccolo Machiavelli bio je talijanski političar prema kojemu su Christie i Geis (1970) imenovali sindrom osobina ličnosti koji su prepoznali u svakodnevnom društvenom ponašanju ljudi (Jones i Paulhus, 2009). Suština njegovog političkog djelovanja može se

sažeti u frazi „cilj opravdava sredstvo“ (Jones i Paulhus, 2009), a njegovi savjeti uključuju taktiziranje i korištenje manipulativnih interpersonalnih strategija.

Konstrukt makijavelizma ima drugačiju etiologiju u usporedbi s narcizmom i psihopatijom jer nije klinički sindrom, tj. sindrom poremećaja ličnosti (Furnham i sur., 2013). Makijavelizam je osobina ličnosti koju karakterizira ciničan svjetonazor, nedostatak morala i manipulativnost (Christie i Geis, 1970). Osim spomenutih osobina, Jones i Paulhus (2009) dodaju planiranje, formiranje koalicije i građenje reputacije. Potonje osobine pokazale su se važnima za razlikovanje subkliničke psihopatije i makijavelizma. Dok osobe s izraženom subkliničkom psihopatijom djeluju impulzivno, napuštaju prijatelje i obitelj te ne mare za reputaciju, osobe s izraženim makijavelizmom planiraju unaprijed, grade saveze i nastoje održati pozitivnu reputaciju. Dakle, makijavelizam se razlikuje od subkliničke psihopatije s obzirom na vremenski fokus (Jones i Paulhus, 2011). Prema tome, može se zaključiti da su osobe s izraženim makijavelizmom strateški orijentirane osobe (Jones i Paulhus, 2011), što se očituje u tome da izbjegavaju manipuliranje članovima obitelji (Barber, 1998) i druge bihevioralne taktike koje bi mogle ugroziti njihovu reputaciju. Tome u prilog ide negativna povezanost makijavelizma i kratkoročnih seksualnih strategija (Jones i de Roos, 2017). U skladu s time, antisocijalno ponašanje osoba s izraženim makijavelizmom je opreznije i promišljenije u odnosu na jednako zlonamjerno ponašanje osoba s izraženom subkliničkom psihopatijom (Williams, Nathanson i Paulhus, 2010). Tome u prilog ide nalaz Jonasona i Webstera (2012) da je makijavelizam povezan s najviše različitih taktika socijalnog utjecaja. Ipak, kada su kognitivno iscrpljeni, reagiraju na iskušenje kao i osobe s izraženom subkliničkom psihopatijom (Paulhus i Jones, 2015).

Rezultati brojnih istraživanja (npr. Jones i Paulhus, 2009; Christie i Geis, 1970) pokazuju da makijavelizam karakterizira pragmatična etika i sklonost obmanjivanju u socijalnim situacijama. Primjerice, osobe s izraženim makijavelizmom će vjerojatnije plagirati esej (Nathanson, Paulhus i Williams, 2006) i izbjegavati riskantne oklade (Jones i Paulhus, 2014) u odnosu na osobe s izraženim narcizmom ili subkliničkom psihopatijom. Antisocijalna ponašanja makijavelista intrinzično su motivirana, a karakterizira ih hladna sebičnost i instrumentalnost (Fehr i sur., 1992, prema Leary i Hoyle, 2009).

Osobe s izraženim makijavelizmom najrealnije su u procjeni vlastitih kognitivnih sposobnosti u usporedbi s osobama izraženih drugih osobina mračne trijade (Wonderlic, 1977, prema Paulhus i Williams 2002). Ovaj podatak ne iznenađuje s obzirom da je za

uspješnu manipulaciju, koja je jedna od glavnih karakteristika makijavelizma, potrebna što realnija procjena vlastitih i tuđih sposobnosti. Dugo se smatralo da je za takvu vještu manipulaciju ljudima potrebna superiornija interpersonalna inteligencija koju imaju osobe s izraženim makijavelizmom. Paulhus i Williams (2002) odbacili su ovu hipotezu jer nisu pronašli povezanost između rezultata na Mach-IV upitniku i rezultata na Wonderlicovom testu osoblja (Wonderlic, 1977, prema Paulhus i Williams, 2002) koji mjeri verbalnu i neverbalnu inteligenciju. Zbog toga je fokus prebačen na superiornu kontrolu impulzivnog ponašanja. Makijavelizam se povezuje s fleksibilnošću u socijalnim situacijama koja se manifestira i pri rješavanju socijalnih dilema (Bereczkei, Deak, Papp, Perlaki i Orsi, 2013), a karakterizira ju kategorički način rezoniranja i donošenja odluka te hladno, racionalno i krajnje praktično ponašanje. Ovi nalazi u skladu su s nalazima Christie i Geisa (1970) koji povezuju makijavelizam s uspješnosti u cjenkanju, stvaranjem profitabilnih saveza i zauzimanjem položaja vođe. Utvrđena je i biološka osnova ovakve kognitivne obrade i pratećeg ponašanja. Naime, kod osoba s izraženim makijavelizmom uočena je veća aktivnost medijalnog bilateralnog frontalnog girusa koji se povezuje s apstraktnim rezoniranjem u socijalnim situacijama (Reverberi, Shallice, D'Agostini, Skrap i Bonatti, 2009). Ipak, velika je uloga socijalne okoline koje se očituje u nalazu da od svih komponenti mračne trijade, izraženost makijavelizma je najviše pod utjecajem okoline (Vernon i sur., 2008).

Karijera osoba s izraženim makijavelizmom vezuje se uz poslove s većom materijalnom dobiti i višeg socijalnog statusa, primjerice, posao odvjetnika, burzovnog mešetara, usko specijaliziranih liječnika i slično (Fehr i sur., 1992, prema Leary i Hoyle, 2009). U skladu s tim su i rezultati istraživanja iz 2006. godine (Diehl, Kumar, Gateley, Appleby i O'Keefe, 2006) koji pokazuju da studenti medicine s izraženim makijavelizmom pokazuju veći interes za specijalizaciju u primjerice kirurgiji u odnosu na interes za općom praksom. Dakle, čak i među pomagačkim strukama, pojedinci s izraženim makijavelizmom teže poslovima koji se vežu uz veću financijsku dobit i veći ugled. Osobe s izraženim makijavelizmom uspješnije su na manje strukturiranim poslovima koji omogućuju veću autonomiju uz manje supervizije i pravila (O'Connor i Morrison, 2001). S druge strane, izrazito se loše snalaze na visoko strukturiranim poslovima i nerijetko odustaju od njih. Prema tome, takvi pojedinci preferiraju i poslove trgovca automobilima ili trgovca nekretninama (Aziz, 2005). Općenito govoreći, osobe s izraženim makijavelizmom nezadovoljnije su svojim karijerama zbog ciničnog pogleda na svoju okolinu, konstantnog osjećaja da zaslužuju više nego što im se priznaje, a posljedično se osjećaju podcijenjeno i

drže da su suradnici neprijateljski nastrojeni prema njima (Becker i O'Hair, 2007; Vecchio, 2000, 2005).

Najčešća mjera makijavelizma je *Mach-IV* (Christie i Geis, 1970) na osnovu koje je, između ostalih, nastala Skala mračne trijade (Paulhus i Williams, 2002). Osim Mach-IV, postoji i Upitnik MPS (*Machiavellian Personality Scale*; Dahling, Whitaker i Levy, 2008) koji ne sadrži emocionalno evokativne čestice kakve sadrži Mach-IV.

1.1.2. Subklinička psihopatija

Psihopatija, ili psihopatska ličnost, odnosi se na patološki sindrom koji uključuje istaknutu bihevioralnu devijaciju koja je praćena distinktivnim emocionalnim i interpersonalnim karakteristikama (Patrick, Fowles i Krueger, 2009). Patrick (2010, prema Sellbom i Phillips, 2013) definira psihopatiju kao psihopatologiju koju karakterizira bezobzirnost, manjak kajanja, egocentrizam i orijentiranost vlastitom profitu, uz površni šarm, manipulaciju i iskorištavanje drugih. Psihopatsko ponašanje odlikuje manjak straha što se očituje ispodprosječnim rezultatima na testovima anksioznosti te manjim strahom u eksperimentu primanja elektrodermalnih podražaja (Lykken, 1957). Ova ponašanja rezultat su deficita emotivnih reakcija na strah i anksioznost, što se najviše uočava u interpersonalnim razmjenama (Hare, Hart i Harpur, 1991).

Istraživanje psihopatije započelo je istraživanjem recidiviranih kriminalaca (Cleckley, 1941, prema Furnham i sur., 2013). Nakon toga, psihopatija je dugo vremena razmatrana u kliničkim okvirima kao oblik psihopatologije. Ray i Ray (1982) prvi su istraživali psihopatiju u subkliničkom kontekstu. Čak i na subkliničkoj razini, psihopatija je percipirana kao najzlobnija u mračnoj trijadi (Rauthmann, 2012). Jedan od modela subkliničke psihopatije pretpostavlja dvofaktorsku strukturu (Levenson, Kiehl, i Fitzpatrick, 1995) koju čini primarna i sekundarna psihopatija. Primarna psihopatija veže se uz bezosjećanost, manipulativnost, sebičnost i neiskrenost, a sekundarna psihopatija obilježena je antisocijalnim ponašanjem zbog prenaplašene impulzivnosti (Levenson i sur., 1995). S obzirom na pozitivno koreliranje ovih faktora (Patrick i sur., 2009), često se subklinička psihopatija promatra kao jednodimenzionalni konstrukt. U kontekstu mračne trijade, sekundarna psihopatija je manje pouzdana varijabla i stoga je manje relevantna (Furnham i sur., 2013).

Ključni elementi subkliničke psihopatije su deficit afekta odnosno bešćutnost i deficit samokontrole odnosno impulzivnost (Jones i Paulhus, 2014). Deficit afekta manifestira se u ostvarivanju kratkoročnih ciljeva (Jones i Paulhus, 2011). Primjerice, lagat će kako bi dobili trenutne nagrade, iako im to dugoročno šteti (Jones i Paulhus, 2017). Bešćutna manipulacija u kombinaciji s deficitom samokontrole i drugim osobinama (nepromišljenost, traženje uzbuđenja) izazva odvažno i nemilosrdno kriminalno ponašanje (Hare i Neumann, 2008). Zbog toga, vjerojatnije je da osobe s izraženom subkliničkom psihopatijom imaju problema sa zakonom nego osobe s izraženim narcizmom ili makijavelizmom (Williams, McAndrew, Learn, Harms, i Paulhus, 2001). Osobe s izraženom subkliničkom psihopatijom u odnosu na osobe s izraženim narcizmom ili makijavelizmom, značajno više zlostavljaju druge (Baughman, Dearing, Giammarco i Vernon, 2012), agresivno reagiraju na fizičku prijetnju (Jones i Paulhus, 2011, prema Furnham i sur., 2013) i ostvaruju svoje osvetničke fantazije (DeLongis, Nathanson i Paulhus, 2011, prema Furnham i sur., 2013). Glavni elementi subkliničke psihopatije su visoka impulzivnost i traženje uzbuđenja te niska empatija i anksioznost (Paulhus i Williams, 2002; Hare, 1985; Lilienfeld i Andrews, 1996). Impulzivnost je ključna u razlikovanju psihopatije od makijavelizma. Subklinička psihopatija negativno je korelirana s neuroticizmom (John i Srivastava, 1999) što objašnjava izrazito nisku razinu anksioznosti kod osoba s izraženom subkliničkom psihopatijom.

Rizična ponašanja u najvećoj mjeri su povezana sa subkliničkom psihopatijom u odnosu na ostale osobine mračne trijade (Jones, 2014). Različita rizična ponašanja pojavljuju se kao posljedica potrebe za traženjem uzbuđenja (Hoyle, Fejfar i Miller, 2000; Kalichman i Cain, 2004, prema Bernard, 2013). Primjerice, takvi pojedinci neće odustati od financijski rizičnog ponašanja čak i kada je izvjesno da ih takvo ponašanje dovodi u nepravilike (Jones, 2014). Osim toga, skloni su rizičnim seksualnim ponašanjima (Nicholson, Soane, Fenton-O'Creevy i Willman, 2005), eksperimentiranju s ilegalnim supstancama te sudjelovanju u kriminalnim aktivnostima. Antisocijalno ponašanje osoba s izraženom subkliničkom psihopatijom djelomično je određeno nedostatkom motivacije za poželjne interpersonalne odnose (Bernard, 2013).

Devijacija kognitivnog procesiranja osoba s izraženim psihopatskim tendencijama koja značajno utječe na interpersonalne odnose je deficit modulacije odgovora (Skeem, Polaschek, Patrick, i Lilienfeld, 2011). S tim je povezan nalaz da osobe s izraženim psihopatskim tendencijama često kontinuirano rješavaju zadatak koji zahtijeva visoku razinu kognitivne obrade unatoč distraktivnim, emocionalno obojenim podražajima koje nerijetko

u potpunosti zanemare (Maes i Brazil, 2015). Neustrašivost i bezbrižnost su karakteristike kognitivnog rezoniranja osoba s izraženim psihopatskim tendencijama koje objašnjavaju ove nalaze (Hall i sur., 2014, prema Maes i Brazil, 2015). Osobe s izraženom subkličkom psihopatijom malo brinu o osjećajima, potrebama i patnji drugih. Skloni su dvosmislene situacije procijeniti kao provokativne i prijeteće. Često su instrumentalno i reaktivno agresivni i ne pokazuju žaljenje ako povrijede nekog ili izazovu nepravdu, dapače, nerijetko uživaju u njoj. Zbog tih karakteristika dolazi do nemogućnosti razumijevanja tuđih briga, odnosno emocionalne hladnoće (Hansen, Johnsen, Thornton, Waage i Thayer, 2007; Reidy, Shelley-Tremblay i Lilienfeld, 2011). Povezuju se s drugima kako bi ih iskorištavali, a to čine na prevaru ili prisilom. Zbog toga imaju problema s ostvarivanjem bliskih odnosa.

U romantičnoj vezi, muška subklička psihopatija je najtoksičnija osobina mračne trijade (Kardum, Hudek-Knezevic, Mehic, i Pilek, 2018). Osobe s izraženim psihopatskim tendencijama dominantno koriste taktike kontrole kako bi zadržali partnera (Jones i Paulhus, 2011). S obzirom na deficit samokontrole, pojedinci s izraženom subkličkom psihopatijom, često se služe kratkoročnim strategijama u pronalasku partnera, a karakterizira ih sebičnost, patološko laganje i druge antisocijalne manifestacije (Furnham i sur., 2013). Makijavelizam i narcizam, kao ugodnije osobine, smanjuju socijalno nepoželjne aspekte takvog ponašanja (Furnham i sur., 2013). Stoga je lakše funkcionirati u društvu s izraženim osobinama makijavelizma i narcizma nego s izraženom osobinom subkličke psihopatije (Furnham i sur., 2013).

Subklička psihopatija je dobar prediktor kontraproduktivnog organizacijskog ponašanja (Scherer, Baysinger, Zolynsky i LeBreton, 2013) koje podrazumijeva voljna ponašanja usmjerena na štetu organizacije i zaposlenika (Gruys i Sackett, 2003). Osim toga, izraženost subkličke psihopatije povezuje se sa zlostavljanjem kolega na poslu (Caponecchia, Sun i Wyatt, 2012). Nadređeni s izraženom subkličkom psihopatijom djeluju toksično na zaposlenike na način da smanjuju njihovo zadovoljstvo poslom, a povećavaju njihovu psihološku uznemirenost i broj konflikata unutar obitelji što još više smanjuje zadovoljstvo poslom i povećava psihološku uznemirenost (Mathieu i sur., 2012).

Osobe s izraženom subkličkom psihopatijom posjeduju i pozitivne kognitivne sheme (Wilks-Riley i Ireland, 2012), primjerice smireno-sretna shema koja se odnosi na pozitivnu sliku o sebi. Istraživanja ovih autora potvrdila su kognitivno-bihevioralnu teoriju ličnosti (Beck i Freeman, 1990, prema Wilks-Riley i Ireland, 2012) i kognitivno-analitičku teoriju

poremećaja ličnosti (Young i sur., 2003, prema Wilks-Riley i Ireland, 2012). Dakle, putem pozitivnih kognitivnih shema moguće je uspješan tretman ovakvih osoba u nekliničkoj populaciji u kojoj antisocijalni stil rezoniranja i ponašanja nije dominantan. Maiese (2014) predlaže reflektivnu terapiju koja uključuje moralnu kogniciju, odnosno moralno vrednovanje prošlih djela i razmišljanja. U terapiju je ukomponirano afektivno uokviravanje i reflektivni proces rezoniranja, tj. reflektivno sagledavanje prošlih događaja i pravilno afektivno uokviravanje tih događaja. Na taj način pojedinac postaje svjestan afekta koji se pripisuje takvom događaju u općoj populaciji, nakon čega može moralno ispravno rezonirati o tom događaju. Ova terapija temelji se na hipotezi da je afekt ključan za moralno rezoniranje i moralno ispravno odlučivanje (Maiese, 2014).

SRP (*Self-report psychopathy scale*; Hare, 1985) je prvi mjerni instrument za mjerenje subkliničke psihopatije. Verzija *SRP-III* (Hare, 1985) bila je uključena u pionirsko istraživanje osobina mračne trijade (Paulhus i Williams, 2002). SRP-III skala (*Self-Report Psychopathy*; Paulhus, Neumann i Hare, 2009, prema Mahmut, Menictas, Stevenson i Homewood, 2011) je najčešća mjera psihopatije. Skala sadrži četiri faktora: bešćutnost, nepravilan životni stil, interpersonalna manipulacija i tendencija kriminalnim aktivnostima (Mahmut i sur., 2011). Često korišteni instrumenti su i PPI inventar (*Psychopathic Personality Inventory*; Lilienfeld i Andrews, 1996) te LSRP skala (*Levenson Self-Report Psychopathy Scale*; Levenson i sur., 1995). Značajan instrument je i PCL-R (*Psychopathy checklist-revised*; Hare, 1991, 2003, prema Patrick i sur., 2009) koji mjeri psihopatiju kao certu ličnosti.

1.1.3. Narcizam

Narcizam je osobina ličnosti koju obilježava grandiozan identitet i pozadinska nesigurnost, a manifestira se kao manipulativno i bešćutno ponašanje (Kernberg, 1975, prema Jones i Paulhus, 2014; Kohut, 1978, prema Jones i Paulhus, 2014). Sigmund Freud je koristio narcizam kao termin za opisivanje kliničkih fenomena, odnosno stavova usmjerenih samoljublju, divljenju i uveličavanju sebe, strahova zbog potencijalnog gubitka samopoštovanja i ljubavi te obrambene orijentacije koja se temelji na megalomanstvu, idealizaciji, poricanju itd.

Narcistični poremećaj ličnosti opisan je 1968. godine (Kohut, 1968), a 1980. godine je uvršten u DSM-III priručnik. Razlikuje se grandiozni i vulnerabilni narcizam (Pincus i

sur., 2009; Wright, Lukowitsky, Pincus i Conroy, 2010). Vulnerabilni narcizam manje je pouzdana varijabla za mračnu trijadu i stoga je manje relevantna (Furnham i sur., 2013). Prema tome, grandiozni tip narcizma dio je konstrukta mračne trijade (Jones i Paulhus, 2014). Narcistična grandioznost potiče osjećaj prava (Bushman, Bonacci, Van Dijk i Baumeister, 2003; Morf i Rhodewalt, 2001), čak i agresiju ako je ta grandioznost ugrožena (Bushman i Baumeister, 1998; Jones i Paulhus, 2010) pa nije neobično da ponašanje motivirano grandioznošću često rezultira autodestruktivnim ponašanjima (Vazire i Funder, 2006; Ha, Petersen i Sharp, 2008).

Narcistično ponašanje obilježavaju osjećaj superiornosti, dominacija, osjećaj prava, grandioznost, manipulacija i beščutnost (Paulhus i Williams, 2002). Psihološka obilježja uključuju sukob između grandioznog identiteta i pozadinske nesigurnosti (Jones i Paulhus, 2014). O snaživanje ega je glavni motiv narcističnog ponašanja za razliku od psihopatskog i makijavelističkog ponašanja koja su pretežno motivirana instrumentalnom i materijalnom dobiti (Jones i Paulhus, 2014). Narcizam je pozitivno povezan s optimizmom i najfunkcionalnija je osobina mračne trijade (Jonason, Foster, Csatho i Gouveia, 2018).

U zapadnoj kulturi pojavljuje se fenomen rastućeg narcizma (Twenge i Campbell, 2009). Njega karakterizira izražena potreba za pripadanjem i prihvaćanjem u socijalnoj okolini koja se manifestira apsurdnim pokušajima stvaranja što ljepše slike o sebi, pri čemu se sve veći naglasak stavlja na materijalno bogatstvo, propisani idealni fizički izgled i idolopoklonstvo. Autori ističu kako je sve počelo iz dobrih namjera, poticanjem širih društvenih masa da počnu gledati na sebe u pozitivnijem svijetlu. Slične ideje nude neki psihologijski pravci, primjerice humanistička ili pozitivna psihologija, ali i kvazipsihološka literatura za samopomoć i osobni rast. S jedne strane, poticanjem ljudi na pozitivniju samoevaluaciju nastojalo se smanjiti broj klijenta s takvim problemima, a s druge strane, potaknut je porast literature za laike koja smanjuje razliku između pozitivne samoevaluacije i narcizma.

Osobe s izraženim narcizmom bolje su u donošenju odluka kada raspoložu s obmanjujućim i dvosmislenim informacijama (Byrne i Worthy, 2013) što može biti posljedica truda da održavaju grandioznu sliku o sebi i izbjegavaju ugrožavanje ega. Moguće je da zbog toga osobe s izraženim narcizmom, u odnosu na osobe s izraženim drugim osobinama mračne trijade, najviše precjenjuju svoje kognitivne sposobnosti (Wonderlic, 1977, prema Paulhus i Williams 2002). Općenito, dominirajući kognitivni procesi kod osoba

s izraženim narcizmom su pretežno samozavaravajući, primjerice, vjerovat će u svoje sposobnosti čak i kada se može potvrditi da preuveličavaju (Paulhus i Williams, 2002). U skladu s time, vide sebe kao dobre vođe (Furtner, Rauthmann i Sachse, 2011) i smatraju se vrlo emocionalno inteligentnima (Petrides, Vernon, Schermer i Veselka, 2011). Također, osobe s visoko izraženim narcizmom u većoj mjeri iskrivljuju informacije vezane uz odbijanje u romantičnom smislu, pri čemu ih se prisjećaju kao pozitivnih povratnih informacija, u odnosu na osobe s nisko izraženim narcizmom (Rhodewalt i Eddings, 2002). Ipak, osobe s nisko izraženim narcizmom također iskrivljavaju pamćenje ovakvih informacija i pamte ih kao negativne, ali i dalje značajno manje negativne nego što zaista jesu.

Unatoč tome, osobe s izraženim narcizmom uspješnije su u tumačenju tuđih emocija (Konrath, Corneille, Bushman i Luminet, 2014), a moguće objašnjenje uključuje tendenciju iskorištavanja drugih ljudi u okolini. Narcizam je negativno povezan s emocionalnom inteligencijom i empatijom, a grandioznost je pozitivno povezana s ovim konstruktima (Vonk, Zeigler-Hill, Mayhew, i Mercer, 2013). Smatra se da ove korelacije leže u podlozi sposobnosti strateške imitacije empatije s ciljem iskorištavanja drugih pojedinaca. S druge strane, postoje nalazi istraživanja koji ukazuju da su osobe s izraženim narcizmom slabije u interpersonalnoj senzitivnosti, odnosno sposobnosti da prepoznaju obmanu i skrivene namjere drugih (Ames i Kammrath, 2004). Slabija uspješnost u ovom području pripisuje se preuveličavanju vlastitih sposobnosti procjenjivanja drugih.

Osobe s izraženim narcizmom naročito su sposobne upravljati dojmom o sebi (Campbell, Hoffman, Campbell i Marchisio, 2011). Pri tome je u njihovom fokusu stjecanje višeg društvenog statusa i moći s obzirom da su to ego-pojačivači za narcizam. Narcizam je pozitivno povezan s uspješnosti u karijeri, odnosno zadovoljstvom plaćom i radnom pozicijom (Hirschi i Jaensch, 2015).

Subklinički narcizam istraživan je uz pomoć Narcističnog inventara ličnosti (*Narcissistic Personality Inventory*; Raskin i Hall, 1979, prema Furnham i sur., 2013; Emmons, 1987) na temelju kojeg je, između ostalih, nastala Skala mračne trijade (Paulhus i Williams, 2002). U izvornoj verziji ovog inventara postoje četiri latentna faktora: grandioznost, osjećaj prava, dominacija i superiornost. Grandioznost se odnosi na izraženi osjećaj vlastite prenaplašene veličine. Osjećaj prava predstavlja osjećaj zasluživanja većih i boljih resursa u odnosu na druge. Dominacija je osjećaj većih ovlasti u odnosu na druge, ali

i prema drugima. Superiornost se odnosi na osjećaj uzdignutosti i nadmoći nad drugima. Ključni element je grandioznost koja je relevantna za konstrukt mračne trijade. Dvofaktorska struktura ovog Upitnika razlikuje samopripisano vodstvo ili autoritet te osjećaj prava (Kubarych, Deary i Austin, 2004).

1.2. Sklonost dramatiziranju

Osim osobina mračne trijade, postoje i druge socijalno averzivne osobine koje nisu toliko zlonamjerne i beščutne. U ovom istraživanju to su osobine koje Frankowski i suradnici (2016) nazivaju sklonost dramatiziranju. Interes istraživača započeo je uočavanjem sličnosti između osoba u svom životu za koje bi rekli da imaju ličnosti sklone stvaranju drame. Na temelju istraživanja iz 2016. godine konstruirali su Skalu i definirali sklonost dramatiziranju kao složenu maladaptivnu osobinu ličnosti koja se odnosi na impulzivno manipuliranje drugima iz pozicije žrtve (Frankowski i sur., 2016). Koncept sklonosti dramatiziranju istraživao se u okviru kliničke psihologije i uglavnom se vezivao uz granični i histrionski poremećaj ličnosti. Frankowski i suradnici (2016) prvi su istražili i razvili Skalu za mjerenje sklonosti dramatiziranju na nekliničkom uzorku. Trofaktorsku strukturu ovog konstrukta sačinjavaju: interpersonalna manipulacija, impulzivna direktnost i tendencija izigravanja žrtve (Frankowski i sur., 2016).

Osobe sklone dramatiziranju može se opisati kao manipulatore koji se stavljaju u poziciju žrtve i spremni su izravno govoriti bez razmišljanja o posljedicama. Takve osobe uglavnom žive kaotičnim životima i uzrokuju nepotrebne krize u obitelji, među prijateljima i suradnicima. Neuspjeli odnosi, konflikti s prijateljima i obitelji te druge interpersonalne drame često postaju javne. U radnom okruženju, osobe sklone dramatiziranju nerijetko se uključuju u tračeve kako bi utjecali na druge i izazvali konflikte među suradnicima i upravom. S druge strane, često se osjećaju kao žrtve tuđih tračeva i konflikata (Ellwardt, Labianca i Wittek, 2012; Kurland i Pelled, 2000). U konačnici, produktivnost na radnom mjestu i grupna kohezivnost mogu drastično opasti zbog dramatičnih ponašanja (Hogh i Dofradottir, 2001; Takaki i sur., 2010).

S obzirom na korelacije s mračnom trijadom, stavovima prema ogovaranju i lokusom kontrole, pojedinci s visokim rezultatima na Skali sklonosti dramatiziranju mogu biti opisani kao manipulativni, skloni ogovaranju i reaktivni na percipirane nepravde (Frankowski i sur., 2016). Sve tri komponente sklonosti dramatiziranju su umjereno do visoko povezane sa

psihopatijom i makijavelizmom, manipulativnim komponentama mračne trijade (Frankowski i sur, 2016). Prema tome, osobe s visokim rezultatima na Skali sklonosti dramtiziranju imaju manipulativne karakteristike koje definiraju psihopatiju, ali bez bešćutnog afektiviteta (Lishner, Hong, Jiang, Vitacco i Neumann, 2015). Osim toga, sposobnost zadržavanja smirenosti pod pritiskom koja se povezuje sa psihopatijom, u suprotnosti je s konceptom sklonosti dramtiziranju (Frankowski i sur., 2016). Dakle, visoka pozitivna povezanost sklonosti dramtiziranju i osobina mračne trijade prvenstveno zahvaća dijeljenu varijancu manipulativnosti (Frankowski i sur., 2016). Nadalje, česti deskriptor dramatičnih ličnosti je pretjerani osjećaj prava koji može doprinosti učestalim manipulativnim ponašanjima ili percipiranoj viktimizaciji (Frankowski i sur, 2016). Prema rezultatima istraživanja Frankowskog i suradnika (2016), pojedinci s izraženom sklonosti dramtiziranju vjerojatno koriste ogovaranje kao sredstvo manipulacije, a ne ogovaraju samo zbog izražene impulzivne direktности. Cijela Skala sklonosti dramtiziranju ne korelira s internalnim lokusom kontrole, ali visoko korelira s eksternalnim lokusom kontrole (Frankowski i sur, 2016). Prema tome, čini se da pojedinci s izraženom sklonosti dramtiziranju sebe smatraju pasivnim akterima u događanjima vlastitog života što ih vjerojatno čini sklonima burno reagirati i na percipirane manje nepravde. Slaba negativna korelacija sklonosti dramtiziranju i internalnog lokusa kontrole (Frankowski i sur, 2016) ukazuje da iako su takvi pojedinci reaktivni, mogu se osjećati odgovorno što može biti razlog ponavljajućih kriza u njihovom životu. S obzirom na slabe korelacije sklonosti dramtiziranju i afektivnog intenziteta, može se zaključiti da pojedinci s izraženom sklonosti dramtiziranju ne uzrokuju drame isključivo zbog intenzivnih afektivnih reakcija na događaj (Frankowski i sur, 2016).

Kliničari su dramatična ponašanja često klasificirali kao dramatične poremećaje ličnosti, točnije kao histrionski ili granični poremećaj ličnosti (Frankowski i sur., 2016). Granični poremećaj ličnosti obilježava impulzivnost, autodestruktivna ponašanja, kaotičnost i nestabilnost interpersonalnih odnosa te osjećaji viktimizacije, dok histrionski poremećaj ličnosti obilježava ekstremna osjetljivost na kritiku, pretjerano traženje pažnje i potreba za odobravanjem od drugih (Frankowski i sur., 2016). Ove dijagnoze često su kritizirane kao spolno pristrane dijagnoze koje su češće pripisivane ženama zbog čega stigmatiziraju žene te vode lošijem zdravstvenom tretmanu žena (Bakkevig i Karterud, 2010; Blashfield, Reynolds i Stennett, 2012; Flanagan i Blashfield, 2003; Nehls, 1998; Simmons, 1992; Ussher, 2013; Warner, 1979). Klasifikacije poremećaja ličnosti odgovaraju klinički

relevantnoj populaciji, dok se sklonost dramtiziranju može proučavati u znatno široj populaciji (Frankowski i sur., 2016). Sklonost dramtiziranju dijeli neka obilježja s graničnim i histrionskim poremećajem ličnosti, prvenstveno sklonost interpersonalnim sukobima, manipulativna ponašanja, impulzivno donošenje odluka i stalna percepcija viktimizacije (Frankowski i sur., 2016). Sva tri faktora sklonosti dramtiziranju pozitivno interkoreliraju i obuhvaćaju osobine ličnosti koje su kvalitativno različite od kliničkih poremećaja ličnosti (Frankowski i sur., 2016). Karakteristike koje posebice razlikuju nekliničku dramtičnu ličnost od kliničke dramtične ličnosti su izostanak koketnosti, zavodjenja, provokativnosti ili samoozljeđivanja (Frankowski i sur., 2016).

Skлонost dramtiziranju jednako je zastupljena i kod žena i kod muškaraca (Frankowski i sur., 2016). Međutim, rezultati istraživanja Frankowskog i suradnika (2016) pokazuju da se sklonost dramtiziranju kod muškaraca manifestira s većim antisocijalnim i manipulativnim ponašanjima nego kod žena. Ovi nalazi očituju se u spolnim razlikama u izraženosti interpersonalne manipulacije koja je više izražena kod muškaraca (Frankowski i sur., 2016). Sklonost dramtiziranju je umjereno i negativno povezana s dobi, s tim da je negativna povezanost najveća s interpersonalnom manipulacijom (Frankowski i sur., 2016).

Korelacije sklonosti dramtiziranju s Velikih pet dimenzija ličnosti visoke su za neuroticizam, a niske za savjesnost i ugodnost (Frankowski i sur., 2016). Ove korelacije upućuju na karakteristike koje su slične karakteristikama onih s izraženom negativnom hitnošću, odnosno tendencijom da djeluju impulzivno i bez razmišljanja u stanju stresa (Settles i sur., 2012).

1.2.1. Interpersonalna manipulacija

Interpersonalna manipulacija kao dio sklonosti dramtiziranju je osobina koju karakterizira volja osobe da utječe na druge kako bi se ponašali na način koji ispunjava ciljeve manipulatora (Frankowski i sur., 2016). Manipulativno ponašanje se u kliničkom kontekstu svrstava u psihopatske crte ličnosti (Hare, 1999, prema Frankowski i sur., 2016) koje osim manipulativnosti uključuju impulzivnost, neosjetljivost, nedostatak empatije te antisocijalno ponašanje (Frankowski i sur., 2016). U nekliničkom kontekstu manipulativno ponašanje svrstava se u osobine mračne trijade. Naročito relevantne osobine mračne trijade su subklinička psihopatija i makijavelizam koji se odnosi na hladnu i proračunatu manipulaciju (Paulhus i Williams, 2002). U skladu s time, subskala interpersonalne

manipulacije ostvaruje najveću korelaciju sa subkličkom psihopatijom i makijavelizmom (Frankowski i sur., 2016).

Prema istraživanju Frankowskog i suradnika (2016) manipulativna ponašanja razlikuju se ovisno o tome proizlaze li iz sklonosti dramtiziranju ili iz osobina mračne trijade. Naime, manipulativna ponašanja povezana sa sklonosti dramtiziranju razlikuju se od manipulativnih ponašanja povezanih sa psihopatijom ili makijavelizmom prema izostanku bešćutnosti i prisutnosti empatije.

1.2.2. Impulzivna direktnost

Impulzivna direktnost je osobina koju karakterizira kompulzija da se glasno kaže i podijeli mišljenje, čak i kada je neprikladno i bez obzira na socijalne posljedice (Frankowski i sur., 2016). Ovakva impulzivnost se poklapa s klinički relevantnim dijagnozama dramatičnih poremećaja ličnosti, kao i s impulzivnosti koja je povezana sa psihopatijom, te dezinhibijskim i antagonističkim aspektima unutar modela maladaptivnih crta ličnosti (Guenole, 2014; Skodol i sur., 2011). Najčešći deskriptor impulzivne direktnosti je sklonost ispadima (Frankowski i sur., 2016).

Impulzivna direktnost može se dobro opisati u kontekstu mračne trijade prema korelacijama s pojedinim osobinama. Korelacije impulzivne direktnosti i makijavelizma nisu bile veće od 0.19 u istraživanjima Frankowskog i suradnika (2016). S druge strane, najveće su korelacije impulzivne direktnosti i subkličke psihopatije. Ovi nalazi u skladu su s opisima makijavelizma kao svojevrzne proračunatosti za koju je potrebna sposobnost potiskivanja impulsa te subkličke psihopatije koja je okarakterizirana impulzivnim djelovanjem.

1.2.3. Tendencija izigravanja žrtve

Tendencija izigravanja žrtve odnosi se na sklonost konstantnom percipiranju sebe kao žrtve svakodnevnih životnih okolnosti koje bi mnogi ljudi odbacili kao benigne (Frankowski i sur., 2016). Osobe s izraženom tendencijom izigravanja žrtve opisuje se kao lako uvredljive, osjetljive na kritike te kao one koje često izigravaju žrtvu (Frankowski i sur., 2016).

Percipirana viktimizacija je dio opravdanja za manipulativna ponašanja osoba s izraženom sklonosti dramtiziranju. Povezanost tendencije izigravanja žrtve i manipulativnih ponašanja može se vidjeti i iz korelacija s osobinama mračne trijade. Korelacije tendencije izigravanja žrtve i makijavelizma, kao i korelacije tendencije izigravanja žrtve i subkliničke psihopatije, umjereno su visoke (Frankowski i sur., 2016). Korelacije ovih osobina upućuju na zajedničku varijancu manipulativnosti.

Osobe s visokim rezultatima na Skali sklonosti dramtiziranju dijele ovu osobinu s graničnim poremećajem ličnosti (Frankowski i sur., 2016) jer je percipirana viktimizacija jedna od četiri klastera disforičnog stanja povezanog s graničnim poremećajem ličnosti (Zanarini i sur., 1998). Zbog toga nije neobično da se sklonost dramtiziranju vrlo često dijagnosticirala kao granični poremećaj ličnosti. Tendencija izigravanja žrtve je usklađena s negativnom emocionalnošću u modelu maladaptivnih crta ličnosti (Skodol i sur., 2011).

1.3. Regulacija emocija

Averzivnost dosad opisanih osobina ličnosti djelomično se ogleda u načinu na koji pojedinci s tim osobinama reguliraju emocije. Emocije su dio svačijeg svakodnevnog iskustva, a ipak još nisu univerzalno definirane. Keltner i Gross (1999) definiraju ih kao epizodičke, relativno kratkotrajne, biološki utemeljene obrasce percepcije koji su dio iskustva, fiziologije, ponašanja i komunikacije, a pojavljuju se kao odgovor na događaje u okolini. Drugim riječima, emocije su multidimenzionalni odgovor koji obuhvaća subjektivno iskustvo, fiziološku pobuđenost i ponašanje (Mauss, Levenson, McCarter, Wilhelm i Gross, 2005; Porges, 2007, prema Tahmouresi, Bender, Schmitz, Baleshzar i Tuschen-Caffier, 2014). Funkcije emocija odnose se na usmjeravanje pažnje na važne situacije i motiviranje na djelovanje (Tahmouresi i sur., 2014). Na taj način emocije omogućuju učinkovito odgovaranje na zahtjeve okoline (Lazarus, 1991; prema Gross, 2013). Međutim, u nekim slučajevima, emocije mogu biti disfunkcionalne, a to se naročito odnosi na specifične suvremene fizičke i socijalne okolnosti koje su drastično različite od onih okolnosti u kojima su se tisućljećima oblikovale emocije (Parrott, 2001). Dakle, iskazivanje emocija na krivi način, u neprimjerenom kontekstu, kao i pretjerano intenzivne i dugotrajne emocije mogu biti izvor problema (Mehrabi, Mohammadkhani, Dolatshahi, Pourshahbaz i Mohammadi, 2014). Svrha regulacije emocija je sprječavanje takvih problema, ali i ostvarivanje specifičnih ciljeva (Gross, 2002; Werner i Gross, 2010, prema Mehrabi i sur.,

2014). Osim toga, dugo se vremena smatralo da su emocije samo strasti koje uglavnom same od sebe dolaze i odlaze (Solomon, 1976; prema Gross i John, 2003). Danas je jasno da su emocije u velikoj mjeri kontrolirane različitim strategijama (Gross, 1998). Dakle, cilj regulatornih procesa je postići optimalnu razinu dinamike emocija kako bi se dobio prikladan odgovor na stalno promjenjive zahtjeve okoline (Gross, 2013).

Regulacija emocija odnosi se na manipulaciju vlastitim ili tuđim emocionalnim antecedentima ili komponentama emocionalnog odgovora (Gross i Levenson, 1993), a uključuje širok raspon bioloških, socijalnih, bihevioralnih, svjesnih i nesvjesnih kognitivnih procesa (Garnefski, Kraaij i Spinhoven, 2001). Dakle, regulacija emocija predstavlja skup svih ekstrinzičnih i intrinzičnih procesa koji su odgovorni za nadgledanje, evaluaciju i modificiranje emocionalnih reakcija, posebice njihovih intenzitetskih i vremenskih značajki, da bi se postigao pojedinačni cilj (Thompson, 1994). Pomoću regulacije emocija pojedinac utječe na to koje emocije doživljava, kada i kako ih doživljava te koje emocije će izraziti (Gross, 1998). Regulacija emocija je automatski ili kontrolirani, svjesni ili nesvjesni proces koji može djelovati na generiranje emocija (Gross, 1998). Gross i Thompson (2007, prema Mehrabi i sur., 2014) proširuju definiciju regulacije emocija i definiraju je kao automatski ili kontrolirani, svjesni ili nesvjesni proces kojim pojedinac djeluje na vlastite i/ili tuđe emocije.

Prema procesnom modelu (Gross, 1998) emocije nastaju evaluacijom unutrašnjih ili vanjskih emocionalnih znakova koji aktiviraju set iskustvenih, ponašajnih i fizioloških reakcija. Ove reakcije mogu biti moderirane s obzirom da ne nastaju odjednom. Prema vremenskoj točki u kojoj emocije imaju primaran utjecaj tijekom emocionalnog procesa, razlikuju se strategije regulacije emocija (Gross i John, 2003). Generalno, razlikuje se regulacija emocija usmjerena na antecedente emocija i regulacija emocija usmjerena na modulaciju odgovora. Regulacija emocija usmjerena na antecedente emocija podrazumijeva djelovanje koje prethodi pojavi emocija odnosno emocionalnog odgovora i s njim povezane promjene u ponašajnim i fiziološkim reakcijama. Dakle, ovaj tip regulacije emocija događa se u početku procesa nastanka emocija i omogućuje promjenu emocionalne putanje. Suprotno tome, regulacija emocija usmjerena na modulaciju odgovora obuhvaća djelovanje koje se događa nakon pojave emocija. Ovaj tip regulacije emocija događa se kasnije tijekom procesa nastajanja emocija, što znači da je manji broj prilika za intervencije (Gross i John, 2003). Nakon što je emocija u potpunosti generirana, strategija regulacije emocija usmjerena na odgovore više ne djeluje na iskustvenu i fiziološku komponentu emocije, nego mijenja

ekspresivnu komponentu emocije. Drugim riječima, u usporedbi sa strategijom regulacije emocija usmjerenom na antecedente, strategija regulacije emocija usmjerena na odgovore mijenja ponašanje koje je reakcija na emocije, a da pri tome ne smanjuje negativno emocionalno iskustvo (Gross i John, 2003).

Gross (1998) je pretpostavio da postoji pozitivna povezanost strategija regulacije vlastitih emocija i strategija interpersonalne regulacije emocija. Primjerice, sklonost regulaciji vlastitih emocija strategijama kognitivne reprocjene znači i veću sklonost regulaciji tuđih emocija strategijama modulacije antecedenata. Isto vrijedi i obrnuto, sklonost strategiji modulacije vlastitog emocionalnog odgovora, povezana je sa češćom modulacijom emocionalnog odgovora drugih. Dakle, pojedinci reguliraju emocije drugih ljudi na isti način na koji reguliraju vlastite neželjene emocije.

Već spomenuti procesni model (Gross, 1998) definira regulaciju vlastitih nepoželjnih negativnih emocija kroz pet najvažnijih specifičnih strategija. Odabir situacije, promjena situacije, promjena kognicije i preusmjeravanje pažnje su četiri strategije koje su primjenjive u početku procesa nastajanja emocija, a peta strategija, modulacija emocionalnog odgovora, primjenjiva je nakon emocionalnih reakcija.

Odabir situacije je strategija kojom se emocije reguliraju na samom početku nastanka. Tako osoba može izabrati pristupiti ili izbjeći situacijama, ljudima, mjestima ili objektima koji pobuđuju emocije. Primjerice, osoba odabire duži put kako bi izbjegla prelaženje preko pruge ili odabire komičan film nakon napornog dana (Cisler, Olatunji, Feldner i Forsyth, 2010; Gross i Thompson, 2007, prema Mehrabi i sur., 2014).

Promjena situacije odnosi se na modifikaciju aspekata situacije koji pobuđuju emocije s ciljem promjene utjecaja koji imaju na emocije (Gross i John, 2003). Na primjer, osoba govori prijateljima da ne želi odgovarati na pitanja o prekidu veze. Ova strategija prvenstveno se odnosi na promjenu u eksternalnoj, fizičkoj okolini, dok promjena u internalnoj, psihološkoj okolini spada pod strategiju promjena kognicije.

Promjena kognicije je strategija kojom se izabiru značenja koja se pripisuju situaciji, a koja pobuđuju određene emocije. Primjerice, osoba upoznavanje vidi kao priliku da ostvari poslovni kontakt, a ne kao situaciju u kojoj će biti negativno procjenjivana.

Preusmjeravanje pažnje je strategija kojom osoba izabire na koje aspekte situacije usmjerava pažnju. Ova strategija obuhvaća nekoliko drugih strategija kao što su: distrakcija

kojom se pažnja usmjerava na aspekte koji su nerelevantni za emocije, potpuno preusmjeravanje pažnje s trenutne situacije, ruminacija kojom se pažnja usmjerava na osjećaje, te zabrinutost kojom se pažnja usmjerava na potencijalne buduće prijetnje.

S obzirom da se korištenjem ove četiri strategije osoba usmjerava na uzročnike negativnih emocija, one se zajednički nazivaju strategijama kognitivne reprocjene (Goldin, McRae, Ramel i Gross, 2008). Strategije kognitivne reprocjene mogu izmijeniti putanju emocionalnog iskustva i prije nastanka same emocije, pa time smanjuju doživljaj negativnih emocija (Goldin i sur., 2008). Osim toga, ove strategije pomažu u suočavanju sa stresnim situacijama, a povezuju se i sa češćim doživljajem pozitivnih emocija, većim samoprihvatanjem, osobnim rastom i kvalitetnijim vezama s drugima (Gross, 1998; Gross i John, 2003; Gross, Richards i John, 2006). Osobe koje koriste ove strategije sklonije su dijeljenju vlastitih emocija i zadovoljnije su životom (Gross i John, 2003). Na biološkoj razini, strategije kognitivne reprocjene povećavaju aktivnost regija prefrontalnog korteksta koje su uključene u kognitivnu kontrolu ponašanja i doživljavanja, a dugoročno korištenje ovih strategija dovodi do poboljšane kontrole emocija, interpersonalnog funkcioniranja te psihološke i fizičke dobrobiti (Goldin i sur., 2008; Gross i John, 2003).

Peta strategija, modulacija emocionalnog odgovora, potiskuje fiziološku, iskustvenu ili ponašajnu komponentu neugodne emocije. Na primjer, osoba može uzeti lijekove kako bi regulirala fiziološki i iskustveni aspekt (Gross i John, 2003). Osim toga, ekspresivna supresija također predstavlja oblik modulacije emocionalnog odgovora (Gross i sur., 2006), a temelji se na inhibiciji trenutnog emocionalno-ekspresivnog ponašanja (Gross i Levenson, 1993). Ova strategija, u usporedbi sa strategijama kognitivne reprocjene, odnosi se na primarne promjene u ponašajnim aspektima emocionalnog odgovora. Supresija reducira ponašanje kao emocionalni odgovor, ali ne smanjuje negativno emocionalno iskustvo što dovodi do diskrepancije unutrašnjeg iskustva i vanjske ekspresije. Ova diskrepancija zahtjeva popriličan kognitivni napor za upravljanje emocionalnim reakcijama (Gross i sur., 2006). Osim toga, supresijom emocija dolazi do povećanja fiziološke aktivnosti tijela, odnosno do povećanja simpatičke aktivacije kardiovaskularnog sustava (Gross, 2002; Goldin i sur., 2008) te povećane aktivnosti u amigdali i inzulini (Goldin i sur., 2008). Strategija ekspresivne supresije povezuje se s nižim razinama zadovoljstva životom, manjom socijalnom podrškom i lošim interpersonalnim odnosima (Gross i sur., 2006), ali i s težim kontroliranjem raspoloženja te doživljavanjem značajno više negativnih emocija u odnosu na druge (Gross i John, 2003). Dugoročno, česta upotreba ekspresivne supresije dovodi do

smanjene kontrole emocija, interpersonalnog funkcioniranja, pamćenja, dobrobiti i veće depresivne simptome (Goldin i sur., 2008; Gross i John, 2003).

Zanimljivo je da muškarci više koriste strategije modulacije emocionalnog odgovora u odnosu na žene (Gross i John, 2003). Ovaj nalaz objašnjava se kulturnim utjecajem na odgoj dječaka kojim se potiče inhibicija emocionalne ekspresije kako bi se ostvarila snažna i muževna predodžba normativnog muškarca.

Suočavanje kao aspekt regulacije emocija odnosi se na pojedinčeve napore da svlada zahtjeve koji su procijenjeni ili percipirani kao zahtjevni ili veći od osobnih resursa (Lazarus i Folkman, 1984). Suočavanje se odnosi prvenstveno na negativne emocije, odnosno na sposobnost nošenja sa stresnim situacijama (Tahmouresi i sur., 2014). Dvije su glavne funkcije suočavanja; suočavanje usmjereno na problem i suočavanje usmjereno na emocije. Prva funkcija djeluje na stresor (Compas, Orosan i Grant, 1993), a druga upravlja emocijama koje su povezane sa stresorom. Suočavanje usmjereno na problem je najčešće učinkovitija strategija suočavanja, ali to ne vrijedi u svim situacijama (Lazarus, 1993). Većina stresora može izazvati oba tipa suočavanja, ali ljudi češće koriste suočavanje usmjereno na problem kada smatraju da nešto konstruktivno može biti učinjeno, a suočavanje usmjereno na emocije češće koriste kada smatraju da ništa ne može biti učinjeno u vezi stresora (Carver, Scheiner i Weintraub, 1989).

Osim ovakvog dihotomnog razlikovanja tipa suočavanja, mogu se izdvojiti i brojni drugi faktori i podjele (Garnefski i sur., 2001). Također, postoje i druge dimenzije po kojima strategije mogu biti razlikovane, primjerice, kognitivna i bihevioralna dimenzija (Garnefski i sur., 2001). Pretpostavka je da kognitivni procesi procjene, bili oni svjesni ili nesvjesni, prethode procesima poduzimanja akcije (Garnefski i sur., 2001). Sa stajališta intervencije, korisnije je poučiti ljude planiranju djelovanja kako bi svjesno poduzimali korake, nego ih učiti da poduzimaju trenutne korake bez fokusiranja na prateće kognicije (Garnefski i sur., 2001). Kako bi se izražavalo na konceptualno čist način, potrebno je promatrati kognitivne strategije suočavanja odvojeno od bihevioralnih strategija (Garnefski i sur., 2001).

1.3.1. Samoregulacija emocija

Kognitivna regulacija emocija odnosi se kognitivno suočavanje (Garnefski i sur., 2001), a definira se kao kognitivni način upravljanja prihvaćanja emocionalno pobuđujućih

informacija (Thompson, 1991). S obzirom da regulacija emocija započinje u kognitivnim procesima, ovo se istraživanje fokusira na kognitivne strategije samoregulacije emocija.

Kognitivna regulacija emocija obuhvaća kognitivne strategije suočavanja koje ljudi koriste nakon doživljavanja negativnih životnih događaja (Garnefski i sur., 2001). Kognitivni procesi regulacije emocija mogu biti nesvjesni, primjerice procesi selektivne pažnje, distorzije pamćenja, poricanje, projekcija ili svjesni kao što su okrivljavanje sebe ili drugih, ruminacija i katastrofiziranje (Garnefski i sur., 2001). Fokus ovog istraživanja je na samoregulirajućim svjesnim kognitivnim komponentama regulacije emocija.

Devet je dimenzija kognitivne regulacije emocija od kojih su neke manje ili više adaptivne (Garnefski i sur., 2001). Samookrivljavanje je manje adaptivna dimenzija koja se odnosi na samookrivljavajuće misli u vezi onoga što se dogodilo. Atribucijski stil samookrivljavanja je povezan s depresijom i drugim pokazateljima bolesti i zdravlja (Anderson, Miller, Riger, Dill i Sedikides, 1994). Okrivljavanje drugih je također manje adaptivna dimenzija koja se odnosi na misli okrivljavanja drugih za ono što se dogodilo. Okrivljavanje drugih povezuje se s lošijom emocionalnom dobrobiti (Tennen i Affleck, 1990). Prihvaćanje je više adaptivna dimenzija koja se odnosi na misli prihvaćanja onoga što se dogodilo i rezignacije. Utvrđena je pozitivna povezanost s optimizmom i samopoštovanjem, a negativna povezanost s anksioznošću (Carver i sur., 1989). Preusmjeravanje na planiranje također je adaptivna dimenzija koja se odnosi na razmišljanje koje korake poduzeti i kako se nositi s negativnim događajem. Ova dimenzija predstavlja kognitivni dio suočavanja usmjerenog na djelovanje, što ne znači da će stvarno ponašanje uslijediti. Planiranje kao strategija suočavanja je pozitivno povezana s mjerama optimizma i samopoštovanja, a negativno s anksioznošću (Carver i sur., 1989). Pozitivno refokusiranje je još jedna adaptivna dimenzija koja se odnosi na razmišljanje o veselim i ugodnim temama umjesto razmišljanja o stvarnom događaju. Ova strategija predstavlja tzv. oblik mentalnog isključenja koji se odnosi na okretanje ili refokusiranje misli na pozitivnije teme ili probleme kako bi se manje razmišljalo o stvarnom događaju. Primjena ove strategije je kratkoročno korisna, ali dugoročno ometa adaptivno suočavanje. Ruminacija je manje adaptivna dimenzija koja se odnosi na razmišljanje o osjećajima i mislima povezanim s negativnim događajem. Ruminirajući stil suočavanja povezan je s depresijom (Nolen-Hoeksema, Parker i Larson, 1994). Pozitivna reprocjena je adaptivna dimenzija koja se odnosi na misli pridavanja pozitivnog značenja događajima u smislu osobnog razvoja. Ova dimenzija je pozitivno je povezana s optimizmom i samopoštovanjem, a negativno je povezana s

anksioznošću. Stavljanje u perspektivu je adaptivna dimenzija koja se odnosi na misli podcjenjivanja ozbiljnosti događaja ili naglašavanja njegove relativnosti u usporedbi s drugim događajima. Katastrofiziranje je manje adaptivna dimenzija koja se odnosi na misli eksplicitnog naglašavanja užasa situacije. Katastrofizirajući stil povezan je s neprilagođenošću, emocionalnim distresom i depresijom (Sullivan, Bishop i Pivik, 1995).

Strategije samookrivljanja, ruminacije i katastrofiziranja povezuju se sa simptomima stresa, depresivnosti i anksioznosti (Garnefski i sur., 2001; Kraaij, Garnefski i Van Gerwen, 2003, prema Garnefski i Kraaij, 2006), dok su s ovim simptomima negativno povezane strategije stavljanje u perspektivu, pozitivno refokusiranje i pozitivna reprocjena (Martin i Dahlen, 2005).

1.3.2. Interpersonalna regulacija emocija

Socijalna interakcija kompleksni je odnos u kojem pojedinac ne regulira samo vlastite emocije, nego i emocije drugih ljudi. Bazirano na ideji da pojedinci upravljaju negativnim emocijama drugih na isti način na koji upravljaju vlastitim neželjenim emocijama, Williams (2007) je predložila model interpersonalnog upravljanja emocijama drugih po uzoru na Grossov (1998) procesni model regulacije vlastitih emocija. Tako se strategije i specifična ponašanja kontrole negativnih emocija drugih temelje se na strategijama Grossovog procesnog modela. Sukladno tome, strategije interpersonalnog upravljanja emocijama drugih su antecedentne strategije (promjena situacije, preusmjeravanje pažnje i promjena kognicije) što znači da mijenjaju emocije tako da djeluju na uzrok, ili responzivne strategije (modulacija emocionalnog odgovora) što znači da potiskuju emocije (Little i sur., 2011). Cilj ovih strategija je adresiranje tuđih postojećih ili nadolazećih negativnih emocija na način da im se smanjuju negativne emocije, ali i povećavaju pozitivne emocije (Little i sur., 2011).

Strategije kontrole emocionalnih antecedenata djeluju na uzročnik negativnih emocija s ciljem promjene emocionalnog doživljaja situacije druge osobe. Ove strategije koriste se samostalno ili u kombinaciji kada se nastoji maksimalno smanjiti doživljaj negativnih emocija i potaknuti doživljaj pozitivnih emocija kod druge osobe. Strategije kontrole emocionalnih antecedenata uključuju tri strategije, a to su: promjena situacije, preusmjeravanje pažnje i promjena kognicije.

Promjena situacije odnosi se na uklanjanje ili modifikaciju elemenata situacije koji imaju negativan utjecaj na ciljeve, interese i dobrobit druge osobe. Na taj način smanjuje se doživljaj negativnih emocija koje izazivaju uklonjeni ili modificirani elementi situacije. Preusmjeravanje pažnje je strategija kojom pojedinac preusmjerava pažnju druge osobe s elemenata situacije koji izazivaju negativne emocije na nešto ugodnije. Promjena kognicije je strategija koja djeluje na kognitivnu procjenu situacije, odnosno na ponovno procjenjivanje situacije kao pozitivnije. Osoba koja se njome služi pokušava drugoj osobi dati novi, manje prijeteći, uvid u situaciju. Na taj način moguće je promijeniti značenje koje druga osoba pridaje situaciji, a posljedično i promijeniti emocionalni učinak.

Slično Grossovom modelu, posljednja strategija je modulacija emocionalnog odgovora. Ovom strategijom nastoji se izravno utjecati na fiziološki, doživljajni i ponašajni odgovor druge osobe. Na ovaj način nastoji se smanjiti ili prekinuti negativni emocionalni doživljaj druge osobe putem supresije emocionalnog odgovora.

Utvrđena je pozitivna povezanost strategija modulacije antecedenata s tendencijom stavljanja u perspektivu, empatijom i emocionalnom inteligencijom, dok je negativna povezanost s ovim konstruktima utvrđena za strategiju modulacije emocionalnog odgovora (Goldin i sur., 2008; Gross i John, 2003). Osobe koje su vješte u prepoznavanju i kontroli emocija češće koriste strategije usmjerene na uzrok negativnih emocija drugih nego strategije potiskivanja emocija drugih. Zaposlenici imaju manje povjerenja u nadređene i smatraju da nadređenima nisu bitni njihovi osjećaji kada nadređeni koriste strategije supresije emocija zaposlenika (Little i sur., 2011). Negativne emocije pojavljuju se češće i traju duže nego pozitivne emocije u radnom okruženju (Dasborough, 2006). Zbog toga potrebno je posvetiti pažnju načinu na koji se emocije reguliraju u organizacijskom kontekstu. Strategije interpersonalnog upravljanja emocijama drugih slično kao i drugi organizacijski relevantni konstrukti, mogu se mjeriti na različitim razinama, primjerice, specifično za događaj, osobu ili generalni stil (Little i sur., 2011).

Osim modela interpersonalnog upravljanja emocijama, razvijen je koncept regulacije emocija drugih i sebe (*Emotion Regulation of Others and Self scale*; Niven, Totterdell i Holman, 2009; Niven, Totterdell, Stride i Holman, 2011) koji se odnosi na ponašanja koja su afektivno-poboljšavajuća ili afektivno-pogoršavajuća, a mogu biti korištena intrinzično (na sebi) ili ekstrinzično (na drugome). Ekstrinzična afektivno-poboljšavajuća ponašanja uključuju provođenje vremena s osobom, slušanje problema i davanje korisnih savjeta.

Ekstrinzična afektivno-pogoršavajuća ponašanja uključuju govorenje osobi o njezinim manama te nestrpljivo ophođenje prema osobi (Little i sur., 2011).

Austin i O'Donnell (2013) razvili su Skalu MEOS (*Managing the emotions of others scale*; Austin i O'Donnell, 2013) koja s 58 čestica obuhvaća aspekte poboljšavanja odnosno pogoršavanja raspoloženja te prosocijalni aspekt strategija upravljanja emocijama drugih.

2. POLAZIŠTE, CILJ I PROBLEMI

Osobine mračne trijade mogu ostaviti dobar prvi dojam kao privlačne i poželjne osobine (Rauthmann i Kolar, 2013; Furnham, 2010, prema Furnham i sur., 2013; Hogan, 2007, prema Furnham i sur., 2013). Međutim, s vremenom se otkriju dominantne negativne osobine pa se primjerice percepcija karizmatične osobe mijenja u percepciju toksičnog vođe ili percepcija snalažljive osobe se mijenja u percepciju bezobzirnog manipulatora. Osobe s izraženom sklonosti dramtiziranju također koriste manipulativne strategije pomoću kojih ostavljaju dobar prvi dojam. Međutim, u odnosu na osobe s izraženom mračnom trijadom, osobe s izraženom sklonosti dramtiziranju puno prije razotkriju svoje loše osobine (Frankowski i sur., 2016).

S obzirom na nalaze dosadašnjih istraživanja (npr. Jonason i Webster, 2012; Jonason i sur., 2009; Jonason i sur., 2012), može se zaključiti da je dinamika socijalnih odnosa osoba s izraženim osobinama mračne trijade i sklonosti dramtiziranju ponešto drugačija u odnosu na dinamiku socijalnih odnosa osoba koje nemaju izražene spomenute osobine ličnosti. Dakle, može se pretpostaviti da je dinamika socijalnih odnosa jednim dijelom modificirana osobinama ličnosti koje na nju djeluju preko izbora strategija regulacije emocija. Ovim istraživanjem nastoji se otkriti koriste li osobe s izraženim osobinama mračne trijade i sklonosti dramtiziranju određene strategije regulacije emocija.

Nedovoljno istraživanja je provedeno da bi se moglo utvrditi koje strategije regulacije emocija preferiraju osobe s izraženim osobinama mračne trijade i sklonosti dramtiziranju. Prema nekim istraživanjima koja su spomenuta u uvodu (npr. Amiri i Behnezhad, 2017; Ali i sur., 2009; Pajević i sur., 2018; Maples-Keller i Miller, 2018; Gunnthorsdottir i sur., 2002) može se pretpostaviti da će osobe s izraženim osobinama mračne trijade i sklonosti dramtiziranju biti sklonije koristiti manje adaptivne strategije, kao što su katastrofiziranje, okrivljavanje drugih, ruminiranje, samookrivljavanje i modulacija emocionalnog odgovora.

Opći cilj ovog istraživanja je utvrditi kako su osobine mračne trijade i sklonosti dramtiziranju povezane sa strategijama regulacije vlastitih emocija i emocija drugih ljudi. Problemi i hipoteze su sljedeći:

P1: Provjeriti latentnu strukturu i pouzdanost tipa unutarnje konzistencije za četiri korištena instrumenta: Kratka skala mračne trijade, Skala sklonosti dramtiziranju, Upitnik kognitivne regulacije emocija i Skala interpersonalnog upravljanja emocijama.

H1: Očekuje se potvrda trofaktorske strukture za Kratku skalu mračne trijade kao i za Skalu sklonosti dramtiziranju te potvrda devet faktora za Upitnik kognitivne regulacije emocija i potvrda četiri faktora za Skalu interpersonalnog upravljanja emocijama. Očekuju se zadovoljavajuće razine pouzdanosti svih instrumenata.

P2: Ispitati postoje li spolne i/ili dobne razlike u izraženosti osobina mračne trijade, sklonosti dramtiziranju te preferiranju određenih strategija regulacije vlastitih emocija i emocija drugih ljudi.

H2: Temeljem prethodnih istraživanja (npr. Jones i Paulhus, 2014; Frankowski i sur., 2016) očekuje se da će osobine mračne trijade biti izraženije kod muškaraca, a da neće biti razlike u sklonosti dramtiziranju između muškaraca i žena. Također, očekuje se da će izraženost osobina mračne trijade i sklonost dramtiziranju biti manja kod starijih sudionika. Pretpostavlja se da će kod žena biti značajno učestalije strategije ruminiranja (Garnefski, Kraaij i Spinhoven, 2002) i modulacije antecedenta (Gross i John, 2003), a kod muškaraca se očekuje značajno učestalija upotreba strategije modulacija emocionalnog odgovora (Gross i John, 2003). Očekuje se da će adaptivne strategije regulacije emocija biti značajno učestalije kod starijih sudionika (Garnefski i sur., 2002).

P3: Ispitati povezanost osobina mračne trijade i sklonosti dramtiziranju sa strategijama regulacije emocija.

H3: Očekuje se pozitivna povezanost osobina mračne trijade i sklonosti dramtiziranju (Frankowski i sur., 2016). Očekuje se povezanost adaptivnih strategija samoregulacije emocija i strategija modulacije antecedentata te povezanost neadaptivnih strategija

samoregulacije emocija i strategije modulacije emocionalnog odgovora. Također, očekuju se značajne povezanosti osobina mračne trijade i sklonosti dramtiziranju s neadaptivnim strategijama samoregulacije emocija te sa strategijama modulacije emocionalnog odgovora. Preciznije, očekuje se povezanost psihopatije i neadaptivnih strategija regulacije emocija (Rauthmann, 2012), povezanost narcizma i nekih adaptivnih strategija regulacije emocija (Jonason i sur., 2018), te povezanost makijavelizma i manipulativnih (okrivljavanje drugih, samookrivljavanje, katastrofiziranje, preusmjeravanje pažnje, promjena kognicije i modulacija emocionalnog odgovora) strategija regulacije emocija (Christie i Geis, 1970).

P4: Utvrditi uspješnost predviđanja sklonosti određenim strategijama regulacije vlastitih emocija i emocija drugih ljudi na temelju spola, dobi, osobina mračne trijade i sklonosti dramtiziranju.

H4: Pretpostavka je da će spol, dob, osobine mračne trijade i sklonost dramtiziranju biti značajni prediktori u objašnjavanju varijance neadaptivnih strategija regulacije vlastitih emocija i emocija drugih ljudi.

3. METODA

3.1. Sudionici

Ciljana populacija ovog istraživanja su građani Republike Hrvatske u dobi od 18 do 60 godina. Ukupno je sudjelovalo 320 sudionika, od čega je 125 (39.1%) muškaraca i 195 (60.9%) žena. Prosječna dob uzorka iznosi 36.52 ($sd=12.96$) godina, s tim da pet sudionika nije navelo dob. Raspodjela dobi je pozitivno asimetrična (0.49, $se=0.14$) te spljoštena (-1.15, $se=0.27$) što znači da iako je u uzorku malo više mlađih u odnosu na starije sudionike, distribucija je zadovoljavajuće raspršenosti što omogućuje dobro razlikovanje rezultata. Sudionici su za potrebe analiza podijeljeni prema dobi u dvije skupine, mlađu i stariju. Dobne skupine određene su prema medijanu koji iznosi 33 godine. U Tablici 1. prikazana je raspodjela sudionika po spolnim i dobnim grupama. Grafički prikazi distribucije dobi po spolnim i dobnim grupama prikazani su u Prilogu.

Tablica 1. *Raspodjela sudionika po dobnim i spolnim grupama (n (%))*

	Žene	Muškarci	Ukupno
Mlađi	92 (57.1)	69 (42.9)	161 (50.3)
Stariji	99 (64.3)	55 (35.7)	154 (48.1)
			315 (98.4)
Ukupno	195 (60.9)	125 (39.1)	320 (100)

Napomena. Pet sudionika nije navelo dob, ali je poznat podatak o njihovom spolu.

3.2. Instrumenti

Korišteni upitnik se sastoji od informiranog pristanka, kratke upute, Skale sklonosti dramtiziranju, Kratke skale mračne trijade, Upitnika kognitivne regulacije emocija, Skale interpersonalnog upravljanja emocijama i na kraju upitnika jedno pitanje se odnosilo na dob sudionika, a drugo na spol.

Kratka skala mračne trijade (*The Short Dark Triad Scale*; Jones i Paulhus, 2014, adaptirali Jakšić i Penezić, 2018) razvijena je za praktičnu upotrebu te predstavlja valjanu i pouzdanu kratku mjeru mračne trijade ličnosti. Skala sadrži 27 čestica, a tri subskale makijavelizma, narcizma i subkličke psihopatije imaju po devet čestica. Subskala makijavelizma (npr. *Treba izbjegavati direktan konflikt s drugima jer će ti možda biti od koristi u budućnosti.*) odnosi se na osobinu ličnosti koju karakterizira ciničan svjetonazor, nedostatak morala i manipulativnost. Subskala narcizma (npr. *Brojne grupne aktivnosti znaju biti dosadne bez mene.*) odnosi se na osobinu ličnosti koju obilježava osjećaj superiornosti, dominacija, osjećaj prava, grandioznost, manipulacija i bešćutnost. Subskala subkličke psihopatije (npr. *Ljudi koji mi se zamjere uvijek požale.*) odnosi se na osobinu ličnosti koju karakterizira deficit afekta i deficit samokontrole. Sudionici na Skali mračne trijade procjenjuju slaganje s navedenom tvrdnjom na skali od pet stupnjeva (od 1 = uopće se ne slažem do 5 = u potpunosti se slažem). Rezultat na subskalama se formira kao prosjek procjena čestica pojedine subskale, a ukupan rezultat kao prosjek procjena svih čestica skale. Ova skala je provjerena na hrvatskom uzorku, pri čemu je potvrđena trofaktorska struktura, a pouzdanost subskala je zadovoljavajuća ($\alpha = .77$ za makijavelizam, $\alpha = .71$ za narcizam i $\alpha = .76$ za psihopatiju; Jakšić, 2017).

Skala sklonosti dramatiziranju (*Need for drama scale*; Frankowski i sur., 2016, adaptirale Ninković i Čubela Adorić, 2017) mjeri izraženost složene maladaptivne osobine ličnosti koja uzrokuje impulzivnu manipulaciju iz pozicije žrtve. Skala je trofaktorske strukture i ima 12 čestica. Subskala interpersonalne manipulacije (npr. *Ponekad okrenem ljude jedne protiv drugih kako bih dobio ono što želim.*) sadrži četiri čestice koje se odnose na volju osobe da utječe na druge kako bi se ponašali na određeni način. Subskala impulzivne direktности (npr. *Često mi je teško svoje komentare zadržati za sebe.*) obuhvaća tri čestice koje se odnose na osobinu koju karakterizira kompulzija da se glasno kaže i podijeli mišljenje, bez obzira na prikladnost i eventualne socijalne posljedice. Subskala tendencije izigravanja žrtve (npr. *Često se pitam zašto se meni događaju tako glupe stvari.*) obuhvaća pet čestica, a mjeri sklonost konstantnom percipiranju sebe kao žrtve svakodnevnih životnih okolnosti koje drugi ljudi uglavnom procjenjuju beznačajnima. U izvornoj verziji skale, peta čestica (*I wait before speaking my mind.*) je obrnutog smjera te zahtjeva rekodiranje, međutim, u ovom istraživanju je smjerom usklađena s ostalim česticama (*Jezik mi je često brži od pameti.*) kako bi se dobila veća pouzdanost skale od one dobivene prvom adaptacijom (Ninković i Čubela Adorić, 2017). Sudionici izražavaju stupanj slaganja s tvrdnjama na skali od sedam stupnjeva pri čemu 1 znači „uopće se ne slažem“, a 7 znači „u potpunosti se slažem“. Rezultat se formira računanjem prosjeka procjena na česticama pojedinih subskala, a ukupan rezultat računanjem prosjeka procjena na svim česticama skale. Pouzdanost skale nakon validacije i adaptacije (Ninković i Čubela Adorić, 2017) je zadovoljavajuća ($\alpha = .81$), kao i pouzdanost subskala (interpersonalna manipulacija: $\alpha = .74$, impulzivna direktnost: $\alpha = .57$, tendencija izigravanja žrtve: $\alpha = .82$).

Skala interpersonalnog upravljanja emocijama (*Interpersonal emotion management scale*; Little i sur., 2011, adaptirale Ivaković i Čubela Adorić, 2017) mjeri sklonost korištenju određenih strategija upravljanja negativnim emocijama drugih ljudi. Skala interpersonalnog upravljanja emocijama sadrži 20 čestica koje su organizirane po pet čestica za svaku strategiju. Te strategije su: promjena situacije, preusmjeravanje pažnje, promjena kognicije i modulacija emocionalnog odgovora. Subskala promjena situacije (npr. *Pokušam u konkretnoj situaciji promijeniti ono zbog čega se netko tako osjeća.*) odnosi se na promjenu situacije kako bi se promijenio emocionalni doživljaj druge osobe. Subskala preusmjeravanje pažnje (npr. *Kad neka situacija uznemiruje nekoga, nastojim toj osobi odvratiti pažnju od toga što na nju djeluje tako uznemirujuće.*) odnosi se na odvratanje pažnje druge osobe s neugodnih elemenata situacije. Subskala promjena kognicije (npr.

Nastojim drugima pomoći da smanje intenzitet negativnih emocija (tuge, ljutnje...) tako što će promijeniti značaj koji pridaju konkretnoj situaciji.) odnosi se na mijenjanje načina na koji druga osoba predočava problem. Subskala modulacija emocionalnog odgovora (npr. *Ako već doživljava neke negativne emocije, kažem toj osobi da ih ne izražava.*) odnosi se na supresiju emocionalnih reakcija druge osobe. Zadatak sudionika pri popunjavanju ove skale je označiti koliko se opisana reakcija odnosi na njega (1 = uopće se ne odnosi, 7 = u potpunosti se odnosi). Ukupni rezultat formira se kao prosjek odgovora na čestice pojedinih subskala pri čemu viši rezultat ukazuje na češću upotrebu strategije, a niži rezultat ukazuje na rjeđu upotrebu strategije. Ivaković (2016) je utvrdila da pouzdanost subskale promjena situacije ima najnižu vrijednost Cronbach alfe od .76. Subskala promjena kognicije ima vrijednost Cronbach alfe od .78, a subskala preusmjeravanje pažnje ima vrijednost od .83. Najvišu vrijednost Cronbach alfe ima subskala modulacija emocionalnog odgovora u iznosu od .84.

Upitnik kognitivne regulacije emocija (*Cognitive emotion regulation questionnaire*; Garnefski i sur., 2001, adaptirale Soldo i Vulić-Prtorić, 2018) mjeri zastupljenost pojedinih kognitivnih strategija koje osoba koristi pri suočavanju s negativnim događajem ili situacijom. Upitnik sadrži 36 čestica koje su raspoređene po četiri na devet subskala. Razlikuju se više i manje adaptivne strategije. Više adaptivne su: prihvaćanje, pozitivno refokusiranje, refokusiranje na planiranje, pozitivna reprocjena i stavljanje u perspektivu. Manje adaptivne strategije su: samookrivljavanje, ruminacija, katastrofiziranje i okrivljavanje drugih. Subskala samookrivljavanje (npr. *Osjećam da sam ja taj kojeg treba kriviti.*) odnosi se na zaokupljenost mislima o vlastitim pogreškama i sklonost okrivljavanju sebe za negativna iskustva. Subskala okrivljavanje drugih (npr. *Mislim da druge treba kriviti za to što se dogodilo.*) odnosi se na misli prebacivanja krivnje na druge. Subskala ruminiranje (npr. *Često razmišljam o tome kako se osjećam u vezi s tim što mi se dogodilo.*) odnosi se na neprekidno razmišljanje o osjećajima i ponavljajućim mislima vezanima uz negativan događaj. Subskala katastrofiziranje (npr. *Često mislim da je ono što sam doživio puno gore od onoga što su drugi doživjeli.*) odnosi se na eksplicitno isticanje i naglašavanje katastrofičnosti situacije. Subskala prihvaćanje (npr. *Mislim da moram prihvatiti to što se dogodilo.*) odnosi se na prihvaćanje situacije, odnosno razmišljanje kako nije moguće promijeniti ono što se dogodilo. Subskala preusmjeravanje na planiranje (npr. *Razmišljam što u toj situaciji mogu najbolje učiniti.*) odnosi se na razmišljanje o koracima koje tek treba poduzeti. Subskala pozitivno refokusiranje (npr. *Umjesto o tom događaju, razmišljam o*

ljepšim stvarima.) odnosi se na prebacivanje fokusa na druge, ugodnije misli. Subskala pozitivna reprocjena (npr. *Mislim da mogu naučiti nešto iz te situacije.*) odnosi se na pridavanje pozitivnog značenja događaju kako bi se ostvario osobni razvoj. Subskala stavljanje u perspektivu (npr. *Mislim da je moglo biti i gore.*) odnosi se na relativiziranje situacije u usporedbi s drugim događajima. Zadatak sudionika je na skali od pet stupnjeva (1 = nikada, 5 = uvijek) označiti koliko često koriste svaki od opisanih načina razmišljanja. Rezultat se računa zbrajanjem procjena čestica pojedine subskale pa je teorijski raspon na svakoj subskali od 4 do 20, pri tomu niži rezultat označava rijetko korištenje strategije, a visoki često korištenje strategije. Pouzdanost subskala kreće se u rasponu od .73 do .89 (Soldo, 2016).

3.3. Postupak

Istraživanje je provedeno u razdoblju od rujna 2018. godine do veljače 2019. godine, a upitnici su ispunjavani metodom papir-olovka. Uzorak je prikupljen prigodno i putem snježne grude, a sudionici su iz različitih dijelova Hrvatske (Vinkovci i okolica, Zagreb i okolica, Split i okolica te Zadar). Osim istraživačice, upitnike su dijelili i skupljali članovi njene obitelji, prijatelji i poznanici. Sudionicima se kratko objasnila svrha istraživanja, jamčila anonimnost u smislu da ne trebaju navoditi ime i prezime te ih se zamolilo za sudjelovanje. Sudionici su dali informirani pristanak na način da su pročitali prvu uputu u upitniku i nastavili ispunjavati. U prvoj uputi se nalazila e-mail adresa istraživačice za eventualna pitanja i želje za dodatnim informacijama. Upitnici su bili u ženskoj i muškoj verziji koje su se razlikovale samo u nekoliko riječi s obzirom na rod riječi. Podatak o spolu je tražen zbog kontrole i eventualnog uručivanja krive verzije. Sudionici su regrutirani u različitim situacijama, na različitim mjestima, primjerice tijekom obiteljskih druženja, tijekom kupovanja u trgovačkom centru, tijekom posjete prijateljima i rodbini i slično. Iako uglavnom nije bilo odbijanja ili odustajanja, dva su upitnika nedovršena, ali su u analize uključeni dati odgovori.

4. REZULTATI

Postupci korišteni za obradu podataka su korelacije, dvosmjerna analiza varijance te faktorska i regresijska analiza. Eksploratorna faktorska analiza provedena je metodom zajedničkih faktora za svaku skalu odnosno upitnik. Metoda zajedničkih faktora korištena je s obzirom na teorijske pretpostavke o latentnoj strukturi korištenih skala i upitnika. S obzirom na teorijska očekivanja o povezanosti faktora, korištena je promax rotacija. Kao procjena komunaliteta u dijagonali reducirane korelacijske matrice uvršten je kvadrirani koeficijent multiple korelacije pojedine varijable i preostalih varijabli u analizi. Nakon toga, provedene su analize pouzdanosti. Provjera spolnih i dobnih razlika u izraženosti osobina mračne trijade, sklonosti dramtiziranju te učestalosti pojedinih strategija regulacije emocija provedena je dvosmjernom analizom varijance. Prije provedbe regresijske analize prikazane su korelacije svih varijabli u istraživanju. Konačno, pomoću regresijske analize provjeren je relativni prediktorski doprinos spola, dobi, osobina mračne trijade te sklonosti dramtiziranju u objašnjavanju varijance strategija regulacije emocija.

4.1. Provjera faktorske strukture i pouzdanosti instrumenata

4.1.1. Provjera faktorske strukture i pouzdanosti Kratke skale mračne trijade

Kratka skala mračne trijade ima tri subskale pa je očekivana trofaktorska struktura. Značajan Bartlettov test sfericiteta ($\chi^2(351) = 1927.74, p < .001$) i KMO pokazatelj adekvatnosti uzorka koji iznosi 0.820 upućuju na pogodnost korelacijske matrice za faktorizaciju. Prema Kaiser-Guttmanovom kriteriju treba izlučiti sedam faktora što je donekle slično rezultatima Jonesa i Paulhusa (2014) koji su prema ovom kriteriju dobili šest faktora. S obzirom na to da taj kriterij nerijetko izlučuje previše faktora, a u istraživanju ima više od 200 sudionika (Field, 2009), kriterij za izlučivanje faktora je Scree test (Prilog 2.) koji ukazuje na zadržavanje tri faktora. Osim toga, zadržavanjem tri faktora osigurava se usporedivost s mnogo drugih istraživanja. Analiza je provedena uz promax rotaciju jer se prema rezultatima brojnih istraživanja (npr. Paulhus i Williams, 2002; Jones i Paulhus, 2014) očekuje povezanost faktora. S tri zadana faktora ukupno je objašnjeno 27.84% varijance. Rezultati analize prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2. *Matrica faktorske strukture Kratke skale mračne trijade: analiza zajedničkih faktora uz promax rotaciju i prikaz korelacije čestice s ukupnim rezultatom*

	Matrica strukture			r_{it}
	F1	F2	F3	
mak1	.20	.35	-.12	.28
mak2	.24	.34	.01	.36
mak3	.32	.54	.31	.40
mak4	.12	.56	.18	.36
mak5	.54	.59	.27	.54
mak6	.54	.53	.17	.48
mak7	.26	.45	-.01	.39
mak8	.32	.55	.11	.49
mak9	.44	.31	.16	.32
nar1	.21	.17	.59	.47
nar2	.05	-.01	.32	.28
nar3	.37	.30	.48	.38
nar4	.33	.36	.66	.54
nar5	.38	.58	.51	.37
nar6	.02	-.00	.34	.28
nar7	.41	.24	.47	.35
nar8	.05	-.00	.31	.24
nar9	.19	.30	.20	.21
psi1	.68	.37	.18	.54
psi2	.22	.11	-.15	.22
psi3	.61	.43	.27	.45
psi4	.41	.25	.05	.38
psi5	.59	.40	.26	.48
psi6	.74	.46	.35	.57
psi7	.17	.02	.00	.17
psi8	.40	.17	.34	.35
psi9	.58	.32	.40	.48
Λ	4.26	3.70	2.73	
% objašnjene varijance	18.32	5.56	3.97	

Napomena. mak = makijavelizam, nar = narcizam, psi = subklična psihopatija, r_{it} odnosi se na korelaciju čestice sa subskalom kojoj pripada

Faktorska struktura Kratke skale mračne trijade na prigodnom uzorku u ovom istraživanju potvrđena je Scree testom prema kojem je ekstrahirano tri faktora. Faktorska zasićenja se uglavnom očekivano prema teorijskim pretpostavkama o latentnoj strukturi raspoređuju po svim česticama svake subskale. Međutim, postoje određena odstupanja, pa su primjerice neke čestice podjednako zasićene s dva faktora što potvrđuje da se radi o sindromu povezanih osobina. Šestu česticu makijavelizma („Za osvetu treba odabrati pravi

trenutak.“) podjednako zasićuje faktor makijavelizma i faktor subkliničke psihopatije. Zadnju česticu makijavelizma („Većina ljudi su naivčine.“) više zasićuje faktor subkliničke psihopatije nego faktor makijavelizma. Petu česticu narcizma („Volim kad se upoznam s važnim osobama.“) podjednako zasićuje faktor makijavelizma i narcizma. Devetu česticu narcizma („Inzistiram na dobivanju poštovanja koje zaslužujem.“) nešto više zasićuje faktor makijavelizma nego faktor narcizma. S obzirom da se radi o dobro poznatoj, često korištenoj i provjerenoj skali, čestice se neće izbacivati iz daljnjih analiza. Također, korelacije čestica i subskala nisu nulte. Korelacije između dobivenih faktora su umjereno visoke što opravdava kosokutnu rotaciju faktora. Najveća korelacija od 0.57 je između subkliničke psihopatije i makijavelizma. Najmanja korelacija od 0.34 je između narcizma i makijavelizma. Korelacija subkliničke psihopatije i narcizma iznosi 0.41. Cronbach alfa za cijelu Skalu mračne trijade zadovoljavajuće je visoka, a iznosi 0.82. Najveća je pouzdanost subskale makijavelizma, a Cronbach alfa iznosi 0.73. Skala subkliničke psihopatije ima sličnu pouzdanost, a Cronbach alfa iznosi 0.72. Najmanju pouzdanost ima subskala narcizma kojoj je vrijednost Cronbach alfe 0.67.

4.1.2. Provjera faktorske strukture i pouzdanosti Skale sklonosti dramtiziranju

Skala sklonosti dramtiziranju sastoji se od tri subskale pa je očekivana trofaktorska struktura. Prema značajnom Bartlettovom testu sfericiteta ($\chi^2(66)=920.23, p<.001$) i KMO pokazatelju adekvatnosti uzorka koji iznosi 0.828 vidljivo je da su podaci prikladni za faktorizaciju. Kaiser-Guttmanov kriterij i Scree test potvrđuju trofaktorsku strukturu. Faktorska analiza provedena je uz promax rotaciju jer se očekuje povezanost faktora koji predstavljaju tri povezane osobine. Ekstrahirana tri faktora ukupno objašnjavaju 41.41% varijance. Rezultati analize prikazani su u Tablici 3.

Faktorska struktura je potvrđena i sve čestice su zasićene pojedinim faktorima prema teorijskim očekivanjima. Korelacije među faktorima su umjereno visoke, a najviša je između faktora tendencija izigravanja žrtve i impulzivna direktnost ($r=0.51$), a najmanja između faktora impulzivna direktnost i interpersonalna manipulacija ($r=0.31$). Korelacija faktora tendencija izigravanja žrtve i interpersonalna manipulacija iznosi 0.43. Cronbach alfa za cijelu Skalu sklonosti dramtiziranju iznosi 0.80, za interpersonalnu manipulaciju iznosi 0.63, za impulzivnu direktnost 0.68, za tendenciju izigravanja žrtve 0.80.

Tablica 3. *Matrica faktorske strukture Skale sklonosti dramatiziranju: analiza zajedničkih faktora uz promax rotaciju i prikaz korelacije čestice s ukupnim rezultatom*

	Matrica strukture			r _{it}
	F1	F2	F3	
im1	.18	.20	.54	.43
im2	.40	.18	.58	.43
im3	.27	.26	.67	.49
im4	.21	.09	.44	.35
id1	.35	.69	.29	.48
id2	.45	.59	.17	.46
id3	.32	.68	.18	.53
tiž1	.73	.41	.21	.62
tiž2	.67	.35	.35	.60
tiž3	.54	.43	.29	.50
tiž4	.66	.29	.33	.59
tiž5	.73	.37	.32	.63
Λ	2.98	2.12	1.88	
% objašnjene varijance	27.81	7.49	6.11	

Napomena. im=interpersonalna manipulacija, id=impulzivna direktnost, tiž=tendencija izigravanja žrtve, r_{it} odnosi se na korelaciju čestice sa subskalom kojoj pripada

4.1.3. Provjera faktorske strukture i pouzdanosti Upitnika kognitivne regulacije emocija

Upitnik kognitivne regulacije emocija ima devet subskala koje se odnose na devet strategija kognitivne samoregulacije emocija. Podaci su prikladni za faktorsku analizu na što upućuju značajnost Bartlettovog testa sfericiteta (χ^2 (630)=4423.38, $p < .001$) i KMO pokazatelj adekvatnosti uzorka koji iznosi 0.826. Kaiser-Guttmanov kriterij ukazuje na ekstrakciju devet faktora što je u skladu s teorijskim očekivanjima. Scree test (Prilog 3.) ukazuje na tri faktora. Upitnik je provjeren uz promax rotaciju jer se očekuje povezanost određenih faktora, odnosno grupiranje pet adaptivnih i četiri neadaptivne strategije regulacije emocija. S devet izlučenih faktora ukupno je objašnjeno 51.87% varijance. Rezultati analize prikazani su u Tablici 4.

Tablica 4. *Matrica faktorske strukture Upitnika kognitivne regulacije emocija: analiza zajedničkih faktora uz promax rotaciju i prikaz korelacije čestice s ukupnim rezultatom*

	Matrica strukture									r _{it}
	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8	F9	
samoo1	-.10	.40	-.19	.20	.36	.25	.08	-.21	-.15	.43
samoo2	.04	.41	-.20	-.01	.53	.35	.09	-.04	-.14	.50
samoo3	.23	.45	-.18	.05	.32	.33	-.07	-.01	.12	.29
samoo4	-.07	.46	-.16	.14	.45	.17	.25	-.27	-.33	.45
prihv1	.18	.15	-.03	-.15	.68	.28	-.14	.19	-.04	.38
prihv2	.32	.20	.08	-.06	.64	.34	-.02	.28	-.06	.47
prihv3	.00	.18	.03	.20	.04	.07	.25	-.08	.32	.06
prihv4	.35	.24	.15	.02	.55	.11	.15	.00	-.29	.28
rumin1	.18	.64	-.16	.13	.37	.18	.08	.12	-.11	.59
rumin2	.06	.74	-.21	.19	.29	.22	.22	-.01	.09	.57
rumin3	.23	.52	-.14	.14	.36	.23	-.03	.18	-.22	.43
rumin4	.19	.73	-.08	.25	.15	.01	.24	.01	-.14	.59
refok1	.35	-.30	.80	-.12	-.11	.07	.07	.21	.07	.67
refok2	.40	-.17	.73	-.01	-.06	.12	.07	.16	.01	.65
refok3	.36	-.16	.81	.02	.01	.22	.08	.11	-.03	.72
refok4	.61	-.05	.73	.04	.06	.21	.15	.02	.01	.65
plani1	.50	.12	.21	-.16	.23	.30	-.08	.63	.06	.52
plani2	.72	.22	.30	-.13	.26	.24	-.01	.40	-.09	.55
plani3	.46	.27	.15	.01	.25	.51	-.03	.30	-.05	.46
plani4	.67	.12	.27	-.02	.25	.26	-.08	.29	-.14	.50
repro1	.50	.14	.22	-.19	.29	.36	-.12	.67	-.11	.50
repro2	.67	.20	.35	-.04	.20	.27	.01	.47	-.19	.57
repro3	.53	-.01	.39	-.01	.20	.55	-.03	.31	-.26	.54
repro4	.75	-.01	.33	-.10	.19	.45	-.09	.26	-.01	.53
persp1	.33	.11	.25	-.06	.30	.50	.00	.19	.09	.49
persp2	.54	.17	.33	-.13	.11	.33	.05	.13	.18	.51
persp3	.43	.07	.23	-.05	.22	.79	-.05	.18	.04	.51
persp4	.63	.03	.35	-.23	.23	.43	-.03	.11	.16	.46
katas1	.06	.21	.06	.27	.00	.08	.48	-.05	.17	.41
katas2	.01	.65	-.12	.33	.05	.06	.42	-.19	.24	.53
katas3	-.05	.24	.09	.35	-.07	-.09	.83	-.26	.08	.51
katas4	.06	.68	-.10	.36	-.06	-.04	.54	-.36	.29	.57
okriv1	-.12	.25	-.10	.76	.01	.01	.35	-.24	.04	.61
okriv2	-.10	.37	-.01	.77	-.07	-.02	.36	-.28	.10	.62
okriv3	.14	.39	.11	.43	.01	.10	.35	-.08	-.08	.39
okriv4	-.06	.26	.08	.83	-.20	-.08	.46	-.28	.03	.70
Λ	5.24	4.45	3.71	2.93	2.98	3.17	2.36	2.48	.86	
% objašnjene varijance	17.26	13.00	7.75	3.33	2.82	2.47	2.04	1.77	1.43	

Napomena. samoo=samookrivljavanje, prihv=prihvatanje, rumin=ruminiranje, refok=pozitivno refokusiranje, plani=preusmjeravanje na planiranje, repro=pozitivna reprocjena, persp=stavljanje u perspektivu, katas=katastrofiziranje, okriv=okrivljavanje drugih, r_{it} odnosi se na korelaciju čestice sa subskalom kojoj pripada

Faktorska struktura ovog Upitnika sastoji se od devet faktora što je u skladu s teorijskim očekivanjima. Međutim, većina čestica zasićena je više nekim drugim faktorom nego onim kojim bi trebale biti prema teorijskim očekivanjima, odnosno prema grupiranju ostalih čestica subskale oko određenog faktora. Primjerice, druga čestica subskale samookrivljavanje („Osjećam da sam ja odgovoran za to što se dogodilo.“) zasićena je i petim faktorom, dok su ostale čestice te subskale zasićene samo drugim faktorom. Treći faktor zasićuje čestice koje pripadaju subskali pozitivno refokusiranje. Četvrti faktor zasićuje čestice koje pripadaju subskali okrivljavanje drugih. Drugi faktor zasićuje sve čestice subskale ruminiranje, većinu čestica subskale samookrivljavanje i dvije čestice subskale katastrofiziranje koje se odnose na razmišljanje o razmjeru užasa situacije. Dakle, ovaj faktor odnosi se na ruminiranje pri kojem je negativan fokus na sebi. Peti faktor zasićuje tri čestice subskale prihvaćanje te česticu subskale samookrivljavanje („Osjećam da sam ja odgovoran za to što se dogodilo.“) koja se može shvatiti u pozitivnom svjetlu kao preuzimanje odgovornosti. Prema tome može se zaključiti da se ovaj faktor odnosi na prihvaćanje situacije pri čemu je pozitivan fokus na sebi. Prvi faktor zasićuje po dvije čestice na subskalama preusmjeravanje na planiranje, pozitivna reprocjena i stavljanje u perspektivu. Prema tome, ovaj faktor odnosi se na strategiju koja obuhvaća pozitivan pogled prema naprijed s fokusom na situaciju. Šesti faktor zasićuje dvije čestice subskale stavljanje u perspektivu, te po jednu česticu subskala preusmjeravanje na planiranje i pozitivna reprocjena. Ovaj faktor odnosi se na strategiju usporedbe s drugim situacijama, a naglašen je fokus na situaciju. Sedmi faktor zasićuje dvije čestice subskale katastrofiziranje koje se odnose na negativnu usporedbu s drugima pri čemu se sebe stavlja u lošiju poziciju. Osmi faktor zasićuje po jednu česticu subskala preusmjeravanje na planiranje i pozitivna reprocjena. Deveti faktor zasićuje česticu subskale prihvaćanja koja u sebi sadrži dvostruku negaciju koja ju potencijalno čini nejasnom. Cronbach alfa najveći je za subskalu pozitivno refokusiranje, a iznosi 0.84. Za subskalu okrivljavanje drugih iznosi 0.77. Za subskalu ruminiranje iznosi 0.75. Za subskalu pozitivna reprocjena iznosi .74. Za subskalu preusmjeravanje na planiranje iznosi 0.72. Za subskale stavljanje u perspektivu i katastrofiziranje iznosi 0.71. Za subskalu samookrivljavanje iznosi 0.64. Najnižu vrijednost Cronbach alfe ima subskala prihvaćanje, a iznosi 0.49. Treća čestica te subskale („Mislim da ne mogu promijeniti ništa u vezi toga.“) je izrazito nisko korelirana sa subskalom, a razlog može biti potencijalna nejasnoća zbog dvostruke negacije. Slične rezultate dobila je i Soldo (2016). S obzirom da se radi o subskalama s izrazito malim brojem čestica, niti jedna čestica nije isključena iz analiza.

4.1.4. Provjera faktorske strukture i pouzdanosti Skale interpersonalnog upravljanja emocijama

Skala interpersonalnog upravljanja emocijama obuhvaća četiri strategije interpersonalnog upravljanja emocijama. Tri strategije djeluju na uzročnike negativnih emocija, a četvrta se odnosi na djelovanje na emocionalnu reakciju. Prema tome, očekuje se struktura koju čine četiri faktora. Podaci su prikladni za faktorsku analizu na što upućuju značajnost Bartlettovog testa sfericiteta ($\chi^2(190)=3318.33$, $p<.001$) i KMO pokazatelj adekvatnosti uzorka koji iznosi 0.905. Prema Kaiser-Guttmanovu kriteriju treba zadržati tri faktora, a Scree test (Prilog 4.) upućuje na zadržavanje dva faktora. Teorijska podloga ukazuje na moguće postojanje dvofaktorske strukture (Little i sur., 2011; Ivaković, 2016) u ovom istraživanju. Ovakva struktura mogla bi razlikovati više adaptivne i manje adaptivne strategije interpersonalnog upravljanja emocijama. Međutim, upotreba određene strategije ne isključuje upotrebu njoj suprotne strategije, kao što je to slučaj primjerice u različitim situacijama ili prema različitim osobama. Zbog takvog načina korištenja raznolikih strategija, Skala interpersonalnog upravljanja emocijama provjerena je uz promax rotaciju. Dakle, očekuje se povezanost određenih faktora, odnosno povezanost strategija koje djeluju na uzročnike negativnih emocija. Zadanim izlučivanjem dva faktora ukupno je objašnjeno 50.42% varijance. Rezultati analize prikazani su u Tablici 5.

Faktorskom analizom Skale interpersonalnog upravljanja emocijama nije potvrđena faktorska struktura s četiri faktora. Međutim, čestice koje su zasićene prvim faktorom su čestice koje pripadaju strategijama koje se odnose na uzročnike negativnih emocija. Zbog toga se prvi faktor može odrediti kao modulacija antecedenata. Čestice koje su zasićene drugim faktorom su čestice koje pripadaju strategiji modulacije emocionalnog odgovora koja jedina djeluje na emocionalnu reakciju, odnosno posljedicu negativnih emocija. Prema tome, taj je faktor identificiran kao modulacija emocionalnog odgovora. Cronbach alfa najveći je za subskalu modulacija emocionalnog odgovora i iznosi 0.85. Za subskalu promjena kognicije iznosi 0.83. Za subskalu preusmjeravanje pažnje iznosi 0.82. Za subskalu promjena situacije iznosi 0.78. Faktor modulacija antecedenata određuje objedinjenju subskalu modulacija antecedenata koja obuhvaća sve subskale koje se odnose na strategije koje djeluju na uzročnike negativnih emocija. Pouzdanost te subskale je vrlo visoka ($\alpha = 0.92$). Korelacija ova dva faktora iznosi 0.22 što ukazuje na opravdanost kosokutne (promax) rotacije faktorskih osi.

Tablica 5. *Matrica faktorske strukture Skale interpersonalnog upravljanja emocijama: analiza zajedničkih faktora uz promax rotaciju i prikaz korelacije čestice s ukupnim rezultatom*

	Matrica strukture		r_{it}
	F1	F2	
sit1	.50	-.09	.43
sit2	.61	.27	.57
sit3	.68	.26	.58
sit4	.61	.27	.54
sit5	.77	.26	.66
paž1	.65	-.01	.59
paž2	.64	.35	.63
paž3	.66	.31	.64
paž4	.80	.09	.64
paž5	.71	.09	.57
kog1	.72	-.02	.62
kog2	.66	.13	.59
kog3	.67	.21	.61
kog4	.76	.18	.72
kog5	.73	.04	.64
meo1	.20	.71	.64
meo2	.08	.80	.71
meo3	.14	.78	.70
meo4	.36	.68	.58
meo5	.03	.76	.68
Λ	7.15	3.40	
% objašnjene varijance	36.21	14.21	

Napomena. Zadana je ekstrakcija dva faktora, sit = promjena situacije, paž = preusmjeravanje pažnje, kog = promjena kognicije, meo = modulacija emocionalnog odgovora, r_{it} odnosi se na korelaciju čestice sa subskalom kojoj pripada

4.1.5. Deskriptivni parametri mjernih instrumenata

Nakon provedbe faktorske analize, prikazani su deskriptivni parametri korištenih mjernih instrumenata i njihovih subskala u Tablici 6. Normalnost distribucija provjerena je Kolmogorov-Smirnov testom koji je robustan zbog čega i mala odstupanja često budu statistički značajna (Filion, 2015). Zbog toga su provjereni indeksi asimetričnosti i spljoštenosti. Unatoč odstupanjima od normalne distribucije, prema teoremu centralne granice, teorijska normalnost raspodjele rezultata može se pretpostaviti kada je uzorak dovoljno velik ($N > 30$) pa se o njoj ne mora nužno zaključivati iz samih rezultata (Field, 2009).

Tablica 6. Deskriptivni parametri korištenih mjernih instrumenata i njihovih subskala (n=broj čestica, min i max se odnose na ostvarene aritmetičke sredine)

	n	min	max	M	sd	z	indeks asimetričnosti	indeks spljoštenosti	α
MT	27	1.59	4.07	2.73	0.46	.043	.261	-.169	.82
mak	9	1.22	4.78	3.10	0.67	.060	.114	-.363	.73
nar	9	1.00	4.67	2.52	0.63	.069	.415	.487	.67
psi	9	1.00	4.78	2.02	0.67	.099	.756	.303	.72
SD	12	1.00	6.59	3.44	1.00	.031	.081	-.221	.80
im	4	1.00	6.75	2.56	1.20	.106	.712	.184	.63
id	3	1.00	7.00	4.45	1.44	.087	-.262	-.604	.68
tiž	5	1.00	7.00	3.32	1.37	.083	.456	-.377	.80
samoo	4	4.00	20.00	11.76	3.06	.073	.111	-.126	.64
okriv	4	4.00	20.00	8.92	3.33	.116	.709	.522	.77
rumin	4	4.00	20.00	14.10	3.29	.082	-.358	-.007	.75
katas	4	4.00	20.00	10.34	3.45	.070	.208	-.439	.71
prihv	4	4.00	20.00	14.15	2.73	.131	-.417	.624	.49
plani	4	5.33	20.00	16.30	2.62	.134	-.810	1.286	.72
refok	4	4.00	20.00	13.58	3.59	.107	-.409	-.062	.84
repro	4	7.00	20.00	16.30	2.75	.155	-.731	.524	.74
persp	4	6.00	20.00	15.59	2.89	.132	-.657	.241	.71
sit	5	1.00	7.00	4.72	1.10	.098	-.590	.733	.78
paž	5	1.00	7.00	5.19	1.10	.137	-.932	1.471	.82
kog	5	1.00	7.00	5.25	1.10	.122	-.971	1.516	.83
ma	15	1.00	7.00	5.05	1.02	.088	-.985	1.836	.92
meo	5	1.00	6.80	3.25	1.44	.082	.173	-.935	.85

Napomena. z=Kolmogorov-Smirnov test, $p < .05$, MT=mračna trijada, mak=makijavelizam, nar=narcizam, psi=subklinička psihopatija, SD=sklonost dramtiziranju, im=interpersonalna manipulacija, id=impulzivna direktnost, tiž=tendencija izigravanja žrtve, samoo=samookrivljavanje, prihv=prihvatanje, rumin=ruminiranje, refok=pozitivno refokusiranje, plani=preusmjeravanje na planiranje, repro=pozitivna reproccjena, persp=stavljanje u perspektivu, katas=katastrofiziranje, okriv=okrivljavanje drugih, sit=promjena situacije, paž=preusmjeravanje pažnje, kog=promjena kognicije, ma=modulacija antecedenata, meo=modulacija emocionalnog odgovora

Normalne distribucije rezultata dobivene su za skale mračne trijade ($z = 0.043$, $p = 0.200$) i sklonosti dramtiziranju ($z = 0.031$, $p = 0.200$) što znači da ove skale osiguravaju dobru diskriminaciju odgovora sudionika. Distribucije dobivenih rezultata po subskalama mračne trijade su pozitivno asimetrične što znači da se odgovori sudionika grupiraju oko nižih vrijednosti. Takvi rezultati nisu neobični s obzirom na etiologiju osobina mračne trijade. Naime, mjerene osobine uglavnom se temelje na blažim sindromima poremećaja

ličnosti. Iako je raspodjela rezultata na Skali sklonosti dramtiziranju normalna, raspodjele rezultata na svim subskalama su asimetrične. Pozitivno asimetrične distribucije za subskale interpersonalne manipulacije i tendencije izigravanja žrtve nisu neobične isto kao što je to slučaj sa subskalama mračne trijade. Subskala impulzivna direktnost ima negativno asimetričnu distribuciju, što znači da se odgovori sudionika grupiraju oko viših vrijednosti. Ovaj rezultat može biti posljedica neadekvatne izravne ili facijalne valjanosti, ali i malog broja čestica koje čine subskalulu impulzivna direktnost. Naime, sudionici su mogli pomisliti da se primjerice česticom „Uvijek otvoreno kažem ono što mislim ili osjećam, a posljedice snosim kasnije.“ mjeri iskrenost ili hrabrost, pa su možda odgovarali vodeći se socijalno poželjnim odgovorom. Također, samo tri čestice možda nisu dovoljne za konstruktnu valjanost subskale impulzivna direktnost.

Upitnik kognitivne regulacije emocija ima asimetrične distribucije rezultata po svim svojim subskalama. Jedino subskale samookrivljavanje, okrivljavanje drugih i katastrofiziranje imaju pozitivno asimetrične distribucije, dok se rezultati na svim ostalim skalama grupiraju oko viših vrijednosti. Dakle, najmanje zastupljene strategije u ovom uzorku su okrivljavanje drugih, katastrofiziranje i samookrivljavanje. Subskale Upitnika interpersonalnog upravljanja emocijama također imaju asimetrične distribucije rezultata. Jedino subskala modulacije emocionalnog odgovora ima pozitivno asimetričnu distribuciju rezultata što ukazuje na pretežno rjeđu upotrebu ove strategije u odnosu na strategije modulacije antecedenata čije su raspodjele rezultata negativno asimetrične. S obzirom da supresija tuđeg emocionalnog odgovora nije naročito prihvatljiva u našoj kulturi, nije neobično da se ovi rezultati grupiraju oko nižih vrijednosti. No, s druge strane, ovakvi nalazi mogu se pripisati davanju socijalno poželjnih odgovora, jer velika zastupljenost strategija supresije može ukazivati na nedostatak interpersonalnih vještina (Goldin i sur., 2008; Gross i John, 2003).

4.2. Provjera spolnih i dobnih razlika u izraženosti osobina mračne trijade, sklonosti dramtiziranju te učestalosti pojedinih strategija regulacije emocije

Kako bi se provjerile spolne i dobne razlike u izraženosti osobina mračne trijade, sklonosti dramtiziranju te učestalosti pojedinih strategija regulacije emocije provedena je dvosmjerna analiza varijance. Prije toga prikazani su deskriptivni pokazatelji mjerenih konstrukata po spolnim i dobnim grupama u Tablici 7.

Tablica 7. Deskriptivni pokazatelji mjerenih konstrukata po spolnim i dobnim grupama

	Muškarci		Žene		Stariji		Mlađi	
	<i>M</i>	<i>sd</i>	<i>M</i>	<i>sd</i>	<i>M</i>	<i>sd</i>	<i>M</i>	<i>sd</i>
MT	2.81	0.45	2.68	0.47	2.66	0.45	2.80	0.46
mak	3.18	0.62	3.05	0.70	3.00	0.62	3.20	0.71
nar	2.64	0.61	2.45	0.62	2.39	0.59	2.65	0.63
psi	2.21	0.71	1.90	0.62	1.91	0.63	2.12	0.69
SD	3.46	0.98	3.43	1.02	3.47	1.04	3.41	0.97
im	2.94	1.28	2.32	1.07	2.42	1.21	2.65	1.14
id	4.28	1.31	4.56	1.51	4.49	1.52	4.40	1.38
tiž	3.17	1.26	3.42	1.44	3.48	1.40	3.18	1.35
samoo	11.91	2.81	11.67	3.21	11.73	3.01	11.80	3.15
okriv	8.89	3.06	8.94	3.48	9.22	3.64	8.58	2.98
rumin	13.38	3.22	14.55	3.26	14.02	3.42	14.15	3.19
katas	10.22	3.32	10.39	3.55	10.94	3.30	9.74	3.53
prihv	13.76	2.55	14.39	2.81	14.23	2.66	14.13	2.79
plani	15.58	2.55	16.68	2.61	16.29	2.55	16.34	2.70
refok	12.91	3.42	14.02	3.63	14.00	3.34	13.23	3.82
repro	15.69	2.67	16.71	2.72	16.04	2.75	16.63	2.71
persp	14.94	2.98	16.01	2.75	15.54	2.97	15.65	2.83
sit	4.56	1.07	4.82	1.11	4.75	1.15	4.70	1.05
paž	4.94	1.10	5.36	1.07	5.17	1.18	5.25	1.01
kog	4.98	1.09	5.42	1.08	5.19	1.21	5.32	0.98
ma	4.83	1.01	5.20	1.01	5.04	1.13	5.09	0.90
meo	3.40	1.38	3.15	1.47	3.83	1.33	2.68	1.32

Napomena. MT=mračna trijada, mak=makijavelizam, nar=narcizam, psi=subklinička psihopatija, SD=sklonost dramtiziranju, im=interpersonalna manipulacija, id=impulzivna direktnost, tiž=tendencija izigravanja žrtve, samoo=samookrivljavanje, prihv=prihvatanje, rumin=ruminiranje, refok=pozitivno refokusiranje, plani=preusmjeravanje na planiranje, repro=pozitivna procjena, persp=stavljanje u perspektivu, katas=katastrofiziranje, okriv=okrivljavanje drugih, sit=promjena situacije, paž=preusmjeravanje pažnje, kog=promjena kognicije, ma=modulacija antecedenata, meo=modulacija emocionalnog odgovora

Prema rezultatima dvosmjerne analize varijance koji su prikazani u Tablici 8. mogu se uočiti spolne i dobne razlike na Skali mračne trijade. Općenito, osobine mračne trijade izraženije su kod muškaraca i kod mlađih sudionika što je u skladu s očekivanjima i s prijašnjim nalazima (npr. Jones i Paulhus, 2014; Furnham i Trickey, 2011; Barlett i Barlett, 2015). Ovaj nalaz potvrđuje i korelacija dobi i osobina mračne trijade koja je negativna ($r = -.17, p < .01$). Spolne razlike utvrđene su na subskalama subkličke psihopatije i narcizma. Ove osobine izraženije su kod muškaraca što je u skladu s prijašnjim nalazima (Jones i Paulhus, 2014; Furnham i Trickey, 2011). Značajna dobna razlika utvrđena je na subskali narcizma koji je najizraženiji kod mlađih sudionika. Osim toga, utvrđene su dobne razlike na subskalama makijavelizma i subkličke psihopatije. Ove osobine također su izraženije kod mlađih sudionika.

U skladu s očekivanjima, nisu utvrđene spolne razlike u ukupnom rezultatu na Skali sklonosti dramtiziranju. Ipak, značajna spolna razlika utvrđena je na subskali interpersonalne manipulacije koja je izraženija kod muškaraca. Ovaj nalaz nije neočekivan s obzirom da su manipulativne osobine, kao i s njima visoko povezane psihopatske osobine izraženije kod muškaraca (Jones i Paulhus, 2014). Suprotno očekivanjima, nisu utvrđene dobne razlike u sklonosti dramtiziranju (Frankowski i sur., 2016).

Što se tiče strategija regulacije emocija, utvrđene su spolne i dobne razlike i za strategije samoregulacije emocija i strategije interpersonalnog upravljanja emocijama. Žene značajno češće koriste adaptivne strategije regulacije emocija u odnosu na muškarce. Dakle, žene u odnosu na muškarce češće koriste sljedeće adaptivne strategije: pozitivno refokusiranje, preusmjeravanje na planiranje, pozitivna reprocjena, stavljanje u perspektivu, prihvaćanje te promjena situacije, preusmjeravanje pažnje, promjena kognicije i modulacija antecedenata. Osim toga, u skladu s očekivanjima, žene češće koriste neadaptivnu strategiju ruminiranje (Garnefski i sur., 2002). Muškarci češće koriste strategiju modulacije emocionalnog odgovora što je u skladu s teorijskim pretpostavkama o odgoju dječaka u skladu s rodnim ulogama i socijalnim normama (Gross i John, 2003). Što se tiče dobnih razlika, stariji sudionici češće koriste neadaptivne strategije regulacije emocija, točnije, katastrofiziranje i modulaciju emocionalnog odgovora. Mlađi sudionici češće koriste adaptivnu strategiju pozitivna reprocjena. Ovi nalazi suprotni su dosadašnjim nalazima i očekivanjima (Garnefski i sur., 2002).

Tablica 8. *Efekt spola i dobi na izraženost osobina mračne, sklonosti dramtiziranju te preferenciju strategija regulacije emocija*

	Glavni efekt spola			Glavni efekt dobi			Efekt interakcije spola i dobi		
	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
MT	1	4.92	.03	1	5.08	.03	1	.08	.78
mak	1	2.12	.15	1	6.76	.01	1	.24	.63
nar	1	6.17	.01	1	12.05	.00	1	.14	.71
psi	1	16.29	.00	1	6.14	.01	1	.00	.96
SD	1	.14	.71	1	.21	.65	1	.05	.83
im	1	23.96	.00	1	1.96	.16	1	.01	.91
id	1	2.67	.10	1	.13	.72	1	.12	.73
tiž	1	2.30	.13	1	3.20	.07	1	.00	.98
samoo	1	.45	.50	1	.00	.95	1	.18	.67
okriv	1	.00	.96	1	2.29	.13	1	.53	.47
rumin	1	10.02	.00	1	.40	.53	1	.04	.84
katas	1	.06	.80	1	8.00	.01	1	.70	.41
prihv	1	5.12	.02	1	.03	.86	1	2.88	.09
plani	1	11.74	.00	1	.46	.50	1	1.76	.19
refok	1	6.93	.01	1	2.76	.10	1	.00	.96
repro	1	13.62	.00	1	5.53	.02	1	.78	.38
persp	1	11.12	.00	1	.38	.54	1	.05	.82
sit	1	4.73	.03	1	.00	.95	1	2.37	.13
paž	1	13.63	.00	1	1.39	.24	1	1.49	.22
kog	1	15.11	.00	1	2.40	.12	1	1.02	.31
ma	1	12.27	.00	1	1.00	.32	1	1.85	.18
meo	1	4.81	.03	1	54.99	.00	1	1.72	.19

Napomena. $p < .05$, MT=mračna trijada, mak=makijavelizam, nar=narcizam, psi=subklička psihopatija, SD=sklonost dramtiziranju, im=interpersonalna manipulacija, id=impulzivna direktnost, tiž=tendencija izigravanja žrtve, samoo=samookrivljanje, prihv=prihvatanje, rumin=ruminiranje, refok=pozitivno refokusiranje, plani=preusmjeravanje na planiranje, repro=pozitivna procjena, persp=stavljanje u perspektivu, katas=katastrofiziranje, okriv=okrivljanje drugih, sit=promjena situacije, paž=preusmjeravanje pažnje, kog=promjena kognicije, ma=modulacija antecedenata, meo=modulacija emocionalnog odgovora

4.3. Ispitivanje povezanosti osobina mračne trijade, sklonosti dramtiziranju i strategija regulacije emocija

Korelacije svih varijabli u istraživanju prikazane su u Tablici 9. Dob je statistički značajno i negativno povezana s osobinama mračne trijade i s interpersonalnom manipulacijom, a pozitivno povezana sa strategijama modulacija emocionalnog odgovora, katastrofiziranje, pozitivno refokusiranje i okrivljavanje drugih. Korelacije između osobina mračne trijade i sklonosti dramtiziranju su pozitivne i umjereno visoke. Povezanost skala mračne trijade i sklonosti dramtiziranju je umjereno visoka što znači da je donekle vjerojatno da se uz izražene osobine mračne trijade pojavljuju i sklonosti dramtiziranju i obrnuto. Između osobina mračne trijade i sklonosti dramtiziranju, najveća korelacija je subkličke psihopatije i interpersonalne manipulacije. Strategija samoregulacije emocija stavljanje u perspektivu najviše korelira sa interpersonalnim strategijama modulacija antecedentata i promjena kognicije. Interpersonalna strategija modulacija emocionalnog odgovora najviše korelira sa strategijama katastrofiziranje i okrivljavanje drugih.

Mračna trijada najviše korelira sa strategijama samoregulacije emocija okrivljavanje drugih i katastrofiziranje. Subklička psihopatija, kao i makijavelizam, najviše koreliraju sa strategijom okrivljavanje drugih. Sklonost dramtiziranju najviše korelira sa strategijama samoregulacije katastrofiziranje i okrivljavanje drugih. Tendencija izigravanja žrtve također najviše korelira sa strategijama katastrofiziranje i okrivljavanje drugih, čak nešto više nego sklonost dramtiziranju općenito. Mračna trijada pozitivno korelira sa interpersonalnom strategijom modulacije emocionalnog odgovora, kao i subklička psihopatija. Sklonost dramtiziranju također pozitivno korelira sa strategijom modulacije emocionalnog odgovora, kao i tendencija izigravanja žrtve koja je u nešto višoj korelaciji s ovom strategijom. Impulzivna direktnost slabo, ali statistički značajno i pozitivno korelira sa svim interpersonalnim strategijama regulacije emocija. Iz navedenih korelacija vidi se da strategije samoregulacije emocija okrivljavanje drugih i katastrofiziranje najviše koreliraju s osobinama mračne trijade i sklonosti dramtiziranju. Interpersonalna strategija regulacije emocija modulacija emocionalnog odgovora najviše korelira s osobinama mračne trijade i sklonosti dramtiziranju. Sve ove korelacije su slabe do umjerene, ali statistički značajne.

Tablica 9. Korelacije svih varijabli u istraživanju

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	
1.	-																							
2.	.05	-																						
3.	-.13*	-.17**	-																					
4.	-.09	-.17**	.82**	-																				
5.	-.15**	-.19**	.48**	.30**	-																			
6.	-.23**	-.16**	.64**	.41**	.37**	-																		
7.	-.02	.01	.57**	.50**	.26**	.52**	-																	
8.	-.26**	-.11*	.46**	.38**	.34**	.50**	.67**	-																
9.	.10	.02	.31**	.28**	.13*	.32**	.77**	.24**	-															
10.	.09	.10	.51**	.47**	.12*	.37**	.80**	.35**	.43**	-														
11.	-.04	-.01	.18**	.07	-.07	.12*	.15**	.11	.06	.18**	-													
12.	.11*	-.01	.03	.02	-.01	-.04	-.02	-.13*	.03	.04	.36**	-												
13.	.17**	-.03	.22**	.21**	.08	.06	.19**	.04	.12*	.25**	.46**	.30**	-											
14.	.15**	.15**	-.01	-.04	.05	-.04	.08	-.03	.13*	.06	-.23**	.09	-.16**	-										
15.	.18**	-.02	.05	.06	.11	-.07	.04	.00	.04	.04	.10	.31**	.30**	.38**	-									
16.	.18**	-.12*	.09	.12*	.20**	-.06	.04	-.03	.08	.03	.01	.28**	.21**	.46**	.75**	-								
17.	.18**	-.06	.10	.09	-.01	-.01	.09	-.04	.13*	.09	.11	.29**	.15**	.40**	.53**	.62**	-							
18.	.02	.17**	.31**	.23**	.01	.25**	.31**	.16**	.14*	.39**	.24**	.13*	.39**	-.06	-.04	-.09	.01	-						
19.	.01	.14*	.41**	.28**	.20**	.33**	.29**	.24**	.10	.33**	.17**	.03	.25**	-.03	-.14*	-.13*	-.09	.51**	-					
20.	-.08	.39**	.17**	.12*	.01	.13*	.18**	.08	.12*	.20**	.01	-.01	-.02	.13*	-.06	-.06	.06	.33**	.25**	-				
21.	.11*	-.02	.11*	.05	.14*	-.02	.10	-.02	.13*	.12*	.21**	.24**	.25**	.15**	.30**	.29**	.32**	.06	.09	.25**	-			
22.	.19**	-.10	.04	.00	.02	-.11	.09	-.06	.14*	.10	.09	.19**	.14*	.22**	.27**	.30**	.34**	.03	-.03	.20**	.80**	-		
23.	.20**	-.13*	.05	.02	.07	-.10	.06	-.08	.12*	.08	.16**	.27**	.23**	.17**	.31**	.36**	.37**	-.04	-.02	.14*	.76**	.82**	-	
24.	.18**	-.09	.07	.02	.08	-.08	.09	-.06	.14*	.11	.16**	.25**	.22**	.19**	.32**	.34**	.37**	.02	.01	.21**	.92**	.94**	.93**	

Napomena. * $p < .05$, ** $p < .01$, 1. spol, 2. dob, 3. mračna trijada, 4. makijavelizam, 5. narcizam, 6. subkličička psihopatija, 7. sklonost dramatičiranju, 8. interpersonalna manipulacija, 9. impulzivna direktnost, 10. tendencija izigravanja žrtve, 11. samookrivljavanje, 12. prihvatanje, 13. ruminiranje, 14. pozitivno refokusiranje, 15. preusmjeravanje na planiranje, 16. pozitivna procjena, 17. stavljanje u perspektivu, 18. katastrofiziranje, 19. okrivljavanje drugih, 20. modulacija emocionalnog odgovora, 21. promjena situacije, 22. preusmjeravanje pažnje, 23. promjena kognicije, 24. modulacija antecedenta

4.4. Utvrđivanje prediktivnog doprinosa osobina mračne trijade, sklonosti dramtiziranju, spola i dobi u objašnjavanju varijance pojedinih strategija regulacije emocija

Kako bi se odgovorilo na zadnji problem, provedena je multipla regresijska analiza. Rezultati multiple regresijske analize za strategije regulacije emocija prikazani su u Tablici 10. Najviše varijance kriterija objašnjavaju modeli u kojima su kriterijske varijable okrivljavanje drugih i modulacija emocionalnog odgovora te katastrofiziranje i pozitivna reprocjena. Jedino regresijski model u kojem je kriterijska varijabla strategija prihvaćanje nije značajan što znači da se prediktorima u ovom modelu ne može objasniti varijanca te kriterijske varijable. Značajni prediktori za strategiju okrivljavanje drugih su subklička psihopatija, dob, tendencija izigravanje žrtve i impulzivna direktnost koja je negativni prediktor ove strategije. Značajni prediktori za strategiju katastrofiziranje su tendencija izigravanja žrtve, subklička psihopatija i dob (stariji češće koriste ovu strategiju). Značajni prediktori za strategiju ruminiranje su tendencija izigravanje žrtve, spol (žene češće ruminiraju) i makijavelizam. Značajni prediktori za strategiju samookrivljavanje su tendencija izigravanje žrtve i narcizam koji negativno predviđa korištenje ove strategije. Dakle, za neadaptivne strategije kognitivne samoregulacije emocija, najčešći prediktori su tendencija izigravanja žrtve, subklička psihopatija i dob. Prema tome, neadaptivne strategije kognitivne samoregulacije emocija potencijalno bi se mogle predviđati na temelju izraženosti tendencije izigravanja žrtve, subkličke psihopatije i dobi. Što se tiče adaptivnih strategija kognitivne samoregulacije emocija, najčešći prediktori su spol i narcizam. Ovaj nalaz u skladu je s rezultatom dobivenim dvosmjernom analizom varijance koji ukazuje na to da žene značajno češće koriste adaptivne strategije regulacije emocija u odnosu na muškarce.

Kada je u pitanju interpersonalna strategija modulacija emocionalnog odgovora, dob je jedini značajni prediktor. U skladu s rezultatima drugih analiza, može se zaključiti da ovu manje poželjnu strategiju koriste pretežno starije osobe. Za strategije modulacije antecedentata značajni prediktori su negativni prediktor subklička psihopatija, spol, narcizam, impulzivna direktnost i dob koja je negativni prediktor. Dakle, upotrebu ovih pozitivnih strategija najbolje objašnjava kombinacija čimbenika koji uključuju nisko izraženu subkličku psihopatiju, ženski spol, izraženi narcizam i impulzivnu direktnost te mlađu dob.

Tablica 10. Standardizirani individualni doprinosi (β) spola, dobi, osobina mračne trijade i sklonosti dramatičiranju u predviđanju varijance strategija regulacije emocija

kriterij prediktori	samoo	prihv	rumin	refok	plani	repro	persp	katas	okriv	meo	ma	sit	paž	kog
	spol	-.04	-.08	.16**	.14*	.19**	.20**	.16**	.03	.08	-.10	.14*	.08	.14*
dob	-.04	-.02	-.03	.15*	-.01	-.09	-.07	.17**	.20**	.42**	-.13*	-.04	-.15**	-.16**
mak	-.03	.03	.14*	-.05	.06	.10	.08	.08	.12	.11	-.03	-.01	-.05	-.02
nar	-.15*	.04	.07	.12	.15*	.25**	-.01	-.07	.10	-.01	.14*	.19**	.07	.14*
psi	.08	-.01	-.04	-.05	-.13	-.17*	-.03	.20**	.25**	.11	-.18*	-.12	-.19**	-.18*
im	.06	-.15*	-.06	.02	.04	-.01	-.05	-.01	.04	-.04	-.05	-.06	-.01	-.06
id	-.03	.03	-.01	.13*	.02	.08	.10	-.07	-.13*	.03	.14*	.10	.16*	.13*
tiž	.18*	.05	.21**	.00	.01	-.02	.04	.30**	.18**	.08	.13	.12	.13	.11
R ²	.034	.006	.087	.046	.041	.104	.035	.183	.198	.198	.074	.043	.078	.084

Napomena. * $p < .05$, ** $p < .01$, samoo = samookrivljavanje, prihv = prihvaćanje, rumin = ruminiranje, refok = pozitivno refokusiranje, plani = preusmjeravanje na planiranje, repro = pozitivna procjena, persp = stavljanje u perspektivu, katas = katastrofiziranje, okriv = okrivljavanje drugih, meo = modulacija emocionalnog odgovora, ma = modulacija antecedenta, sit = promjena situacije, paž = preusmjeravanje pažnje, kog = promjena kognicije, mak = makijavelizam, nar = narcizam, psi = subklička psihopatija, im = interpersonalna manipulacija, id = impulzivna direktnost, tiž = tendencija izigravanja žrtve

5. RASPRAVA

Dinamika socijalnih odnosa osoba s izraženim osobinama mračne trijade i sklonosti dramtiziranju jednim je dijelom modificirana osobinama ličnosti koje na nju djeluju preko izbora strategija regulacije negativnih emocija. Osobe s izraženim osobinama mračne trijade i sklonosti dramtiziranju preferiraju određene strategije regulacije emocija, a prema ovom istraživanju, to su okrivljavanje drugih i katastrofiziranje kao strategije regulacije vlastitih negativnih emocija te modulacija emocionalnog odgovora kao strategija interpersonalne regulacije negativnih emocija. Radi se o neadaptivnim i u pravilu negativnim strategijama regulacije vlastitih emocija i emocija drugih ljudi. Ovi rezultati djelomično su u skladu s prethodnim istraživanjima mračne trijade koju se povezuje s nedostatkom afektivne empatije (Pajević i sur., 2018), manipulativnim ponašanjima (Jonason i sur., 2012), lošijim raspoznavanjem emocija (Amiri i Behnezhad, 2017; Ali i sur., 2009) i nedostatkom uvida (Maples-Keller i Miller, 2018). Također, sklonost dramtiziranju definira se kao impulzivno manipuliranje drugima iz pozicije žrtve (Frankowski i sur., 2016) što upućuje na upotrebu nepoželjnih strategija regulacije emocija. U nastavku su detaljnije razmotreni odnosi promatranih varijabli.

5.1. Faktorska struktura i pouzdanost instrumenata

Zbog manjih intervencija u vidu adaptacije prijevoda korištenih instrumenata, prije svih ostalih analiza, provjerena je latentna struktura svih korištenih instrumenata. Faktorska struktura Kratke skale mračne trijade donekle je potvrđena. Veći broj ekstrahiranih faktora možda proizlazi iz bolje sadržajne valjanosti u odnosu na potencijalno problematičnu konstruktnu valjanost. Osim toga, sličan rezultat dobili su Jones i Paulhus (2014) koji su također daljnjim analizama reducirali broj faktora. Zadržavanjem tri faktora osigurana je usporedivost s drugim istraživanjima. Raspoređivanje faktorskih zasićenja po česticama različitih subskala potvrđuje da se radi o sindromu povezanih osobina. Pouzdanost Skale mračne trijade zadovoljavajuće je visoka ($\alpha = 0.82$).

Faktorska struktura Skale sklonosti dramtiziranju potvrđena je i u skladu je s teorijskim očekivanjima. Faktorska zasićenja čestica raspoređuju se u skladu s očekivanjima i teorijskim pretpostavkama o trofaktorskoj strukturi. Pouzdanost Skale sklonosti dramtiziranju je zadovoljavajuće visoka, a Cronbach alfa iznosi 0.80.

Upitnik kognitivne regulacije emocija sadrži devet faktora, međutim, neki dobiveni faktori neravnomjerno zasićuju čestice pojedinih subskala. Jedino se treći faktor koji zasićuje čestice subskale pozitivno refokusiranje i četvrti faktor koji zasićuje čestice subskale okrivljavanje drugih nedvojbeno može odrediti kao faktor koji čini latentnu strukturu subskale pozitivno refokusiranje odnosno subskale okrivljavanje drugih. Druge subskale ovog Upitnika imaju višefaktorske strukture, barem na uzorku u ovom istraživanju. Drugi faktor zasićuje sve čestice subskale ruminiranje, većinu čestica subskale samookrivljavanje i dvije čestice subskale katastrofiziranje koje se odnose na razmišljanje o razmjeru užasa situacije. Dakle, ovaj faktor odnosi se na ruminiranje pri kojem je negativan fokus na sebi. Peti faktor zasićuje tri čestice subskale prihvaćanje te česticu subskale samookrivljavanje („Osjećam da sam ja odgovoran za to što se dogodilo.“) koja se može shvatiti u pozitivnom svjetlu kao preuzimanje odgovornosti. Prema tome može se zaključiti da se ovaj faktor odnosi na prihvaćanje situacije pri čemu je pozitivan fokus na sebi. Prvi faktor zasićuje po dvije čestice na subskalama preusmjeravanje na planiranje, pozitivna reprocjena i stavljanje u perspektivu. Prema tome, ovaj faktor odnosi se na strategiju koja obuhvaća pozitivan pogled prema naprijed s fokusom na situaciju. Šesti faktor zasićuje dvije čestice subskale stavljanje u perspektivu, te po jednu česticu subskala preusmjeravanje na planiranje i pozitivna reprocjena. Ovaj faktor odnosi se na strategiju usporedbe s gorim situacijama, a naglašen je fokus na situaciju. Sedmi faktor zasićuje dvije čestice subskale katastrofiziranje koje se odnose na negativnu usporedbu s drugima pri čemu se sebe stavlja u lošiju poziciju. Osmi faktor zasićuje po jednu česticu subskala preusmjeravanje na planiranje i pozitivna reprocjena. Deveti faktor zasićuje česticu subskale prihvaćanja koja u sebi sadrži dvostruku negaciju koja ju potencijalno čini nejasnom. Cronbach alfa najveći je za subskalu pozitivno refokusiranje ($\alpha = 0.84$). Za subskalu okrivljavanje drugih Cronbach alfa iznosi 0.77. Za subskalu ruminiranje Cronbach alfa iznosi 0.75. Za subskalu pozitivna reprocjena Cronbach alfa iznosi .74. Za subskalu preusmjeravanje na planiranje Cronbach alfa iznosi 0.72. Za subskale stavljanje u perspektivu i katastrofiziranje Cronbach alfa iznosi 0.71. Za subskalu samookrivljavanje Cronbach alfa iznosi 0.64. Najnižu vrijednost Cronbach alfe ima subskala prihvaćanje, a iznosi 0.49. Treća čestica te subskale („Mislim da ne mogu promijeniti ništa u vezi toga.“) je izrazito nisko korelirana sa subskalom, a razlog može biti potencijalna nejasnoća zbog dvostruke negacije. Slične rezultate dobila je i Soldo (2016). S obzirom da se radi o subskalama s izrazito malim brojem čestica, niti jedna čestica nije isključena iz analiza.

Skala interpersonalnog upravljanja emocijama pokazala je dvofaktorsku strukturu na ovom uzorku. Ovaj nalaz donekle je u skladu s teorijskim očekivanjima (Little i sur., 2011; Ivaković, 2016) s obzirom da se jasno razlikuju poželjne i adaptivne strategije koje djeluju na uzročnike negativnih emocija drugih osoba od manje poželjne i neadaptivne strategije koja se odnosi na modulaciju odnosno potiskivanje emocionalno negativnog odgovora drugih osoba. Međutim, upotreba određene strategije ne isključuje upotrebu njoj suprotne strategije, kao što je to slučaj primjerice u različitim situacijama ili prema različitim osobama. Osim toga, poželjnost i adaptivnost ovih strategija nije isključiva i ovisi o situaciji. Prvi faktor zasićuje čestice koje pripadaju strategijama koje se odnose na uzročnike negativnih emocija. Zbog toga se prvi faktor može odrediti kao modulacija antecedenata. Čestice koje su zasićene drugim faktorom su čestice koje pripadaju strategiji modulacije emocionalnog odgovora koja jedina djeluje na emocionalnu reakciju, odnosno posljedicu negativnih emocija. Prema tome, taj je faktor identificiran kao modulacija emocionalnog odgovora. Cronbach alfa najveći je za subskalu modulacija emocionalnog odgovora ($\alpha = 0.85$). Za subskalu promjena kognicije Cronbach alfa iznosi 0.83. Za subskalu preusmjeravanje pažnje Cronbach alfa iznosi 0.82. Za subskalu promjena situacije Cronbach alfa iznosi 0.78. Faktor modulacija antecedenata definiran je svim subskalama koje se odnose na strategije koje djeluju na uzročnike negativnih emocija. Pouzdanost ove objedinjene subskale je vrlo visoka ($\alpha = 0.92$).

Sve u svemu, hipoteza prvog problema je djelomično potvrđena jer je na uzorku u ovom istraživanju faktorska struktura potvrđena za Skalu sklonosti dramtiziranju, djelomično potvrđena za Kratku skalu mračne trijade i Upitnik kognitivne regulacije emocija, a faktorska struktura Skale interpersonalnog upravljanja emocijama pokazala je dva faktora. Pouzdanosti korištenih instrumenata i njihovih subskala uglavnom su zadovoljavajuće visoke.

5.2. Spolne i dobne razlike u izraženosti osobina mračne trijade, sklonosti dramtiziranju te učestalosti pojedinih strategija regulacije emocija

Dvosmjernom analizom varijance utvrđeni su neki glavni efekti spola i dobi na izraženost osobina mračne trijade, sklonosti dramtiziranju te preferiranje određenih strategija regulacije vlastitih emocija i emocija drugih ljudi. Očekivanja spolnih razlika u izraženosti osobina mračne trijade su potvrđena i u skladu s prethodnim istraživanjima (npr.

Jones i Paulhus, 2014; Frankowski i sur., 2016). Dakle, osobine mračne trijade, i u ovom istraživanju, izraženije su kod muškaraca. U skladu s očekivanjima nije utvrđena spolna razlika u sklonosti dramtiziranju (Frankowski i sur., 2016). Osobine mračne trijade manje su izražene kod starijih sudionika što je u skladu s teorijskim pretpostavkama (Jones i Paulhus, 2014). Suprotno očekivanjima, dobne razlike nisu utvrđene u sklonosti dramtiziranju. U istraživanju Frankowskog i suradnika (2016) utvrđene su nulte ili jako slabe korelacije dobi i sklonosti dramtiziranju, ali to su pripisali malim varijacijama u dobi u studentskom uzorku na kojem je provedena većina istraživanja u vezi ovog konstrukta. Na temelju niskih, ali značajnih korelacija dobi i sklonosti dramtiziranju u opsežnijim uzorcima, pretpostavili su da ova mjera ima tendenciju umjerene i negativne povezanosti s dobi. Prema rezultatima ovog istraživanja, čini se da ipak ne postoje dobne razlike u sklonosti dramtiziranju. K tome, dobna raspodjela uzorka u ovom istraživanju je donekle bimodalna, s najčešćim vrijednostima dobi 25 godina na jednom kraju, a na drugom kraju najčešća vrijednost dobi je 60 godina (v. Prilog 1.).

Utvrđene su spolne razlike u preferenciji strategija regulacije emocija koje su u skladu s očekivanjima (Garnefski i sur., 2002; Gross i John, 2003). Strategije ruminiranje i modulacija antecedenata značajno su učestalije kod žena, a strategija modulacija emocionalnog odgovora značajno je učestalija kod muškaraca. Osim toga, adaptivne strategije regulacije vlastitih emocija i emocija drugih ljudi značajno su učestalije kod žena (prihvatanje, preusmjeravanje na planiranje, pozitivno refokusiranje, pozitivna reprocjena, stavljanje u perspektivu, promjena situacije, preusmjeravanje pažnje i promjena kognicije). Ovaj nalaz u skladu je s prethodnim istraživanjima (Garnefski i sur., 2002).

Na uzorku u ovom istraživanju nije potvrđeno očekivanje da će adaptivne strategije regulacije emocija biti značajno učestalije kod starijih osoba (Garnefski i sur., 2002). Štoviše, dobnih razlika u preferenciji strategija regulacije emocija gotovo da i nema. Ipak, stariji sudionici ovog uzorka češće koriste nepoželjnu interpersonalnu strategiju modulacija emocionalnog odgovora i neadaptivnu strategiju samoregulacije katastrofiziranje. Čak mlađi sudionici češće koriste adaptivnu strategiju samoregulacije emocija pozitivna reprocjena. Ovakvi rezultati prije svega odražavaju specifičnost ovog prigodnog uzorka. Međutim, moguće je da učestalija strategija modulacije emocionalnog odgovora među starijim generacijama predstavlja odraz odgojnih stilova prema kojima se cijenila suzdržanost u iskazivanju emocija. Katastrofiziranje podrazumijeva eksplicitno naglašavanje užasa situacije što može biti efikasan način skretanja pažnje na sebe kako bi se od okoline dobila

pomoć i podrška. Pozitivna reprocjena odnosi se na pridavanje pozitivnog značenja događajima, a povezuje se s optimizmom i samopoštovanjem. Ove karakteristike odgovaraju podskupini mladih, uglavnom visokoobrazovanih ljudi koji većinskim dijelom čine grupu mladih sudionika u ovom istraživanju. Prema tome, odnos dobi i sklonosti ovoj strategiji regulacije emocija možda je moderiran varijablama optimizma, samopoštovanja i obrazovanja.

Dakle, druga hipoteza je uglavnom potvrđena. Osobine mračne trijade izraženije su kod muškaraca i kod mladih sudionika (Jones i Paulhus, 2014), a sklonost dramatiziranju jednako je izražena i kod muškaraca i kod žena (Frankowski i sur., 2016). Suprotno očekivanjima, nisu utvrđene dobne razlike u sklonosti dramatiziranju (Frankowski i sur., 2016). Strategija ruminiranja (Garnefski i sur., 2002) i strategije modulacije antecedentata (Gross i John, 2003) učestalije su kod žena, a strategija modulacije emocionalnog odgovora učestalija je kod muškaraca (Gross i John, 2003). Suprotno očekivanjima, adaptivne strategije nisu učestalije kod starijih sudionika. Stariji sudionici u ovom uzorku češće koriste nepoželjnu interpersonalnu strategiju modulacija emocionalnog odgovora i neadaptivnu strategiju samoregulacije katastrofiziranje. Mlađi sudionici češće koriste adaptivnu strategiju samoregulacije emocija pozitivna reprocjena.

5.3. Povezanost osobina mračne trijade, sklonosti dramatiziranju i strategija regulacije emocija

Osobine mračne trijade i sklonost dramatiziranju su u umjereno visokoj pozitivnoj korelaciji što je u skladu s dosadašnjim nalazima (Frankowski i sur., 2016). Najveća korelacija utvrđena je između interpersonalne manipulacije i subkličke psihopatije. Ove osobine dijele karakteristike psihopatskih crta ličnosti, a to je prije svega manipulativnost (Hare, 1999, prema Frankowski i sur., 2016) te impulzivnost, neosjetljivost, nedostatak empatije i antisocijalno ponašanje (Frankowski i sur., 2016; Jones i Paulhus, 2014; Williams i sur., 2010). Interpersonalna manipulacija visoko korelira i s makijavelizmom te s narcizmom. Tendencija izigravanja žrtve značajno pozitivno korelira s makijavelizmom i sa subkličkom psihopatijom što je u skladu s dosadašnjim nalazima (Frankowski i sur., 2016). Percipirana viktimizacija dio je opravdanja za manipulativna ponašanja (Frankowski i sur., 2016) što objašnjava ove korelacije. Impulzivna direktnost najviše korelira sa subkličkom

psihopatijom s kojom dijeli varijancu impulzivnosti, na što ukazuju i dosadašnja istraživanja (Frankowski i sur., 2016).

U skladu s očekivanjima, adaptivne strategije samoregulacije emocija u pozitivnoj su korelaciji sa strategijama modulacije antecedenata. Strategija samoregulacije emocija stavljanje u perspektivu najviše korelira sa interpersonalnim strategijama modulacija antecedenata i promjena kognicije. Manje adaptivne strategije samoregulacije emocija, točnije strategije katastrofiziranje i okrivljavanje drugih, u pozitivnoj su korelaciji sa strategijom modulacije emocionalnog odgovora. Ovi nalazi u skladu su s očekivanjima i teorijskom podlogom ovih strategija (Garnefski i sur., 2001; Little i sur., 2011), a u skladu su s rezultatima prethodnih istraživanja (Gross, 1998; Williams, 2007) koja ukazuju na to da pojedinci reguliraju emocije drugih ljudi na isti način na koji reguliraju vlastite emocije. Značajne pozitivne korelacije pojavljuju se i između neadaptivnih strategija ruminiranje te samookrivljavanje s adaptivnim strategijama modulacije antecedenata, kao i između adaptivne strategije pozitivno refokusiranje i neadaptivne strategije modulacije emocionalnog odgovora. Ovi nalazi ukazuju da ne postoji isključivost u upotrebi adaptivnih, odnosno neadaptivnih strategija regulacije emocija. Utvrđene su visoke korelacije između adaptivnih strategija samoregulacije emocija, kao i između neadaptivnih strategija samoregulacije emocija što je u skladu s teorijskim pretpostavkama. Korelacije među subskalama promjena situacije, preusmjeravanje pažnje i promjena kognicije vrlo su visoke i u skladu su s teorijskim grupiranjem strategija modulacije antecedenata te ukazuju na moguće često kombiniranje ovih strategija s ciljem promjene negativnog emocionalnog doživljaja druge osobe.

Osobine mračne trijade i sklonost dramatiziranju prema očekivanjima najviše koreliraju s neadaptivnim strategijama okrivljavanje drugih, katastrofiziranje, ruminiranje i samookrivljavanje te sa strategijom modulacija emocionalnog odgovora. Što se tiče postavljenih direktivnih hipoteza, one su uglavnom potvrđene. Subklička psihopatija pozitivno korelira s neadaptivnim strategijama regulacije emocija okrivljavanje drugih, katastrofiziranje, modulacija emocionalnog odgovora i samookrivljavanje. Značajna pozitivna korelacija narcizma utvđena je s adaptivnim strategijama pozitivna reprocjena i promjena situacije, kao i s neadaptivnom strategijom okrivljavanje drugih. Makijavelizam je pozitivno povezan s manipulativnim strategijama okrivljavanje drugih, katastrofiziranje i modulacija emocionalnog odgovora, ali i s nemanipulativnim strategijama ruminiranje i pozitivna reprocjena. Zanimljive su niske, ali statistički značajne korelacije impulzivne

direktnosti i strategija modulacije antecedenata. Moguće je da je ovo rezultat krivog tumačenja čestica subskale impulzivne direktnosti, odnosno tumačenja čestica na način da predstavljaju osobine iskrenosti i hrabrosti. Osim toga, ova subskala ima svega tri čestice pa je upitna njena konstruktiva valjanost.

Dakle, hipoteza vezana za treći problem je potvrđena. Osobine mračne trijade i sklonost dramtiziranju su u pozitivnoj korelaciji (Frankowski i sur., 2016). Adaptivne strategije samoregulacije emocija i strategije modulacije antecedenata su u pozitivnoj korelaciji, kao i neadaptivne strategije samoregulacije emocija i strategije modulacije emocionalnog odgovora. Utvrđene su značajne povezanosti osobina mračne trijade i sklonosti dramtiziranju s neadaptivnim strategijama samoregulacije emocija i sa strategijama modulacije antecedenata.

5.4. Prediktivni doprinos osobina mračne trijade, sklonosti dramtiziranju, spola i dobi u objašnjavanju varijance pojedinih strategija regulacije emocija

Multiplom regresijskom analizom provjeren je relativni prediktorski doprinos u objašnjavanju varijance strategija regulacije emocija. Najbolji modeli koji objašnjavaju gotovo 20% varijance kriterija su oni u kojima su kriterijske varijable bile okrivljavanje drugih, modulacija emocionalnog odgovora te katastrofiziranje. Najčešći značajni prediktori u ovim modelima su dob, tendencija izigravanja žrtve i subklička psihopatija. Jedino regresijski model u kojem je kriterijska varijabla strategija prihvaćanje nije značajan što znači da se prediktorima u ovom modelu ne može objasniti varijanca te kriterijske varijable. Značajni prediktori za strategiju okrivljavanje drugih su subklička psihopatija, dob, tendencija izigravanje žrtve i impulzivna direktnost koja je negativni prediktor ove strategije. Zanimljivo je da je impulzivna direktnost u regresijskom modelu negativni prediktor strategije okrivljavanje drugih. Ovo je mogući pokazatelj da strategija okrivljavanje drugih nije oblik impulzivnih misli, nego zahtjeva namjerni kognitivni napor. Dakle, možda se edukacijom i osvještavanjem misli može pomoći osobi da smanji ovu neadaptivnu strategiju i zamijeni je nekom adaptivnijom. Značajni prediktori za strategiju katastrofiziranje su tendencija izigravanja žrtve, subklička psihopatija i dob (stariji češće koriste ovu strategiju). Značajni prediktori za strategiju ruminiranje su tendencija izigravanje žrtve, spol (žene češće ruminiraju) i makijavelizam. Značajni prediktori za strategiju samookrivljavanje su tendencija izigravanje žrtve i narcizam koji negativno predviđa korištenje ove strategije.

Dakle, za neadaptivne strategije kognitivne samoregulacije emocija, najčešći prediktori su tendencija izigravanja žrtve, subklinička psihopatija i dob. Prema tome, neadaptivne strategije kognitivne samoregulacije emocija potencijalno bi se mogle predviđati na temelju izraženosti tendencije izigravanja žrtve, subkliničke psihopatije i dobi. Što se tiče adaptivnih strategija kognitivne samoregulacije emocija, valja spomenuti regresijski model u kojem je prediktorima spola, narcizma i negativnim prediktorom subkliničke psihopatije objašnjeno 10,4% varijance kriterija odnosno strategije pozitivna reprocjena. Za ostale adaptivne strategije kognitivne samoregulacije najčešći prediktori su spol i narcizam. Ovaj nalaz u skladu je s rezultatima dobivenim dvosmjernom analizom varijance i korelacija koji ukazuju na to da žene značajno češće koriste adaptivne strategije regulacije emocija u odnosu na muškarce.

Kada je u pitanju interpersonalna strategija modulacija emocionalnog odgovora, dob je jedini značajni prediktor. U skladu s rezultatima dvosmjerne analize varijance i korelacija, može se zaključiti da ovu manje poželjnu strategiju koriste pretežno starije osobe. Za strategije modulacije antecedenata značajni prediktori su negativni prediktor subklinička psihopatija, spol, narcizam, impulzivna direktnost i dob koja je negativni prediktor. Dakle, upotrebu ovih pozitivnih strategija najbolje objašnjava kombinacija čimbenika koji uključuju nisko izraženu subkliničku psihopatiju, ženski spol, izraženi narcizam i impulzivnu direktnost te mlađu dob.

Četvrta hipoteza djelomično je potvrđena jer se prediktorima spola, dobi, osobina mračne trijade i sklonosti dramtiziranju može najviše objasniti do 20% varijance kriterija koji je jedna od neadaptivnih strategija: okrivljavanje drugih, modulacija emocionalnog odgovora ili katastrofiziranje. U tim modelima najčešći značajni prediktori su dob, tendencija izigravanja žrtve i subklinička psihopatija.

5.5. Implikacije, ograničenja i smjernice za buduća istraživanja

Implikacije ovog istraživanja odnose se prvenstveno na poboljšavanje interpersonalnih komunikacijskih procesa, naročito u okruženjima gdje su takvi procesi u prvom planu. Primjerice, negativne emocije koje nastaju kao rezultat nesporazuma u radnom kontekstu puno su intenzivnije, upečatljivije i dugotrajnije u odnosu na pozitivne emocije (Dasborough, 2006). Stoga je važno minimalizirati pojavu, trajanje i intenzitet negativnih emocija, a maksimalizirati pojavu, trajanje i intenzitet pozitivnih emocija. Cilj je iskazati

emocije na pravi način, u primjerenom kontekstu uz odgovarajući intenzitet i trajanje. Ovakva dinamika emocionalnog iskustva ostvaruje se odgovarajućom regulacijom emocija. Pomoću regulacije emocija može se utjecati na to koje emocije će se doživjeti, kada i kako će ih se doživjeti te koje emocije će se izraziti, a sve u svrhu ostvarivanja specifičnih ciljeva (Gross, 1998; Gross, 2002). Regulacija emocija može se usavršiti primjenom strategija od kojih su neke više, a neke manje adaptivne i poželjne. Rezultati ovog i prethodnih istraživanja (Gross, 1998; Williams, 2007) upućuju na to da pojedinci reguliraju emocije drugih ljudi na isti način na koji reguliraju vlastite emocije. Ovaj podatak koristan je u edukacijskom smislu jer upućuje na to da se razvijanjem adaptivnih strategija samoregulacije emocija razvijaju i adaptivne strategije regulacije emocija drugih ljudi i obrnuto. Ipak, treba s oprezom govoriti o (ne)adaptivnosti strategije regulacije emocija. Primjerice, preusmjeravanje pažnje je generalno pozitivna strategija kojom osoba izabire na koje aspekte situacije usmjerava pažnju. Međutim, ova strategija obuhvaća i neke specifične strategije kao što su ruminacija kojom se pažnja usmjerava na osjećaje, te zabrinutost kojom se pažnja usmjerava na potencijalne buduće prijetnje.

Osobine mračne trijade i sklonost dramtiziranju su relevantne osobine u radnom okruženju. Osim što su relevantne po načinu na koji djeluju na organizacijski poželjna ponašanja, grupnu kohezivnost itd., važna je njihova uloga u izboru strategija regulacije emocija. Primjerice, kako bi odnosi s klijentima bili zadovoljavajući, radna uspješnost što bolja, a organizacijska klima što ugodnija, važno je adekvatno regulirati vlastite emocije. Naročito je važno znati regulirati emocije u situacijama problema i kriza. Rezultati ovog istraživanja upućuju na povezanost neadaptivnih strategija regulacije emocija s osobinama mračne trijade i sklonosti dramtiziranju. Ipak, postoje neke pozitivne povezanosti adaptivnih strategija regulacije emocija i navedenih osobina (npr. mračna trijada, narcizam i tendencija izigravanja žrtve pozitivno koreliraju sa strategijom promjena situacije, makijavelizam i narcizam sa strategijom pozitivna reprocjena, impulzivna direktnost sa strategijom pozitivno refokusiranje, stavljanje u perspektivu i strategijama modulacije antecedenata). Važno je potencirati tu dobrodošlu povezanost adaptivnih strategija regulacije emocija i osobina mračne trijade i sklonosti dramtiziranju. Kako bi se smanjio broj incidenata koji se tiču loših interpersonalnih vještina zaposlenika, potrebno je provoditi treninge putem kojih bi se izvodila edukacija o adaptivnim i neadaptivnim strategijama regulacije emocija. Takvi treninzi bi trebali biti jednostavni i usmjereni na specifične načine rješavanja problemskih situacija.

Nedostaci ovog istraživanja uglavnom se odnose na nedostatke anketnog istraživanja provedenog metodom papir-olovka. Izvori greške koji djeluju na smanjenje pouzdanosti, a odnose se na način postavljanja pitanja su višeznačna ili nejasna pitanja te redoslijed pitanja. Primjerice, povratne informacije pomagača upućuju na to da je dio sudionika česticu Skale sklonosti dramtiziranju „*Ljudi o meni često govore iza mojih leđa.*“ shvatio kao procjenu onoga što sami misle koliko je to točno, dok je drugi dio sudionika ovu česticu shvatio kao procjenu točnosti na temelju onoga što znaju o tome. Što se tiče redoslijeda pitanja, poželjno bi bilo staviti na kraj upitnika osjetljiva pitanja, kao što su to čestice o averzivnim osobinama ličnosti. Upitnik je započeo sa Skalom sklonosti dramtiziranju, pri čemu su se prve četiri čestice odnosile na subskalu interpersonalne manipulacije. Moguće je da je većina sudionika bila iznenađena njihovim „teškim“ sadržajem pa s obzirom na to nije iskreno odgovarala na ove čestice. Bolja opcija bi bila započeti s neutralnijim pitanjima u vezi strategija regulacije emocija, a kasnije postavljati pitanja u vezi averzivnih osobina ličnosti. Početna pitanja trebala bi biti lakša kako bi postupno uvodile sudionika u istraživanje. Stoga bi na početak bilo bolje staviti skale koje se odnose na strategije regulacije emocija. Štoviše, ako su pitanja nelogična, ne slijede uobičajeni misaoni tijek, upitnik može biti težak i naporan za ispunjavanje zbog čega se sudionici nerijetko „isključuju“ i počinju davati automatske odgovore (Milas, 2009). Izvori greške koji djeluju na smanjenje valjanosti odnose se na osjetljiva pitanja i davanje društveno poželjnih odgovora. Neke su čestice jasno određene kao pozitivne ili negativne. S obzirom na to da ljudi često ne žele priznati niti bezazlene radnje, npr. da ne čitaju knjige, nerealno je očekivati potpunu iskrenost u vezi društveno averzivnih osobina ličnosti. Svjesnost o potencijalnoj društvenoj osudi ili neodobravanju pojačava osobni kontakt s istraživačem ili pomoćnikom istraživača koji je često puta sudioniku poznata osoba. Dakle, točnost iskaza ovisi o svrsi istraživanja, načinu dolaženja do sudionika i mogućnosti provjere iznesenih podataka (Milas, 2009). Osim toga, moguć je individualni utjecaj pomoćnika istraživača s obzirom da su podaci djelomično prikupljeni putem rodbine i prijatelja. Neki su pomoćnici istraživača možda imali manje prijateljski i odobravajući stav kojim su stvorili osjećaj ugroženosti te potaknuli davanje socijalno poželjnih odgovora koji bi smanjili eventualnu društvenu osudu ili neodobravanje. U skladu s time, anonimnost je djelomično narušena s obzirom da je istraživač ili pomoćnik istraživača direktno uručio upitnik sudioniku, a zatim ga i preuzeo. Djelomično narušena anonimnost objašnjava moguće davanje socijalno poželjnih odgovora u većoj mjeri. Ipak, anonimnost postoji jer se naglašavala tajnost podataka i nigdje se nije tražilo osobno ime i prezime ili bio koji drugi identifikacijski podatak.

Smjernica za daljnje istraživanje ove tematike je upotreba različitih instrumenata za procjenu averzivnih osobina ličnosti, a naročito mračne trijade za koju postoje različiti instrumenti, odnosno instrumenti za pojedinačne osobine mračne trijade. Osim toga, poželjno bi bilo ispitati i druge strategije regulacije vlastitih emocija i emocija drugih ljudi. Također, korisno bi bilo istraživati odnos averzivnih osobina ličnosti i izbor strategija regulacije emocija u specifičnim kontekstima, npr. u različitim organizacijskim okruženjima i u specifičnim problemskim situacijama.

6. ZAKLJUČAK

Korišteni instrumenti u ovom istraživanju pokazali su zadovoljavajuće mjerne karakteristike. Faktorske strukture Kratke skale mračne trijade, Upitnika kognitivne regulacije emocija i Skale interpersonalnog upravljanja emocijama donekle su potvrđene. Faktorska struktura Skale sklonosti dramtiziranju potvrđena je i u skladu s teorijskim očekivanjima. Pouzdanosti korištenih instrumenata uglavnom su zadovoljavajuće visoke.

Utvrđene su očekivane spolne i dobne razlike u izraženosti osobina mračne trijade. Nisu utvrđene spolne i dobne razlike u sklonosti dramtiziranju. Strategije ruminiranje, adaptivne strategije samoregulacije i strategije modulacije antecedenata značajno su učestalije kod žena, a strategija modulacija emocionalnog odgovora značajno je učestalija kod muškaraca. Stariji sudionici ovog uzorka češće koriste interpersonalnu strategiju modulacija emocionalnog odgovora i strategiju samoregulacije katastrofiziranje. Mlađi sudionici češće koriste adaptivnu strategiju samoregulacije pozitivna reprocjena.

Osobine mračne trijade i sklonost dramtiziranju su u umjereno visokoj pozitivnoj korelaciji. Adaptivne strategije samoregulacije u pozitivnoj su korelaciji sa strategijama modulacije antecedenata. Neadaptivne strategije samoregulacije emocija u pozitivnoj su korelaciji sa strategijom modulacije emocionalnog odgovora. Osobine mračne trijade i sklonosti dramtiziranju najviše koreliraju sa neadaptivnim strategijama samoregulacije emocija te sa strategijom modulacija emocionalnog odgovora.

Najbolji regresijski modeli koji pomoću spola, dobi, osobina mračne trijade i sklonosti dramtiziranju objašnjavaju gotovo 20% varijance kriterija su oni u kojima su kriterijske varijable okrivljavanje drugih, modulacija emocionalnog odgovora te katastrofiziranje. Najčešći značajni prediktori u ovim modelima su dob, tendencija izigravanja žrtve i subklinička psihopatija.

7. LITERATURA

- Ali, F., Amorim, I. S. i Chamorro-Premuzic, T. (2009). Empathy deficits and trait emotional intelligence in psychopathy and machiavellianism. *Personality and Individual Differences, 47*, 758-762.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders, Fifth edition*. Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Ames, D. R. i Kammrath, L. K. (2004). Mind-reading and metacognition: Narcissism, not actual competence, predicts self-estimated ability. *Journal of Nonverbal Behavior, 28*(3), 187-209.
- Amiri, S. i Behnezhad, S. (2017). Emotion recognition and moral utilitarianism in the dark triad of personality. *Neuropsychiatry i Neuropsychologia, 12*(4), 135-142.
- Anderson, C. A., Miller, R. S., Riger, A. L., Dill, J. C. i Sedikides, C. (1994). Behavioral and characterological attributional styles as predictors of depression and loneliness: review, refinement, and test. *Journal of Personality and Social Psychology, 66*(3), 549-558.
- Austin, E. J. i O'Donnell, M. M. (2013). Development and preliminary validation of a scale to assess managing the emotions of others. *Personality and Individual differences, 55*(7), 834-839.
- Aziz, A. (2005). Relationship between machiavellianism scores and performance of real estate salespersons. *Psychological Reports, 96*(1), 235-238.
- Bakkevig, J. F. i Karterud, S. (2010). Is the diagnostic and statistical manual of mental disorders, histrionic personality disorder category a valid construct? *Comprehensive Psychiatry, 51*(5), 462-470.
- Barber, N. (1998). Sex differences in disposition towards kin, security of adult attachment, and sociosexuality as a function of parental divorce. *Evolution and Human Behavior, 19*, 125-132.
- Barlett, C. P. i Barlett, N. D. (2015). The young and the restless: examining the relationships between age, emerging adulthood variables, and the dark triad. *Personality and Individual Differences, 86*, 20-24.

- Baughman, H. M., Dearing, S., Giammarco, E. i Vernon, P. A. (2012). Relationships between bullying behaviours and the dark triad: a study with adults. *Personality and Individual Differences, 52*, 571-575.
- Baughman, H. M., Jonason, P. K., Lyons, M. i Vernon, P. A. (2014). Liar liar pants on fire: cheater strategies linked to the dark triad. *Personality and Individual Differences, 71*, 35-38.
- Becker, J. A. H. i O'Hair, H. D. (2007). Machiavellians' motives in organizational citizenship behavior. *Journal of Applied Communication Research, 35*(3), 246-267.
- Berezkei, T., Deak, A., Papp, P., Perlaki G. i Orsi, G. (2013). Neural correlates of machiavellian strategies in a social dilemma task. *Brain and Cognition, 82*, 108-116.
- Bernard, L. C. (2013). Relationships between individual differences in motivation and borderline personality disorder, psychopathy, and maladjustment. *Psychological Reports, 113*(1), 129-161.
- Blashfield, R. K., Reynolds, S. M. i Stennett, B. (2012). The death of histrionic personality disorder. u Widiger, T. (ur.), *The Oxford Handbook of Personality Disorders* (str. 603–627). Oxford University Press.
- Bushman, B. J., Bonacci, A. M., Van Dijk, M. i Baumeister, R. F. (2003). Narcissism, sexual refusal, and aggression: testing a narcissistic reactance model of sexual coercion. *Journal of Personality and Social Psychology, 84*(5), 1027-1040.
- Bushman, B. J. i Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: does self-love or self-hate lead to violence? *Journal of Personality and Social Psychology, 75*(1), 219-229.
- Byrne, K. A. i Worthy, D. A. (2013). Do narcissists make better decisions? An investigation of narcissism and dynamic decision-making performance. *Personality and Individual Differences, 55*(2), 112-117.
- Campbell, W. K., Hoffman, B. J., Campbell, S. M. i Marchisio, G. (2011). Narcissism in organizational contexts. *Human Resource Management Review, 21*(4), 268–284.
- Carver, C. S., Scheier, M. F. i Weintraub, J. K. (1989). Assessing coping strategies: a theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology, 56*(2), 267-283.

- Caponecchia, C., Sun, A. Y. i Wyatt, A. (2012). 'Psychopaths' at work? Implications of lay persons' use of labels and behavioural criteria for psychopathy. *Journal of Business Ethics*, 107(4), 399-408.
- Chabrol, H., Van Leeuwen, N., Rodgers, R. i Sejourne, N. (2009). Contributions of psychopathic, narcissistic, machiavellian, and sadistic personality traits to juvenile delinquency. *Personality and Individual Differences*, 47, 734-739.
- Chatterjee, A. i Hambrick, D. C. (2007). It's all about me: narcissistic chief executive officers and their effects on company strategy and performance. *Administrative Science Quarterly*, 52, 351-386.
- Chegeni, R., Pirkalani, R. K. i Dehshiri, G. (2018). On love and darkness: the dark triad and mate retention behaviors in a non-western culture. *Personality and Individual Differences*, 122, 43-46.
- Christie, R. i Geis, F. L. (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York: Academic Press.
- Cisler, J. M., Olatunji, B. O., Feldner, M. T. i Forsyth, J. P. (2010). Emotion regulation and the anxiety disorders: an integrative review. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 32(1), 68-82.
- Cohen, A. (2016). Are they among us? A conceptual framework of the relationship between the dark triad personality and counterproductive work behaviors (CWBs). *Human Resource Management Review*, 26, 69-85.
- Compas, B. E., Orosan, P. G. i Grant, K. E. (1993). Adolescent stress and coping: implications for psychopathology during adolescence. *Journal of Adolescence*, 16(3), 331-349.
- Costa, P. D. i McCrae, R. R. (1991). Facet scales for agreeableness and conscientiousness: a revision of the NEO personality inventory. *Personality and Individual Differences*, 12, 887-898.
- Crysel, L. C., Crosier, B. S. i Webster, G. D. (2013). The dark triad and risk behavior. *Personality and Individual Differences*, 54, 35-40.
- Dahling, J. J., Whitaker, B. G. i Levy, P. E. (2009). The development and validation of a new machiavellianism scale. *Journal of Management*, 35(2), 219-257.

- Dasborough, M. T. (2006). Cognitive asymmetry in employee emotional reactions to leadership behaviors. *The Leadership Quarterly*, 17(2), 163-178.
- Diehl, A. K., Kumar, V., Gateley, A., Appleby, J. L. i O'Keefe, M. E. (2006). Predictors of final specialty choice by internal medicine residents. *Journal of General Internal Medicine*, 21, 1045-1049.
- Ellwardt, L., Labianca, G. J. i Wittek, R. (2012). Who are the objects of positive and negative gossip at work? A social network perspective on workplace gossip. *Social Networks*, 34(2), 193-205.
- Emmons, R. A. (1987). Narcissism: theory and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 11-17.
- Flanagan, E. H. i Blashfield, R. K. (2003). Gender bias in the diagnosis of personality disorders: the roles of base rates and social stereotypes. *Journal of Personality Disorders*, 17(5), 431-446.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS, Third edition*. London: Sage Publications.
- Filion, G. J. (2015). The signed Kolmogorov-Smirnov test: why it should not be used. *GigaScience*, 4(9), 1-3.
- Frankowski, S., Lupo, A. K., Smith, B. A., Dane`El, M., Ramos, C. i Morera, O., F. (2016). Developing and testing a scale to measure need for drama. *Personality and Individual Differences*, 89, 192-201.
- Furnham, A. i Crump, J. (2005). Personality traits, types, and disorders. *European Journal of Personality*, 19, 167-184.
- Furnham, A., Richards, S. C. i Paulhus, D. L. (2013). The dark triad of personality: a 10 year review. *Social And Personality Psychology Compass*, 7, 199-216.
- Furnham, A. i Trickey, G. (2011). Sex differences in the dark side traits. *Personality and Individual Differences*, 50, 517-522.
- Furtner, M. R., Rauthmann, J. F. i Sachse, P. (2011). The self-loving self-leader: an examination of the relationship between self-leadership and the dark triad. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 39(3), 369-379.

- Garnefski, N. i Kraaij, V. (2006). Cognitive emotion regulation questionnaire—development of a short 18-item version (CERQ-short). *Personality and Individual Differences*, 41(6), 1045-1053.
- Garnefski, N., Kraaij, V. i Spinhoven, P. (2002). *Manual for the use of the Cognitive Emotion Regulation Questionnaire*. Leiderdorp: DATEC.
- Garnefski, N., Kraaij, V. i Spinhoven, P. (2001). Negative life events, cognitive emotion regulation and emotional problems. *Personality and Individual Differences*, 30, 1311-1327.
- Goldin, P. R., McRae, K., Ramel, W. i Gross, J. J. (2008). The neural bases of emotion regulation: reappraisal and suppression of negative emotion. *Biological Psychiatry*, 63(6), 577-586.
- Gross, J. J. (2013). Emotion regulation: taking stock and moving forward. *Emotion*, 13(3), 359-365.
- Gross, J. J. (2002). Emotion regulation: affective, cognitive, and social consequences. *Psychophysiology*, 39(3), 281-291.
- Gross, J. J. (1998). The emerging field of emotion regulation: an integrative review. *Review of General Psychology*, 2, 271-299.
- Gross, J. J. i John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), 348-362.
- Gross, J. J. i Levenson, R. W. (1993). Emotional suppression: physiology, self-report, and expressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(6), 970-986.
- Gross, J. J., Richards, J. M. i John, O. P. (2006). Emotion regulation in everyday life. u Snyder, D. K., Simpson, J. A. i Hughes, J. N. (ur.), *Emotion regulation in couples and families: Pathways to dysfunction and health* (str.13-35). Washington DC: American Psychological Association.
- Gruys, M. L. i Sackett, P. R. (2003). Investigating the dimensionality of counterproductive work behavior. *International Journal of Selection and Assessment*, 11(1), 30-42.

- Guenole, N. (2014). Maladaptive personality at work: exploring the darkness. *Industrial and Organizational Psychology*, 7(1), 85-97.
- Gunthorsdottir, A., McCabe, K. i Smith, V. (2002). Using the machiavellianism instrument to predict trustworthiness in a bargaining game. *Journal of Economic Psychology*, 23, 49-66.
- Ha, C., Petersen, N. i Sharp, C. (2008). Narcissism, self-esteem, and conduct problems. *European Journal of Child and Adolescent Psychiatry*, 17(1), 406-413.
- Hansen, A. L., Johnsen, B. H., Thornton, D., Waage, L. i Thayer, J. F. (2007). Facets of psychopathy, heart rate variability and cognitive function. *Journal of Personality Disorders*, 21(5), 568-582.
- Hare, R. D. (1985). Comparison of procedures for the assessment of psychopathy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53(1), 7-16.
- Hare, R. D., Hart, S. D. i Harpur, T. J. (1991). Psychopathy and the DSM-IV criteria for antisocial personality disorder. *Journal of Abnormal Psychology*, 100(3), 391-398.
- Hare, R. D. i Neumann, C. S. (2008). Psychopathy as a clinical and empirical construct. *Annual Review of Clinical Psychology*, 4, 217-246.
- Harms, P. D., Spain, S. M. i Hannah, S. T. (2011). Leader development and the dark side of personality. *The Leadership Quarterly*, 22, 495-509.
- Hirschi, A. i Jaensch, V. K. (2015). Narcissism and career success: occupational self-efficacy and career engagement as mediators. *Personality and Individual Differences*, 77, 205-208.
- Hogan, R. i Hogan, J. (1997). *Hogan development survey manual*. Tulsa, OK: Hogan Assessments.
- Hogan, R. i Hogan, J. (2001). Assessing leadership: a view from the dark side. *International Journal of Selection and Assessment*, 9, 40-51.
- Hogh, A. i Dofradottir, A. (2001). Coping with bullying in the workplace. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 10(4), 485-495.
- Hoyle, R. H., Fejfar, M. C. i Miller, J. D. (2000). Personality and sexual risk taking: a quantitative review. *Journal of Personality*, 68(6), 1203-1231.

- Ivaković, F. i Ćubela Adorić, V. (2017). *Faktorska struktura i pouzdanost hrvatske inačice Skale upravljanja emocijama drugih*. u Arambašić, L., Erceg, I. i Kamenov, Ž. (ur.), Knjiga sažetaka sa 23. dana Ramira i Zorana Bujasa (str. 233). Zagreb: Filozofski fakultet.
- Ivaković, F. (2016). *Strategije interpersonalne regulacije negativnih emocija i osjetljivost na emocionalna stanja drugih*. Diplomski rad. Zadar: Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru.
- Jakobwitz, S. i Egan, V. (2006). The dark triad and normal personality traits. *Personality and Individual Differences*, 40, 331-339.
- Jakšić, K. (2017). *Financijsko ponašanje i „mračna“ trijada ličnosti*. Diplomski rad. Zadar: Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru.
- Jakšić, K. i Penezić, Z. (2018). *Exploratory structural equation modeling of the Short Dark Triad (SD3) in Croatian sample*. u Penezić, Z. i Rossier, J. (ur.), Book of Abstracts of the 19th European Conference on Personality (str. 306). Zadar: Sveučilište u Zadru.
- John, O. P. i Gross, J. J. (2004). Healthy and unhealthy emotion regulation: personality processes, individual differences, and life span development. *Journal of Personality*, 72(6), 1301-1334.
- John, O. P. i Srivastava, S. (1999). The big five trait taxonomy: history, measurement, and theoretical perspectives. u Pervin, L. A. i John, O. P. (ur.), *Handbook of personality: Theory and research, Second edition*. (str. 102-138). New York: Guilford.
- Jonason, P. K., i Davis, M. D. (2018). A gender role view of the dark triad traits. *Personality and Individual Differences*, 125, 102-105.
- Jonason, P. K., Duineveld, J. J. i Middleton, J. P. (2015). Pathology, pseudopathology, and the dark triad of personality. *Personality and Individual Differences*, 78, 43-47.
- Jonason, P. K., Foster, J. D., Csatho, A. i Gouveia, V. (2018). Expectancy biases underneath the dark triad traits: associations with optimism, pessimism, and hopelessness. *Personality and Individual Differences*, 134, 190-194.
- Jonason, P. K., Li, N. P. i Teicher, E. A. (2010). Who is James Bond? The dark triad as an agentic social style. *Individual Differences Research*, 8(2), 111-120.

- Jonason, P. K., Li, N. P., Webster, G. D. i Schmitt, D. P. (2009). The dark triad: facilitating a short-term mating strategy in men. *European Journal of Personality, 23*(1), 5-18.
- Jonason, P. K., i Oshio, A., Shimotsukasa, T., Mieda, T., Csathó, A. i Sitnikova, M. (2018). Seeing the world in black or white: the dark triad traits and dichotomous thinking. *Personality and Individual Differences, 120*, 102-106.
- Jonason, P. K., Slomski, S. i Partyka, J. (2012). The dark triad at work: how toxic employees get their way. *Personality and Individual Differences, 52*, 449-453.
- Jonason, P. K. i Webster, G. D. (2012). A protean approach to social influence: dark triad personalities and social influence tactics. *Personality and Individual Differences, 52*, 521-526.
- Jonason, P. K. i Webster, G. D. (2010). The dirty dozen: a concise measure of the dark triad. *Psychological Assessment, 22*, 420-432.
- Jones, D. N. (2014). Risk in the face of retribution: Psychopathic individuals persist in financial misbehavior among the dark triad. *Personality and Individual Differences, 67*, 109-113.
- Jones, D. N. i de Roos, M. S. (2017). Differential reproductive behavior patterns among the dark triad. *Evolutionary Psychological Science, 3*(1), 10-19.
- Jones, D. N. i Figueredo, A. J. (2013). The core of darkness: uncovering the heart of the dark triad. *European Journal of Personality, 27*(6), 521-531.
- Jones, D. N. i Paulhus, D. L. (2017). Duplicity among the dark triad: three faces of deceit. *Journal of Personality and Social Psychology*. Online izdanje.
- Jones, D. N. i Paulhus, D. L. (2014). Introducing the Short Dark Triad (SD3): a brief measure of dark personality traits. *Assessment, 21*(1), 28-41.
- Jones, D. N. i Paulhus, D. L. (2011). The role of impulsivity in the dark triad of personality. *Personality and Individual Differences, 51*, 679-682.
- Jones, D. N. i Paulhus, D. L. (2010). Different provocations trigger aggression in narcissists and psychopaths. *Social Psychological and Personality Science, 1*(1), 12-18.

- Jones, D. N. i Paulhus, D. L. (2009). Machiavellianism. u Leary, M. R. i Hoyle, R. H. (ur.), *Handbook of Individual Differences in Social Behavior* (str. 93–108). New York: Guilford Press.
- Kardum, I., Hudek-Knezevic, J., Mehic, N. i Pilek, M. (2018). The effects of similarity in the dark triad traits on the relationship quality in dating couples. *Personality and Individual Differences, 131*, 38-44.
- Kavanagh, P. S., Signal, T. D. i Taylor, N. (2013). The dark triad and animal cruelty: dark personalities, dark attitudes, and dark behaviors. *Personality and Individual Differences, 55*, 666-670.
- Keltner, D. i Gross, J. J. (1999). Functional accounts of emotions. *Cognition & Emotion, 13*(5), 467-480.
- Khoo, H. S. i Burch, G. St. J. (2008). The ‘dark side’ of leadership personality and transformational leadership. *Personality and Individual Differences, 44*, 86-97.
- Kohut, H. (1968). The psychoanalytic treatment of narcissistic personality disorders: outline of a systematic approach. *The Psychoanalytic Study of the Child, 23*(1), 86-113.
- Konrath, S., Corneille, O., Bushman, B. J. i Luminet, O. (2014). The relationship between narcissistic exploitativeness, dispositional empathy, and emotion recognition abilities. *Journal of Nonverbal Behavior, 38*(1), 129-143.
- Kubarych, T. S., Deary, I. J. i Austin, E. J. (2004). The narcissistic personality inventory: factor structure in a non-clinical sample. *Personality and Individual Differences, 36*(4), 857-872.
- Kurland, N. B. i Pelled, L. H. (2000). Passing the word: toward a model of gossip and power in the workplace. *Academy of Management Review, 25*(2), 428-438.
- Lazarus, R. S. (1993). From psychological stress to the emotions: A history of changing outlooks. *Annual Review of Psychology, 44*(1), 1-22.
- Lazarus, R. S. i Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer.
- Lawrence, C. (2006). Measuring individual responses to aggression-triggering events: development of the Situational Triggers of Aggressive Responses (STAR) scale. *Aggressive Behavior, 32*, 241-252.

- Leary, M. R. i Hoyle, R. H. (2009). *Handbook of Individual Differences in Social Behavior*. New York: Guilford Press.
- Levenson, M.R., Kiehl, K.A., i Fitzpatrick, C.M. (1995). Assessing psychopathic attributes in a noninstitutionalized population. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 151-158.
- Lilienfeld, S. O. i Andrews, B. P. (1996). Development and preliminary validation of a self-report measure of psychopathic personality traits in noncriminal population. *Journal of Personality Assessment*, 66(3), 488-524.
- Lishner, D. A., Hong, P. Y., Jiang, L., Vitacco, M. J. i Neumann, C. S. (2015). Psychopathy, narcissism, and borderline personality: a critical test of the affective empathy-impairment hypothesis. *Personality and Individual Differences*, 86, 257-265.
- Little, L. M., Kluemper, D., Nelson, D. L. i Gooty, J. (2011). Development and validation of the interpersonal emotion management scale. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 85, 407-402.
- Lopes, P. N., Salovey, P., Côté, S., Beers, M. i Petty, R. E. (2005). Emotion regulation abilities and the quality of social interaction. *Emotion*, 5(1), 113-118.
- Lykken, D. T. (1957). A study of anxiety in the sociopathic personality. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 55(1), 6-10.
- Maes, J. H. i Brazil, I. A. (2015). Distraction from cognitive processing by emotional pictures: Preliminary evidence for an association with interactions between psychopathy-related traits in a non-clinical sample. *Personality and Individual Differences*, 75, 53-58.
- Mahmut, M. K., Menictas, C., Stevenson, R. J. i Homewood, J. (2011). Validating the factor structure of the self-report psychopathy scale in a community sample. *Psychological Assessment*, 23(3), 670-678.
- Maiese, M. (2014). Moral cognition, affect, and psychopathy. *Philosophical Psychology*, 27(6), 807-828.
- Martin, R. C. i Dahlen, E. R. (2005). Cognitive emotion regulation in the prediction of depression, anxiety, stress, and anger. *Personality and Individual Differences*, 39, 1249-1260.

- Martin, R. A., Lastuk, J. M., Jeffery, J., Vernon, P. A. i Veselka, L. (2012). Relationships between the dark triad and humor styles: a replication and extension. *Personality and Individual Differences*, 52, 178-182.
- Maples-Keller, J. L. i Miller, J. D. (2018). Insight and the dark triad: comparing self- and meta-perceptions in relation to psychopathy, narcissism, and machiavellianism. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 9(1), 30-39.
- Mathieu, C., Hare, R. D., Jones, D. N., Babiak, P. i Neumann, C. S. (2012). Factor structure of the b-scan 360: a measure of corporate psychopathy. *Psychological Assessment*. Online izdanje.
- Mauss, I. B., Levenson, R. W., McCarter, L., Wilhelm, F. H. i Gross, J. J. (2005). The tie that binds? Coherence among emotion experience, behavior, and physiology. *Emotion*, 5(2), 175-190.
- McHoskey, J. W., Worzel, W. i Szyarto, C. (1998). Machiavellianism and psychopathy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(1), 192-210.
- Mehrabi, A., Mohammadkhani, P., Dolatshahi, B., Pourshahbaz, A. i Mohammadi, A. (2014). Emotion regulation in depression: an integrative review. *Practice in Clinical Psychology*, 2(3), 181-194.
- Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Morf, C. C. i Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: a dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12(4), 177-196.
- Moscoseo, S. i Salgado, J. (2004). „Dark side“ personality styles as predictors of task, contextual, and job performance. *International Journal of Selection and Assessment*, 12, 356-362.
- Nathanson, C., Paulhus, D. L. i Williams, K. M. (2006). Predictors of a behavioral measure of scholastic cheating: personality and competence but not demographics. *Contemporary Educational Psychology*, 31, 97-122.
- Nehls, N. (1998). Borderline personality disorder: gender stereotypes, stigma, and limited system of care. *Issues in Mental Health Nursing*, 19(2), 97-112.

- Nicholson, N., Soane, E., Fenton-O'Creevy, M. i Willman, P. (2005). Personality and domain-specific risk taking. *Journal of Risk Research*, 8(2), 157-176.
- Ninković, T. i Čubela Adorić, V. (2017). *Povezanost sklonosti dramatiziranju sa samopoštovanjem i crtama ličnosti mračne trijade: Rezultati preliminarnog istraživanja na uzorku studenata*. u Čubela Adorić, V., Franc, R., Kalebić Maglica, B. i Nakić Radoš, S. (ur.), Knjiga sažetaka sa 25. godišnje konferencije hrvatskih psihologa (str. 205). Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Niven, K., Totterdell, P. i Holman, D. (2009). A classification of controlled interpersonal affect regulation strategies. *Emotion*, 9(4), 498-509.
- Niven, K., Totterdell, P., Stride, C. B. i Holman, D. (2011). Emotion Regulation of Others and Self (EROS): The development and validation of a new individual difference measure. *Current Psychology*, 30(1), 53-73.
- Nolen-Hoeksema, S., Parker, L. E. i Larson, J. (1994). Ruminative coping with depressed mood following loss. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(1), 92-104.
- O'Boyle, E. H., Forsyth, D. R., Banks, G. C. i Story, P.A. (2013). A meta-analytic review of the dark triad-intelligence connection. *Journal of Research in Personality*, 47(6), 789-794.
- O'Connor, W. E. i Morrison, T. G. (2001). A comparison of situational and dispositional predictors of perceptions of organizational politics. *Journal of Psychology*, 135(1), 301-312.
- Paal, T. i Bereczkei, T. (2007). Adult theory of mind, cooperation, machiavellianism: the effect of mindreading on social relations. *Personality and Individual Differences*, 43, 541-551.
- Pajević, M., Vukosavljević-Gvozden, T., Stevanović, N. i Neumann, C. S. (2018). The relationship between the dark tetrad and a two-dimensional view of empathy. *Personality and Individual Differences*, 123, 125-130.
- Parrott, W. G. (2001). Implications of dysfunctional emotions for understanding how emotions function. *Review of General Psychology*, 5(3), 180-186.

- Patrick, C. J., Fowles, D. C. i Krueger, R. F. (2009). Triarchic conceptualization of psychopathy: developmental origins of disinhibition, boldness, and meanness. *Development and Psychopathology, 21*, 913-938.
- Paulhus, D. L. i Jones, D. N. (2015). Measures of dark personalities. u G. J. Boyle, G. J. i Saklofske, D. H. (ur.), *Measures of Personality and Social Psychological Constructs, Second edition*. (str. 562-594). San Diego: Academic Press.
- Paulhus, D. L. i Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: narcissism, machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality, 36*, 556-563.
- Petrides, K. V., Vernon, P. A., Schermer, J. A. i Veselka, L. (2011). Trait emotional intelligence and the dark triad traits of personality. *Twin Research and Human Genetics, 14*(1), 35-41.
- Pincus, A. L., Ansell, E. B., Pimentel, C. A., Cain, N. M., Wright, A. G. i Levy, K. N. (2009). Initial construction and validation of the pathological narcissism inventory. *Psychological Assessment, 21*(3), 365-379.
- Rauthmann, J. F. (2012). The dark triad and interpersonal perception: similarities and differences in the social consequences of narcissism, machiavellianism, and psychopathy. *Social Psychological and Personality Science, 3*(4), 487-496.
- Rauthmann, J. F. (2011). Acquisitive or protective self-presentation of dark personalities? Associations among the dark triad and self-monitoring. *Personality and Individual Differences, 51*, 502-508.
- Rauthmann, J. F. i Kolar, G. P. (2013). The perceived attractiveness and traits of the dark triad: narcissists are perceived as hot, machiavellians and psychopaths not. *Personality and Individual Differences, 54*, 582-586.
- Rauthmann, J. F. i Kolar, G. P. (2012). How „dark“ are the dark triad traits? Examining the perceived darkness of narcissism, machiavellianism, and psychopathy. *Personality and Individual Differences, 53*, 884-889.
- Ray, J. J. i Ray, J. A. B. (1982). Some apparent advantages of subclinical psychopathy. *The Journal of Social Psychology, 117*(1), 135-142.

- Reidy, D. E., Shelley-Tremblay, J. F. i Lilienfeld, S. O. (2011). Psychopathy, reactive aggression, and precarious proclamations: A review of behavioral, cognitive, and biological research. *Aggression and Violent Behavior, 16*(6), 512-524.
- Reverberi, C., Shallice, T., D'Agostini, S., Skrap, M. i Bonatti, L. L. (2009). Cortical bases of elementary deductive reasoning: Inference, memory, and metaduction. *Neuropsychologia, 47*, 1107-1111.
- Richardson, E. N. i Boag, S. (2016). Offensive defenses: The mind beneath the mask of the dark triad traits. *Personality and Individual Differences, 92*, 148-152.
- Rhodewalt, F. i Eddings, S. K. (2002). Narcissus reflects: Memory distortion in response to ego-relevant feedback among high-and low-narcissistic men. *Journal of Research in Personality, 36*(2), 97-116.
- Scherer, K. T., Baysinger, M., Zolynsky, D. i LeBreton, J. M. (2013). Predicting counterproductive work behaviors with sub-clinical psychopathy: beyond the five factor model of personality. *Personality and Individual Differences, 55*(3), 300-305.
- Sellbom, M. i Phillips, T. R. (2013). An examination of the triarchic conceptualization of psychopathy in incarcerated and nonincarcerated samples. *Journal of Abnormal Psychology, 122*(1), 208-214.
- Settles, R. E., Fischer, S., Cyders, M. A., Combs, J. L., Gunn, R. L. i Smith, G. T. (2012). Negative urgency: a personality predictor of externalizing behavior characterized by neuroticism, low conscientiousness, and disagreeableness. *Journal of Abnormal Psychology, 121*(1), 160.
- Simmons, D. (1992). Gender issues and borderline personality disorder: why do females dominate the diagnosis? *Archives of Psychiatric Nursing, 6*(4), 219-223.
- Skodol, A. E., Clark, L. A., Bender, D. S., Krueger, R. F., Morey, L. C., Verheul, R., ... i Oldham, J. M. (2011). Proposed changes in personality and personality disorder assessment and diagnosis for DSM-5 part I: description and rationale. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment, 2*(1), 4-22.
- Skeem, J. L., Polaschek, D. L., Patrick, C. J. i Lilienfeld, S. O. (2011). Psychopathic personality: Bridging the gap between scientific evidence and public policy. *Psychological Science in the Public Interest, 12*(3), 95-162.

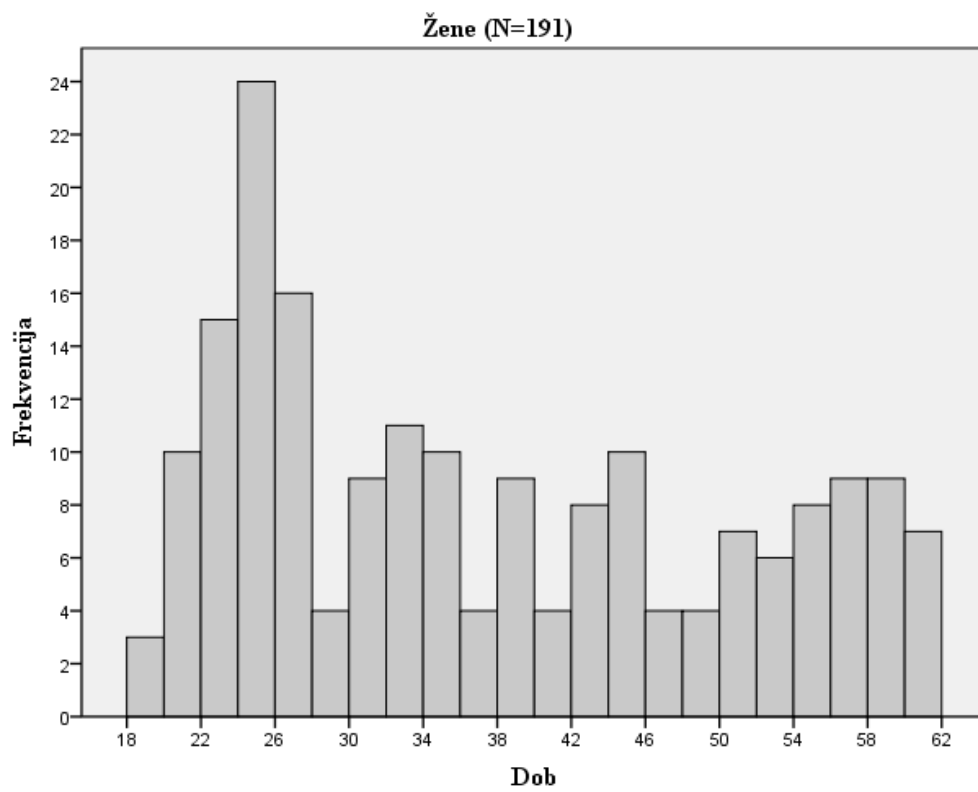
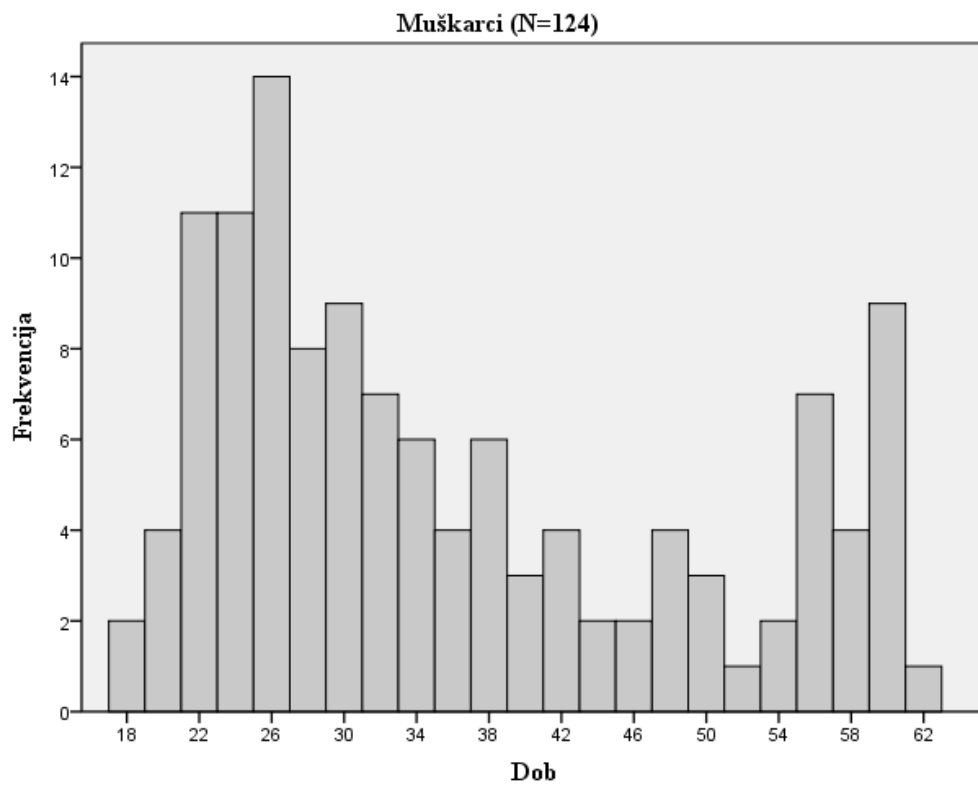
- Snyder, M. (1974). Self-monitoring of expressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 30, 526-537.
- Snyder, G. K., Smith, C. V., Øverup, C. S., Paul, A. L. i Davis, T. M. (2018). Characters we love to hate: perceptions of dark triad characters in media. *Psychology of Popular Media Culture*. Online izdanje.
- Soldo L. i Vulić-Prtorić, A. (2018). *Upitnik kognitivne emocionalne regulacije (CERQ)*. u Slišković A. i sur. (ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*, Svezak 9. (str. 47-58). Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Soldo, L. (2016). *Odnos privrženosti, emocionalne regulacije i simptoma anksioznosti i depresivnosti*. Diplomski rad. Zadar: Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru.
- Sullivan, M. J., Bishop, S. R. i Pivik, J. (1995). The pain catastrophizing scale: development and validation. *Psychological Assessment*, 7(4), 524-532.
- Szabo, Z. P., Czibor, A., Restás, P. i Bereczkei, T. (2018). "The darkest of all" the relationship between the dark triad traits and organizational citizenship behavior. *Personality and Individual Differences*, 134, 352-356.
- Takaki, J., Taniguchi, T., Fukuoka, E., Fujii, Y., Tsutsumi, A., Nakajima, K. i Hirokawa, K. (2010). Workplace bullying could play important roles in the relationships between job strain and symptoms of depression and sleep disturbance. *Journal of Occupational Health*, 52(6), 367-374.
- Tahmouresi, N., Bender, C., Schmitz, J., Baleszhar, A. i Tuschen-Caffier, B. (2014). Similarities and differences in emotion regulation and psychopathology in Iranian and German school-children: a cross-cultural study. *International Journal of Preventive Medicine*, 5(1), 52-60.
- Tennen, H. i Affleck, G. (1990). Blaming others for threatening events. *Psychological Bulletin*, 108(2), 209-232.
- Thompson, R. A. (1994). Emotion regulation: a theme in search of definition. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(2-3), 25-52.
- Thompson, R. A. (1991). Emotional regulation and emotional development. *Educational Psychology Review*, 3(4), 269-307.

- Twenge, J. M. i Campbell, W. K. (2009). *The Narcissism Epidemic: Living in the Age of Entitlement*. New York: Atria Books.
- Ussher, J. M. (2013). Diagnosing difficult women and pathologising femininity: gender bias in psychiatric nosology. *Feminism & Psychology, 23*(1), 63-69.
- Vazire, S. i Funder, D. C. (2006). Impulsivity and the self-defeating behavior of narcissists. *Personality and Social Psychology Review, 10*(2), 154-165.
- Vecchio, R. P. (2005). Explorations in employee envy: feeling envious and envied. *Cognition and Emotion, 19*(1), 69-81.
- Vecchio, R. P. (2000). Negative emotion in the work-place: employee jealousy and envy. *International Journal of Stress Management, 7*(3), 161-169.
- Vernon, P. A., Villani, V. C., Vickers, L. C. i Harris, J. A. (2008). A behavioral genetic investigation of the dark triad and the big 5. *Personality and Individual Differences, 44*, 445-452.
- Veselka, L., Schermer, J. A. i Vernon, P. A. (2011). Beyond the big five: the dark triad and the supernumerary personality inventory. *Twin Research and Human Genetics, 14*, 158-168.
- Vonk, J., Zeigler-Hill, V., Mayhew, P. i Mercer, S. (2013). Mirror, mirror on the wall, which form of narcissist knows self and others best of all? *Personality and Individual Differences, 54*(3), 396-401.
- Wai, M. i Tiliopoulos, N. (2012). The affective and cognitive empathic nature of the dark triad of personality. *Personality and Individual Differences, 52*, 794-799.
- Warner, R. (1979). Racial and sexual bias in psychiatric diagnosis: psychiatrists and other mental health professionals compared by race, sex, and discipline. *Journal of Nervous and Mental Disease, 167*(5), 303-310.
- Wilks-Riley, F. i Ireland, J. L. (2012). Cognition and psychopathy: identifying negative and positive schemas in general and forensic samples. *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology, 23*(4), 466-484.

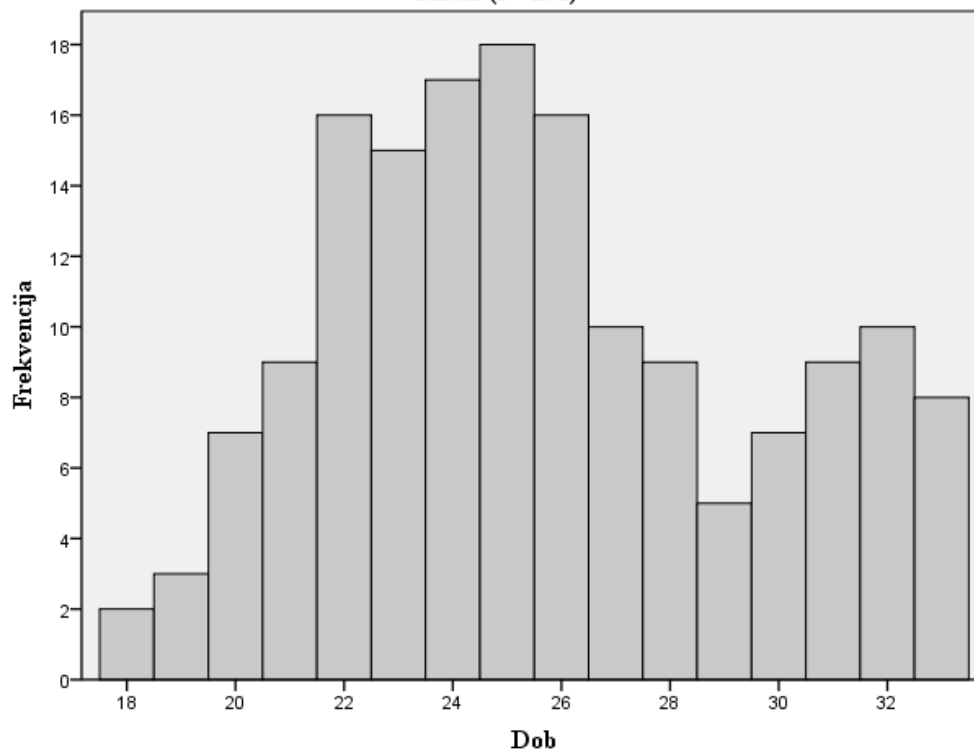
- Williams, M. (2007). Building genuine trust through interpersonal emotion management: a threat regulation model of trust and collaboration across boundaries. *Academy of Management Review*, 32(2), 595-621.
- Williams, K. M., McAndrew, A., Learn, T., Harms, P. i Paulhus, D. L. (2001). *The Dark Triad returns: Entertainment preferences and antisocial behavior among narcissists, Machiavellians, and psychopaths*. Poster prezentiran na „109th Annual Convention of the American Psychological Association“, San Francisco, California.
- Williams, K. M., Nathanson, C. i Paulhus, D. L. (2010). Identifying and profiling scholastic cheaters: their personality, cognitive ability, and motivation. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 16, 293-307.
- Wilson, D. S., Near, D. i Miller, R. R. (1996). Machiavellianism: a synthesis of the evolutionary and psychological literatures. *Psychological Bulletin*, 119(2), 285-299.
- Wright, A. G., Lukowitsky, M. R., Pincus, A. L. i Conroy, D. E. (2010). The higher order factor structure and gender invariance of the pathological narcissism inventory. *Assessment*, 17(4), 467-483.
- Zanarini, M. C., Frankenburg, F. R., DeLuca, C. J., Hennen, J., Khera, G. S. i Gunderson, J. G. (1998). The pain of being borderline: dysphoric states specific to borderline personality disorder. *Harvard Review of Psychiatry*, 6(4), 201-207.

8. PRILOZI

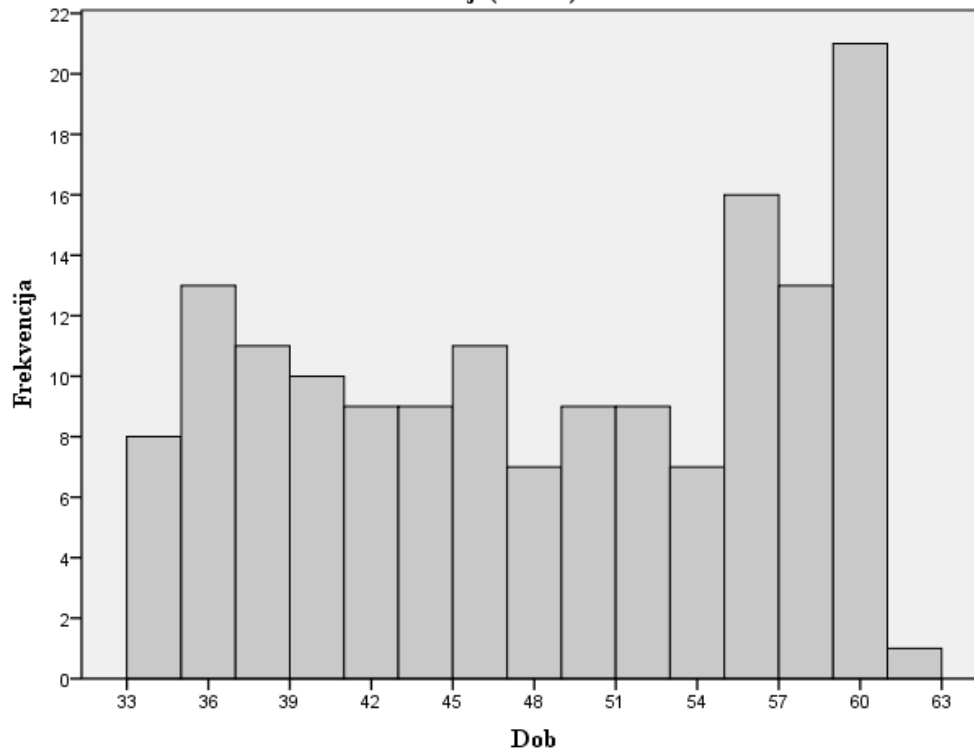
Prilog 1. Grafički prikazi raspodjele dobi po spolnim i dobnim grupama

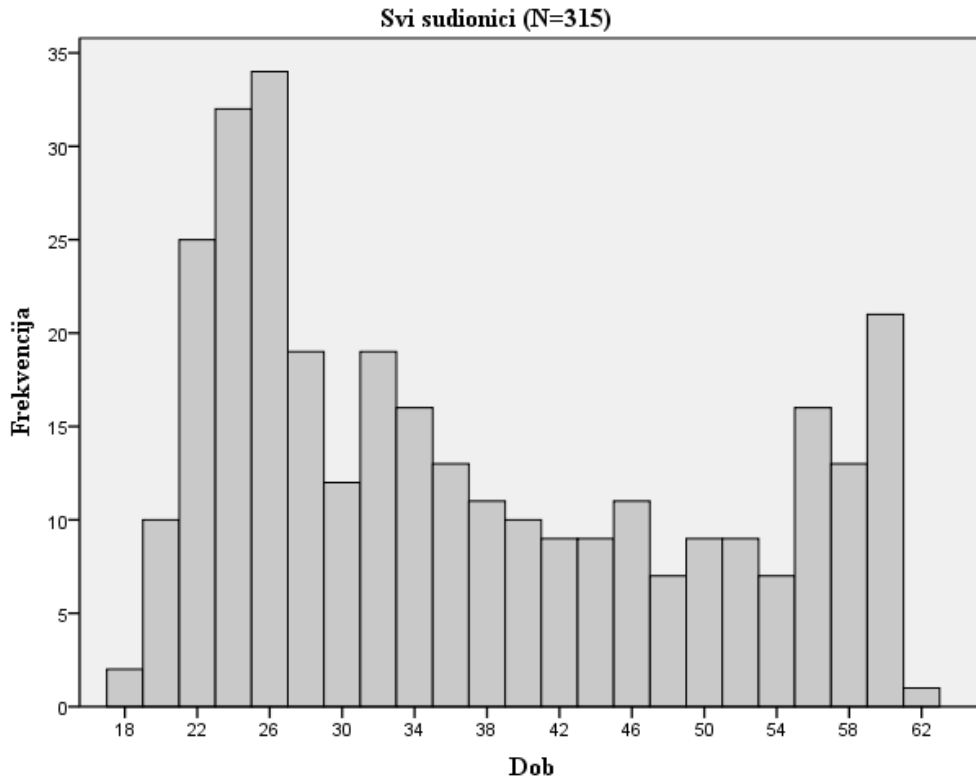

Mlađi (N=161)

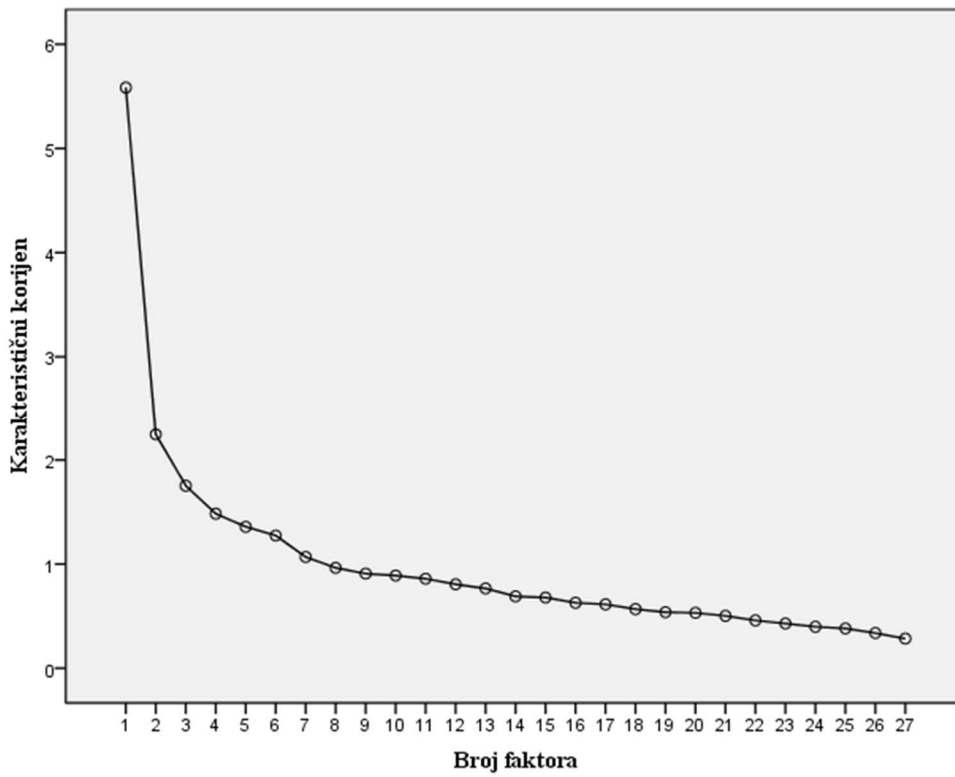

Stariji (N=154)

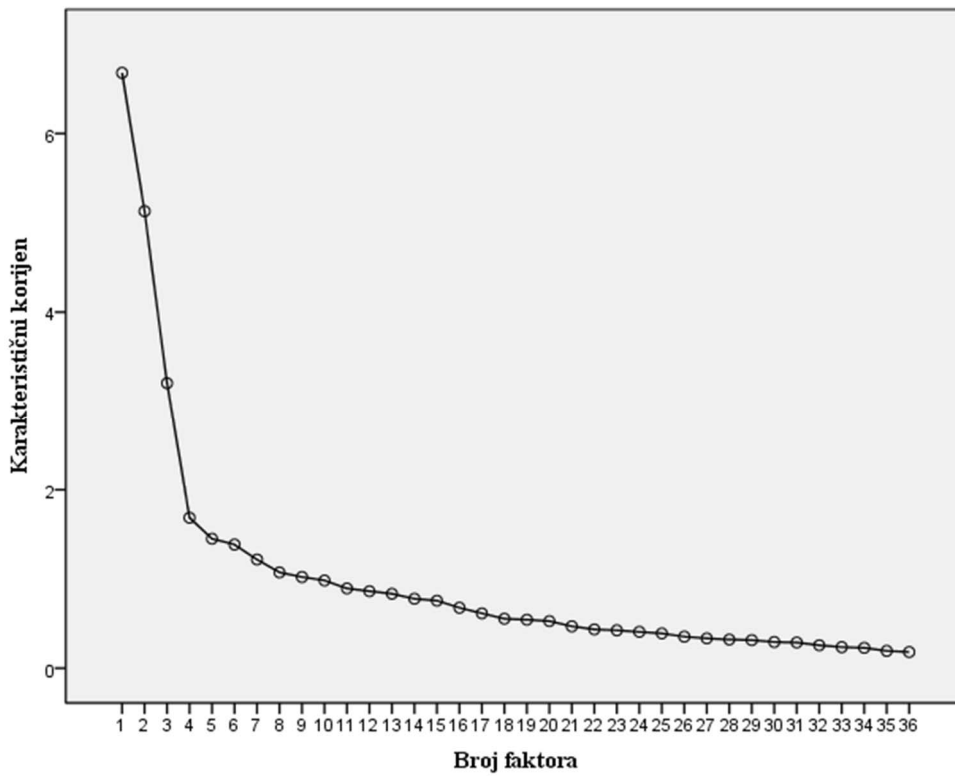

Prilog 2. Scree test zadržavanja faktora Kratke skale mračne trijade

Prilog 3. Scree test zadržavanja faktora Upitnika kognitivne regulacije emocija

Prilog 4. Scree test zadržavanja faktora Skale interpersonalnog upravljanja emocijama

